

1916

XX/1,2 – Sahula, Jiří– *Jan ze Želiva*, s. 1-64 (MVČ, SVK)

XX/3 – Samsour, Josef – *Mimo církev není spásy*, s. 1-39 (MVČ)

XX/4,5 – Pozorovatel – *Pozérství*, s. 1-48 (MVČ)

XX/6-8 – Sahula, Jiří– *Český obchod v době předhusitské a husitské*, s. 1-80 (BK, MVČ, SVK)

XX/9 – Novotný, Josef – *Bůh Stvořitelem a Pánem světa*, s. 1-32 (BK, MVČ, SVK)

XX/10-12 – Šubrt, Filip – *Umění a náboženství*, s. 1-38 (MVČ, SVK)

XX/10-12 – bez autora – *Císař František Josef I.*, s. 39-48 (MVČ, SVK)

rakouských. 5., 6. Obrana školy
Myšlenka se stanoviska nábože-
sociálního.) 9. Život lidský s ná-
10.—12. Jest náboženství věci soukromou?

Ročník XVI. 1., 2. Charakter. 3., 4., 5., 6., 7., 8.,
9., 10., 11., 12. Jazyková otázka v Čechách.

Ročník XVII. 1. Péče o mládež ve světle ka-
tolického životního názoru. 2. Sv. missie. 3. Papež římský.
4. Co má vědět český katolik o Mistru Janu Hu-
sovi. 5. Péče o divčí katolický svět. 6. Mravouky bez
Boha. 7. Kulturní boj a český katolický lid. 8., 9. Arnošt
z Pardubic. 10., 11., 12. Husitská víra.)

Ročník XVIII. 1. O bohoslužbě a obřadech. 2.—5.
Bludné učení M. Jana Husa, odsouzené na sněmu Kostni-
ckém. 6. Učení spiritistů a poměr jeho ke křesťanství. 7.
Monismus a křesťanství. 8., 9., 10. a 12. Byl Hus odsou-
zen jenom pro 30 článků z jeho spisů? 11. Husitská šlechta.

Ročník XIX. 1. 2. Byl Hus odsouzen jenom pro
30 článků z jeho spisů? 3. Sociální postavení kněžstva
v době husitské. 4., 5., 6. Vzdělání kněžstva v době před
husitské a husitské. 7. O křesťanské charitě. 8., 9. Hu-
sitské ženy. 10., 11. Úpadek vědy. 12. O ruském pravoslavi.

!) Rozebráno.

P. T. interesentům doporučujeme vřele
právě u nás vydanou, poutavou a

nejvýše časovou knihu:

J. Sahuly

**Doba předhusitská
a husitská.**

Brožovaná K 1-60, vázaná K 2-60.

**Družst. knihkupectví a nakladatelství
v Hradci Králové Adalbertinum.**

ČASOVÉ ÚVAHY.

Periodický měsíčník

* věnovaný časovým otázkám. *

Redaktor KAREL KEPPL.

Ročník XX.

1916.

Číslo 1. a 2.

Jan ze Želiva.

■ ■

Píše JIRÍ SAHULA.

■ ■

V Hradci Králové 1915.

Majitel a vydavatel Politické družstvo tiskové.

Biskupská knihtiskárna v Hradci Králové.

Nákladem vlastním.

Vyšla čísla Časových Úvah:

Ročník I. 1. Náš program ! 2. Radikalismus a klerikalismus. ! 3. Encyklika Lva XIII. ! 4. O otázce dělnické. ! 5. O ultramontanismu. ! 6. Atheista. ! 7. Bílá Hora ! 8. K přístupu volbám. ! 9. Do boje volebního. ! 10. O svatém Vojtěchu. ! 11. Mají rodiče právo na školu dětí svých? ! 12. Sv. Jan Nepomucký ve světle dějin. ! 13. Poměr církve ke škole. ! 14. Slavnostní dny. ! 15. Povinnost státu ke škole. !

Ročník II. 1. Z řečí sjezdových. ! 2. Co jsme si o klerikalismu on a já povídali. ! 3. Zakládáme katolické jednoty. ! 4. Poměr liberálů a socialistů k Církvi. ! 5. Kříž, kotva a srdce. ! 6. Nový soudní řád. ! 7. Dobrodinečkové. ! 8. Otázka rolnická. ! 9. Naše státní právo. ! 10. Škola a mravnost. ! 11. a 12. Zpráva o katol. sjezdu v Hradci Králové. !

Ročník III. 1. Jan Valerian Jirsík. ! 2. Jan Hus 3. vydání o 15.000 výtiscích. ! 3. Církev a církve. ! 4. Pastýřský list. Náboženství věci soukromou? ! 5. Kněz a politika. ! 6. O zpovědi (2 vyd. v 8000 výtiscích. ! 7. Ovoce husitismu. ! 8. Spiritismus čili mediantství. ! 9. Základ otázky sociální a národnostní. ! 10. Raiffeisenovy záložny. ! 11. a 12. Učte se z dějin. !

Ročník IV. 1. Ženská otázka. ! 2. O významu katolických spolků. ! 3. Náboženství a lidstvo. ! 4. Světová velmoc (o tisku. ! 5. Husitství a protestantství. ! 6. Štěstí katolika. ! 7. Zánik světa dle bible a astronomie. ! 8. Církev pronásleduje vědu. 9. Primát a neomylnost Říma. ! 10. Oslava Husova. ! 11. Lourdy. ! 12. Zruší-li církev celibát. !

Ročník V. 1. Hradecká kolej Tov. Ježíšova r. 1686. ! 2. Žaloba vydědence XX. věku. 3. O trestu smrti. 4. Zrušení řádu jezuitského. ! 5. Husitství a svoboda. ! 6. Vláda židovstva. 7. Pryč od Říma. ! 8. Blíže k Římu. 9. a 10. Zrušíme pouta mravnosti? ! 11. Žena křesťanská a pohanská. ! 12. Moderní choroba a její protilek. !

Ročník VI. 1. Vyznání starého hříšníka. ! 2. Sociální demokracie ve světle pravdy. ! 3. O sv. zpovědi. 4. Svěpomoc dělnictva. 5. Víra jako víra. 6. Pryč s dogmaty. ! 7. Fara katolická a protestantská. 8. a 9. O úpadku náboženství mezi protestanty. ! 10., 11., 12. Zpráva o sjezdu česko-slovanských katolíků v Hradci Králové. !

Ročník VII. 1. Veliký biskup. 2., 3. Důležitost správního náboženství. ! 4. Pokora a náboženství. 5. Zakládáme

!) Rozebráno.

Časové Úvahy.

Periodický měsíčník

== věnovaný časovým otázkám. ==

Redaktor Karel Keppl.

Ročník XX.

1916.

Číslo 1.

Celoroční předplatné i se zásilkou poštovní 1 K.
Jednotlivá čísla stojí 8 h.

JAN ZE ŽELIVA.

Píše Jiří Sahula.

Apokalyptické vidiny.

Chceme vylíčit povahu a pohnuté osudy vynikajícího představitele hnutí husitského. Má-li se horečné činnosti Jana ze Želiva dobře rozumět, jest potřebí předem seznati hlavní myšlenkový proud, který tohoto vůdce unášel a do jehož víru Jan zavlekl množství prostoduchých přátel.

Již před smrtí Husovou veliké davy českých viklefistů byly zachváceny vidinami apokalyptickými.

Prorocká kniha Zjevení sv. Jana nazývá se cizím slovem Apokalypse. Apokalyptiky jmenujeme předně přívržence mystické sekty XIII. a XIV. století, kteří byli svedeni spisy Jáchyma z Floris k mylnému výkladu Zjevení. V širším slova smyslu

apokalyptiky slují lidé, kteří hloubajíce ve Zjevení samostatně přespříliš, šíří hrůzu tvrzením, že již se naplnil čas předpověděného Antikrista, který svádí lid a že již se blíží na všechny hříšné lidi těžké tresty Boží zde na zemi; dále že v krátkém čase dostaví se Kristus, aby všechno zlo s povrchu zemského vyhladil a vládl slavně zde na světě tisíc let. Apokalyptikům, kteří pevně věřili, že již nastává doba utěšené tisícileté říše Mesiášovy, říká se chiliasté (tisícníci). Blouznivci, kteří se označují jménem apokalyptikův a chiliastů, opírali svá proroctví netoliko o Zjevení sv. Jana, ale také o jiná místa Písma sv., která se týkala kromobyčejných zjevů a tajemství podobných, o jakých mluví Apokalypse.

Ve fantasii blouznivých apokalyptiků hrál nejstrašidelnější úlohu Antikrist (Vzdorokrist, Protikrist, odpůrce Kristův). Ve smyslu širším biblické to pojmenování značí každého, kdo jest proti Kristu, hlavně pak bludaře za časů apoštolských. V užším smyslu znamená předpověděného úhlavního a posledního odpůrce Kristova, který se objeví před druhým příchodem Páně k poslednímu soudu a bude proti Kristu a jeho nauce brojiti. Praví o něm bible, že ho »Pán Ježíš zabije dechem úst svých a zkazí jasností svou příští«.

Samorostlé výklady o Antikristu vždycky byly velice nebezpečné, protože uváděly do hrozného strachu a zmatku veliké zástupy prostoduchých důvěřivců; po takových proroctvích zvláště mysticky naladěné ženy upadaly v hysterické záchvaty. Docházelo k nesmyslným převratům stávajících řádů, ježto se věřilo, že stejně již nastává věk nových zřízení. Prudce napadání ti, kteří se

snažili udržeti společnost v pořádku na základě stávajících zákonů; vyčítalo se jim, že jsou pomocníky Antikrista, že vzdorují zarputile samému Ježíši.

Taková blouznivá horečka posedla také husity. Na venkově vykonala působením Táborů děsné spousty; ale neušetřila ani husitů pražských.

To budiž důrazně konstatováno, že veliké davové prostého lidu nepřivedlo pod husitské prapory vyšší náboženské uvědomění, nýbrž přístrachy apokalyptické, vidiny chiliastické. Fanatickými a velice horlivými řečníky vznícen v prostém lidu veliký hněv proti Antikristovi a hlavně horečný strach před hrozící pomstou Páně. Ves ode vsí šířila se apokalyptická náказа; co se dělo hromadně v osadě jedné, to napodobováno bez rozmyslu v osadě sousední.

Odkud počátky takového davového poblouzení? Již horlivý reformátor Jan Milíč z Kroměříže dal se svým žhavě vzníceným mysticismem a přílišnou mravní úzkostlivostí strhnouti tak, že začal předpovídati blízký konec světa. Docela prohlašoval, že již nastala doba vlády Antikristovy a že konec věku nastane mezi roky 1365 až 1367. Strašil tak neprozřetelně, že byl arcibiskup Jan Očko z Vlašimě nucen velice rázně proti němu zakročiti. (Dr. Václav Novotný: Náboženské hnutí české ve 14. a 15. stol., 70.) Ačkoli pak s utkvělou ideou již nevystupoval veřejně, přece se jí zcela nevzdal. Vzbudil ukvapeným apokalyptismem v širých kruzích svých ctitelů pochmurnou náladu, jež se pak udržovala po půl století. Apokalyptické zvěsti byly nadto šíře roz-

vinovány a biblickými citáty dokazovány od Miličových pokračovatelů.

Do kruhu oddaných přátel Miličových náležel i učený Matěj z Janova, který byl zván »mistrem pařížským« proto, že vystudoval v Paříži. I ten mluvil a psal přemrštěně o Antikristovi, třebaže neuvedl českého lidu do tak začarovaného kruhu antikristského jako ti, kteří po něm snažili se radikálně reformovati. Milič nehlásal, že přišel již tělesný, hmotný Antikrist. Ale údy Antikristovými nazýval kněze a mnichy, kteří do těch stavů vstupují z pozemských, zištných pohnutek. Tělem Antikristovým jsou všechny kláštery, které si libují v oslavě, jakou jim vzdává lid. Hlavou Antikristovou jest každý duch rozvazující Krista a tělem Antikristovým jest všecko množství křesťanů, které znovu odpadlo k světu napodobením a láskou tohoto světa. Každý světácký křesťan má na svém čele a na pravici viditelné znamení, že jest údem Antikristovým. Čím vyšší místo zaujímá člověk, který miluje tento svět, tím větším jest údem Antikristovým a bližším jeho hlavě; jestliže pak stojí svou mocí a vážností v čele všech, pak jest nejvyšším Antikristem na nejvyšším místě. (Novotný I. c., 156—157.)

Ovšem Matěj sotva měl tušení, jak veliký vír jest schopna taková nauka způsobiti v hlavách náboženských úzkostlivců v době zřejmých nepřístojností u papežského dvora, v čase, kdy úcta k papežskému stolci tolik klesala. Když došlo k církevnímu rozkolu a když docela tři papežové se svářili o vládu nad světem katolickým, rýsovala se podoba Antikristova v blouznivých hlavách stále určitěji; ozývaly se hlasy, že vlastně papež

sám jest největším Antikristem. Někteří se domnívali, že duchovní hlava křesťanstva jest výslovně předpověděnou osobou, které speciálně přísluší název Antikrista. Když pak do Čech docházely o jednotlivých papežích, ba i o papežství vůbec ke všemu hrůzostrašné pomluvy, stupňoval se v některých kruzích odpor k papeži tak, že pokládáno za hřích proti nebi poslouchati Antikrista.

Tu se otvíralo široké pole pro ty agitátory, kteří se snažili lid odloučiti od poslušnosti Říma a uváděti v lehkost papežské dekrety i celý stávající zákonný řád katolické církve.

Po Matěji z Janova šířili u nás valdské nauky, naplněné záštími proti papežství, mistři drážďanští Petr a Bedřich; ti přibyli do Prahy r. 1411. Mikuláš Drážďanský, který se k nim připojil, již asi dříve sepsal »Cortinu«, kde bičoval ironicky papežství, snaže se dokazovati, jak se protiví Kristu vyličenému v bibli. To všecko ovšem přispívalo k znevážení úřadu papežského. (Dr. J. Sedlák: Mistr Jan Hus, 219.)

Ale daleko silnější vliv na šíření zvěstí o náplni času Antikristova měly u nás spisy anglického bludaře Viklefa prostřednictvím jeho horlivých žáků mistra Jakoubka ze Stříbra a mistra Jana Husí.

Jakoubek studoval Viklefa horlivě a úvahou Matěje z Janova o Antikristu byl přímo okouzlen.

R. 1410 Jakoubek v universitní přednášce pravil, že jest věřícím plakati nad zkázou církve tak jako plakal Kristus nad Jerusalemem. Prý není rozdělena církev pravá, nýbrž církve Antikristova. Církve svatých jest nepatrná počtem členů, proná-

sleduje ji Antikrist, ale konečně zvítězí. Nynější církvi oficiální vládne Antikrist. Pravá církev svatých musí proti ní bojovat zbraněmi duchovními.

R. 1411 oděl Jakoubek rouchem českým Vikle-fův »Dialog«. Uvažme, jak otravně působily v díle tom tyto věty o církvi oficiální: »Ten sbor satanův, dávno od Kristovy víry a od jeho zákonu poběhlý, nestydí se Antikrista největšího, na svatém místě apoštolském postaveného, zjevně za hlavu imíti a všecko křesťanstvo učiti, že by to byl nejprvnější a nejbližší náměstek Kristův a jeho apoštolův; avšak zjevně to jest vědomá věc těm, ježto chtí právě znamenati (správně poznávati), že jest životem svým Kristovi i jeho apoštolům očitě protivný . . . Kardinálové mohou býti d'ábloví údové a od d'ábla mohou sobě zvoliti hlavu proti Kristovi, aby měl moc kaziti Boží zákon a svá ustanovení (ustanovení) velebiti.« (Sedlák: Studie a texty, Roč. II, č. 3, 305—6, 315.)

R. 1412 Jakoubek v přednášce hlásal, že Antikristem nebude nějaký pohan nebo žid, ani mocný křesťanský vladař; Antikristem jest prý křesťan protivící se životu a nauce Kristově, který kryje nejvyšší stupeň zloby zdánlivou svatostí; má nejvyšší moc nade všemi duchovními i laiky, veškeré bohatství a čest světa; zneužívá k vlastní pýše a zisku toho, co jest od Krista ustanoveno k spáse. Takový člověk zajisté jest úplnou protivou Krista, jsa plný lži a ukrutnosti, plně vůli svou až k potupě Boha; vydává k vůli svému blahu celý svět v nebezpečení záhuby, vyvyšuje se nade všecko, co se nazývá anebo uctívá jako Bůh; údové jeho pak jsou plny nesvornosti a všech zlořádů, zvláště pokrytectví.

Lidská mysl, opuštěná od ducha Ježíšova, nepozná, že takový Antikrist přišel na svět; vždyť tento protivník Kristův se proměňuje v anděla světla; ale ti, kteří jsou od Boha poučeni, jsouce maličci v Kristu a nemoudří v očích svých, poznávají, že Antikrist již na svět přišel. Vždyť církev, která ve svých počátcích byla jedna mysl a jedno srdce, jest úplně rozervána a rozkoly naplněna. Již se splnilo, co psal Milíč a Matěj Janovský o největším soužení, jež bude snášeti svatým v posledních dnech. Dr. Sedlák shrnuje domněnky Jakoubkovy a jejich výslednici v tato slova: Antikrista tedy pojímá Jakoubek ve smyslu mystickém; jsou to všichni křesťané, protivící se svým životem Kristu, zvláště ti, kteří stojí v čele církve, a papež jest Antikrist největší. Tak se ocitá hnutí české zásluhou Jakoubkovou, či vlastně Janovovou, z něhož Jakoubek posici svou vypsal skoro doslovně, v nezdravých proudech apokalyptismu, v němž fantasie a vášeň panuje nad zdravým rozumem a jenž plodí blouznivství a fanatismus. Ujme-li se ve vrstvách lidových heslo, že papež a představení církevní jsou vůdci odpadu od Krista, že zákony jejich mají zničiti zákon Páně, a tresty jejich že jsou soužením, které předpovídá Písmo spravedlivým na konci věků, pak jest autorita církevní pochována a náboženské hnutí vytvořilo rozkolnickou sektu, z níž církvi nekyne náprava, nýbrž hrozí nebezpečí podvratu.« (M. J. Hus, 220—1.)

Jistě veliké pohnutí působilo ujištění, že právě »maličci v Kristu a nemoudří v očích svých« poznávají dobře příchod Antikristův. Rozumí se, že stouplo v prostých lidech sebevědomí vysoce;

potom zcela neuměli věřící troufali si zasedati na soudnou stolicí nad nejučenějšími bohoslovci a církevními hodnostáři, domnívajíce se, že v jejich rukou spočívá náprava světa. Toto sebevědomí bylo posilováno ještě dalšími lichotkami viklefištův o »pokorných a chudých«, o potřebě velké volnosti v hlásání slova Božího a j.

Nemůže se říci, že blouznění takové se dalo zcela omluviti jako cosi zcela nevinného, jako blud bezděčný, třebaže v ústředí církve bujely nepřístojnosti značné. Vždyť na př. proslulí mistři Stanislav ze Znojma a Štěpán Pálec dokazovali přesvědčivě z Písma i rozumu, že se čas příchodu Antikristova nenaplnil. Takto zajisté se pečlivě starali, aby se rozum českého lidu nezatemnil. Bylo takového poučení tím více potřebí, že přední viklefiisté nepoučovali, jaké praktické organisace jest potřebí »církví svatých«, kolem jaké nové autority živé a viditelné seskupiti se mají chudí a pokorní po odpadu od autority Vatikánu.

Přes vážné napomínání Pálčovo a Znojmovo Jakoubek kázal o Antikristu stále útočněji.

Sám Hus v těch časech vyslovoval jméno Antikristovo vždy směleji. V jeho traktátech, kázáních a listech opakuje se antikristovství tak často, až to zabíhá do nechutnosti.

Plzeňským (v letech 1411—1412) Hus píše, že byli dříve plzeňští svým náboženským životem příkladem celé země české. Jednota jejich byla »v dobrém svatá«. Pokračuje však: »Znamená to nepřítel Boží, ďábel; želeje toho, zbudil Antikristovy a své údy, aby z vás Boží milost vypudili a jemu dům, bídnému duchu, z něhož byl jest vyhnán, navrátili, aby on pojma sedm duchův hor-

ších zase se navrátil, aby hůře bylo než prvé.« V betlémské kapli 22. června 1410 kázal: »Hle, vyplněno je proroctví, které píše Jakub z Terama, že 1409 vyvstane pronásledovatel evangelia a víry Kristovy; totiž sám papež nyní zesnulý, nevím, je-li v nebi či v pekle, který píše na svých oslích kožích, aby arcibiskup spálil knihy Viklefovy.«

R. 1411 anglickému knězi viklefskému: »Věz, nejmilejší bratře, že lid nechce slyšeti leč Písmo svaté . . . Proto zvedl se ďábel, poněvadž hnuto již ocasem samého Behemota a zbývá, aby Pán Ježíš Kristus potřel hlavu jeho. Hle, ocasu jen zlehka jsem se dotekl a otevřel tlamu svou, aby mne spolu s bratřími pozřel. Zuří nyní a lživým slovem brzy kaceřuje, brzy lichotí, brzy plameny trestu zveličuje, rozšiřuje pochodeň bleskotu hrůzného v diecésích okolních, ale doma neodvažuje se temene mého dotknouti. Neboť ještě nepřišla hodina, poněvadž ještě nevyrvál z tlamy jeho skrze mne a bratry mé Pán těch, které k životu slávy předurčil; pro ně dá statečnost hlasatelům evangelia, aby samého Behemota aspoň při ocase trápili, dokud hlava jeho s jednotlivými údy jeho úplně by nebyla potřena.« Dále obrací se k Bohu: »V tobě budiž naděje naše, k tobě nás táhniž trojnásobný provázek, jehož nemůže Antikrist přetrhnouti . . .« (Dr. V. Flajšhans: M. Jan Hus. V Matici lidu 1915, str. 175, 181, 196—7.)

Husův spisek »De Antichristo« se nezachoval. Zato však časté výroky v jiných spisech Husových nezůstávají žádné pochybnosti, že tento mistr šel ruku v ruce s Jakoubkem. Sepsal dvojce kázání »o Antikristu a šelmě, která bojuje proti svatým«. Staročeský překlad z latiny pořídil kněz Viktorin

Anxigín Skutečský. Tu se čte ve výkladu 2. kap. II. epištoly sv. Pavla k Thes.: »Potřebí znáti, že Antikristus z kněží svůj původ míti bude. Nebo poněvadž ne všickni kněží od Boha sú potvrzeni a poslání, musí to býti, že někteří pro vyvýšenost hluboce padají . . . Z toho pak ze všeho, což jest povědfno, může se v pravdě říci, že papež jmenovitě jest jeden veliký Antikristus, který má povahy, jakž níže isú vypsány, z vnuknutí otce lži, isúce odporu vždycky Kristu: Nejprvé, jakož Kristus byl všecek pravdomluvný a přišel skrze pravdu, . . . tak ten Antikristus jest všecek lhář a přišel skrze lež . . . Druhé, kdež Kristus vedlé pravé regule (řádu) byl neichudším, ten falešník ven z regule na bohatství bezpečně spoהל . . . Třetí, kdež Kristus pod těžkú klatbú zapověděl, aby se nic neslušného zákonu Božímu nepřidávalo: ten pak Antikristus ustanovuje novú víru a zákony . . . Čtvrté, kdež Kristus vyvolil učedníky sprostné a chudé a povolal více chatrných: tento falešník volí sobě slavné, dvojího srdce, chytré a převrácené filosofy.«

V kázání o boji apokalyptické šelmy proti svatým praví Hus: »Skrze pak tu šelmu rozumějí se lidé ukrutní a zhovadilí, kteří hnutím tělesným vedeni jsúce, obyčejem zhovadilým, Stvořitele svého neznajíce, panují, žádostiví jsú, aby v poctivosti (ve cti) jmíni byli a jich všickni poslúchali, a ne Stvořitele svého. Šelma jsú lidé tělesní, ducha Božího nemajíce . . . Protož ta šelma vede boj proti svědkům Božím zhovadilým ukrutenstvím; nebo čím kdo jest zhovadilejším, tím více proti duchovním věcem povstává. A toť jest skónání Antikristovy nešlechetnosti totiž: proti prav-

dě Boží nestydatě bojovati, chtě, aby zákon jeho byl ustavičný, a zákon Boží aby pomínul . . . Kterýžto boj proto obtíží, že viděl tu šelmu, ana z propasti vystupuje na znamení, že Antikristus na nejvyšší stoličci důstojenství vsedna, protivenství proti voleným (vyvoleným) činiti bude z temností hlubokých, kdež se kryjí bludové a chytří vtipové lidští . . . Přátelé údův Antikristových domnívati se budú, že svědkové Boží, když je tak pokrytci za svůdce vyhlásí, přemožení sú; a budúť na ně všecko zlé praviti.« Ale po utrpení budou svatí odměněni.« (Erben III, 304—311.)

Tak a podobně stavěl Hus před oči svých posluchačův a čtenářů podobu Antikrista, apokalyptickou šelmu a nevěstku atd.

Psal o Antikristu častěji do Prahy ze svého venkovského vyhnanství; zmiňoval se o něm v listech z Kostnice. Varoval před Antikristem soustavně takovým způsobem, že jeho přátelé v každém protivníku bludů Viklefových viděli sluhu Antikristova. Pojímal je hrůza při vzpomínce na papeže, jehož vlastně neznali; vždyť ten jim byl předním Antikristem.

Vyvrcholení chiliasmu.

Jakoubkovo a Husovo časté promlouvání a psaní o Antikristu ovšem ani nemohlo zůstatí bez velikých účinků na praktické počínání ctitelů Husových. Praha se po smrti Husově přímo hemžila apokalyptiky. Kdo věřil Husovi ve všem, nebral také na lehkou váhu jeho výklady o Antikristu a slavném příštím vítězství Kristově nad tímto mocným odpůrcem. Vždyť ke všemu stolice papežská

nebyla důkladně zreformována za celého života Husova.

Ale Hus apokalyptické předpovědi zanesl i na český venkov v době svého vyhnanství. V tomto čase mnoho o Antikristu netoliko psal, ale i mluvil. Čím lépe nahlížel, že papežský soud neupustí od vyšetřování jeho viklefských bludů, tím horlivěji mluvil proti Antikristu; tím častěji se snažil zasazovatí stolicí papežské rány poukazováním, kde by se měl Antikrist hledati a potírati.

Štěpán Pálec správně dí, že se naučil Hus nazývatí papeže největším Antikristem tehdy, kdy pozbyl naděje, že by papežský pŕihon k církevnímu soudu byl odvolán. (Sedlák: M. J. Hus, 222.)

Po odchodu z Prahy (v říjnu 1412) dle pověsti se uchýlil Hus nejdříve do svého rodiště Husince. Koncem roku 1413 pobýval na hrádku Kozím, vzdáleném asi půldruhé hodiny od nynějšího Tábora. Daleko široko kolem Kozího hrádku rozvinul svou kazatelskou činnost. Flajšhans píše: »Hus kázával nejen na Kozím, nýbrž i daleko v celém okolí. Zdá se, že zajižděl až do okolí Vysokého Chlumce a pod samé zdi Vlašimě; jistě kázal na Přiběnicích a Choustniku, nebylo ani vesnice pod Kozím, které by nebyl navštívil. Obyvatelům osad Ústí, Plané, Turovce, Lhoty a Měšic kázával pod lipou, v lese Drevném, jižně od hradu — později, podle pozdějších jeho následovníků, roznášela o něm legenda, že sloužil v Červeném Dvoře i mši ve stodole.« (M. Jan Hus. U Vilímka. Str. 324.) V těch místech také silně podporovali viklefismus ti urození Čechové, kteří se již také ocitli v oblasti apokalyptismu anebo kteří dychtivě čekali na za-

átek konfiskování statků duchovenských dle Husova programu.

A právě v těch místech nejmohutněji zabouřily vlny chiliasmu. Hus věděl, že apokalyptické řeči jsou zvláště mezi prostým lidem vydatným agitačním prostředkem. Vznítíl zde vzrušující kvas; jeho stoupenci a žáci pak vypracovali nauku chilastickou podrobně, opírajíce svá tvrzení o mylný výklad nejrůznějších částí Písma sv. Kdo věřil, že čas Antikristův se již naplnil, přirozeně předpovídal také, že v krátkém čase dostaví se hrozné tresty Boží a že se již blíží »tisícileté obnovené království Kristovo«.

O souvislosti jihočeského chiliasmu s naukou Husovou a Jakoubkovou nechtějí mluvití spisovatelé ti, kteří by rádi dokazovali, že Hus byl všude nositelem uvědomění.

Hus naučil jihočeský lid četným náboženským schůzkám v širé přírodě. Tyto schůzky opakovaly se ovšem i po smrti mistrově. Noví a noví kazatelé hlásili se za pokračovatele Husovy, rozvíjeli apokalyptické blouznění.

Čím více takových shromáždění, tím výše planul požár chiliasmu. Starý letopisec k roku 1419 poznamenává: »Téhož léta, den s. Michala, stalo se jest veliké sebrání lidu u Křížkův, na těch širokých úlehlých na silnici jedúc od Benešova k Praze. Šli lidé z rozličných měst i ze vsí, ale z Prahy největší lid vyjel a vyšel, neb se mnozí vezli na vozích k tomu sebrání; a Praha v ty časy byla ještě velmi silná na lid. To sebrání zjednali sú byli kněží; a ještě za krále Václavova zdraví počínali se lidé sbíratí na hory a přezdívali těm horám jména nová, oné Oreb, jiné Beránek, jiné

Tábor. Zelené Hoře Mikuláš z Husi přezděl Hora Olivetská, když ji osazoval.« (Staří letopisové čeští, 28.)

Proč se tak rádi husité shromažďovali na místech vyvýšených a proč jim dávali jména biblická? V tomto zjevu lze dobře viděti známky raného chiliasmu. Šířitelé chiliasmu často mluvili o 24. kapitole evangelia sv. Matouše, kde se předpovídají hrůzy předcházející soudný den. Zvláště často husitští kazatelé poukazovali na tato slova zmíněné kapitoly: »Protož když uzříte ohavnost zpuštění, kteráž jest předpověděna od Daniele proroka, ana stojí na místě svatém, kdo čte, rozuměj: tehdaž ti, kteří jsou v Judsku, nechť utekou na horu.« A také na horách dle proroctví husitských blouznivců čekala záchrana na vyvolené Boží při veliké pohromě lidstva.

Místo zvané »U křížků« zvoleno pro obrovskou schůzi proto, aby se mohli pohodlně shromáždit apokalyptikové pražští s jihočeskými a plzeňskými. Tito blouznivci přišli ovšem proto, aby se navzájem povzbudili k mravnímu obrodu, ale též z té příčiny, aby konali duchovní přípravy k velikému dni Kristovu.

Po předběžných schůzích pak návodem Mikuláše z Husi byla svolána obrovská schůze na široké hoře asi míli od Bechyně, již dáváno jméno Tábor. Shromáždění oznámeno po Čechách i na Moravě, takže dne 22. července 1419 sešlo se tam přes 42.000 osob (mužů, žen i dětí). Kdokoli přišel, byl bratrem nebo sestrou. (Palacký: Dějiny III/I, 291.) Konány zde hromadné pobožnosti, výmluvní kazatelé řečnili — a utvrzovali v tak obrovském množství blouznění chiliastické.

V rukopise vyšehradském jsou zaznamenány o chiliasmu jihočeských blouznivců cenné zprávy. Praví se tam o kazatelích chiliastických, že učili: »V Čechách nemá zůstatí jedno pět měst a všecka jiná mají zahynúti.«

Také, že žádného ovoce nebudete již požívati. Protož kázali, aby lidé nic nedělali a stromy aby kazili, stavení, kostely, kláštery bořili.

Také pravili, že nebude spasení jediné na horách; protož ktož jsú v židovství, utíkajte; a kdo na střeše, nesestupuj dolův.

Item také někteří pravili sú, že po několika dnech bude den súdný; proto někteří postili se, v tajných místech sedíc, očekávajíce toho dne.

Item také ti kněží kázali sú, že všichni hříšníci mají zahynúti, jediné dobří toliko ostanú; a protož beze vší milosti mordovali sú lidi ukrutně.

Item také pravili sú, že přijde církev svatá v takovou nevinność, že budú lidé na zemi jako Adam a Eva v ráji, že nebude se jeden druhého styděti; protož někteří počali sú nazi choditi muži i ženy.

Item také pravili sú, že mají býti všickni zároveň bratří s sebu a z toho sobě vzali jméno »bratří«.

Item pravili, že ženy budú roditi děti bez zamúcení (zarmoucení) a bolesti.

Item také kázali, že Kristus sstúpi na zemi a bude kralovati časně a učiní veliké hody na horách; a přijde taková hojnosť Ducha svatého v srdce věrných, že nepotřebí bude jednomu každému učiti se od druhého a že budú vše (všichni) učení Boží. A protož knihy pálili sú a trhali — i jiné užitečné věci.

Také pravili sú, že přijde a bude taková láska v lidech, že všechny věci budú mezi nimi v spolku a obecny, i ženy; pravíce, že mají býti svobodní synové Boží a dcery Boží. A nemá manželství býti, oddávání dvů osobů, muže a ženy.

Také jiní pravili sú, jako kněz Prokop Holý táborský, kněz Bedřich, kněz Mašek, Markolt, Rohlík, kněz Vaníček, Blažek šepavý, Quirin, Štěpánek svůdce o tělu Božím . . . , jenž nesluší toho psáti; i o jiných všech svátostech Božích potupně, za nic nemajíce.

Patrně, že zpráva tato (ve Starých letopisech 478—479) referuje o jihočeských bludech pověšených. Uváděny jsou zde zásady netoliko Táborů, ale i Adamitů a valdských. Také v prvním kvasu jihočeského převratného hnutí náboženského nauky těchto sekt se různě prostupovaly; ale brzy se na Táboře nauka blouznivá vykristalisovala jasněji. Přední autority táborské odmítaly rozhořčeně ty články, které vedly fakticky k demoralisaci.

Ale chiliasmus podržen i roku 1420 a na základě toho blouznění spřádány bludy velice divoké. V té příčině jest nám nejvýznamnějším dokumentem shromáždění zástupců pražského kališnictva s předními representanty náboženské obce táborské 10. prosince 1420 v domě pana Petra Zmrzlíka v Praze.

Tam na pokyn kališného mistra Prokopa z Plzně předčítal mistr Petr z Mladenovic 72 článků táborských, dílem pohoršlivých, dílem bludných a kacířských. Duchovní vůdcové Tábora sami přiznali, že ty články drží, připojivše ohrady zcela bezvýznamné, nevěčné.

A mezi články citovanými byly také tyto:

Kristus přijde v nynějším čase skončení věku tajně, nenadále, aby království své obnovil. V těch chvílích nebude čas milosti, ale pomsty a odplaty ohněm a mečem.

Kristus toho času nemá býti následován ve svém slitování nad hříšníky, ale v prchlivosti a spravedlivé odplatě.

Jakmile se začne kázati, aby ti, kteří jsou v Judei, utíkali k horám, jsou věřící povinni jíti tam, kde se shromáždí bratři táborští.

Všecka města, všechny vsi a hrady mají býti zničeny.

V tom čase bratři táborští jsou anděly poslanými k vyvedení věrných k horám. Jsou vojskem poslanými od Boha po celém světě k odstranění všech pohoršení z království Kristova, jímž jest církev bojující, k vyvržení zlých ze společnosti spravedlivých a k vykonání pomsty nad protivníky zákona Kristova.

Jen pět obcí zůstane, do nichž se mají věrní utéci a tam se zachrániti, protože všichni jiní budou potřeni jako sodomští.

Jestliže by jeden z manželů váhal prchati, ať druhý přehne k horám nebo k pěti označeným městům, opustě i své děti a vůbec celou domácnost. Protivníkům zákona Kristova mají věrní odnímat i ničiti jejich statky.

Na konci dokonání věku Kristus sestoupí s nebe, zjevně přijde osobně a bude viděn očima tělesnými, aby přijal království na tomto světě a učinil velikou večeři beránka jako svatbu choti své církvi zde na horách hmotných. Všecky, kteří nebudou míti roucha svatebního, pošle do tem-

ností zevnitřních. A jako za časů Noemových všichni ti, kteří nebyli v arše, byli zničeni potopou, tak nyní všichni zlí, kteří budou vně hor, náhle budou potřeni; tak Kristus všecka pohoršení z království svého odstraní.

Nebude v království obnoveném žádného hříchu, ale budou všichni vyvolenými Božími. Nebude vrchnosti a daní.

Ženy budou roditi dítky bez bolesti a bez hříchu dědičného.

Sláva království tak obnoveného před z mrtvých vstáním bude větší než církve prvotní.

Slunce lidské moudrosti zde nebude lidem svítiti; vždyť budou všichni přímými žáky Božími.

Kristus přijde v oblacích nebeských s velikou velebností s anděly svými; všichni, kteří v Kristu zemřeli, tělesně budou vzkříšeni a půjdou s ním soudit živých i mrtvých.

Nebude potřeby křtu vody, protože věrní budou křtěni v Duchu svatém. Nebude Eucharistie, která by se dala poznávati smysly, protože budou syce ni věrní novým způsobem andělským — nikoli na památku utrpení Kristova, ale jeho vítězství. (Em-ler: Prameny dějin českých V, 403—416.)

Takové a podobné články vyvrcholily tábor-ský chiliasmus. Jestliže apokalyptismus v samé Praze silně vzrostl již před příchodem tábořských spolubojovníků, přirozeně po bitvě na Vítkově dostal novou posilu propagandou Táborů, kteří po odražení Sigmundově zdržovali se v Praze delší čas. Ovšem mistři pražští (mezi nimi apokalyptik Jakoubek ze Stříbra) s hrůzou patřili na důsledky neustálého antikristování. Ale bylo těžko vystoupiti rázně proti ohnivým, poesii svou uchvacujícím

promluvám kazatelů tábořských. Přísné zakročení by bylo vyvolalo jistě v Praze nejkrvavější boj mezi husity samými. Nadto mohli Táboři zcela směle prohlásiti, že jejich vidiny jsou jeho nutným a logickým výsledkem Jakoubkova apokalyptismu; bez rozpaků mohli prohlásiti, že domyslili do podrobností to, co Jakoubek a Hus napověděli.

Předzvěsti pražského vzbouření.

Pražské ovzduší bylo po smrti Husově přirozeně přesyceno apokalyptismem zvláště mezi lidem prostým. Který husitský kazatel často své řeči koření citáty z Apokalypse, získal si srdce lidu rázem. Nejvášnivější radikálové, kteří přímo hlitali každou apokalyptickou promluvu, byli na Novém městě. Nejúčelněji agitoval pro svůj směr takový kněz, který veliké současné události obratně dovedl vysvětlovati jako část náplně pro- roctví Zjevení.

A r. 1419 husitský kvas kypěl mocně, očividně se připravovaly veliké převraty, které poskytovaly fanatickým radikálům žádoucí látku k uplatnění biblických výkladů.

Dvoji víra v Praze ostře se odlišovala, třebaže znovu a znovu z Čech byl papežský dvůr ujišťován, že v Čechách kacířů není. A kde zavládlo rozštěpení ve věrouce, tam přirozeně docházelo k praktickým důsledkům na venek. Vždyť každá strana chtěla si zachovati vlastní náboženský kult, vlastní obřady; každá chtěla míti své kostely, své školy, vlastní kněze. Lehce vysvětlitelno, že oba náboženské tábory mísily svůj vliv do jmeno-

vání konšelů; vždyť pražské radnice velice platně zasahovaly do církevních záležitostí v městě.

Když sám Sigmund upozornil svého bratra na následky, jaké by mělo pronásledování katolických kněží, král přikázal, aby vypuzeným konservativním duchovním byly vydány kostely od husitů zabrané. Nařízení vykonáno; ale zcela vysvětlitelno, že veliké kvašení jenom vzrůstalo. Katoličtí faráři činili si výhradní právo na kostely, jež pravověrcům tak dlouho náležely a hleděli vymýtit z chrámů i od jich prahů všecko, co upomínalo na husitský utrakvismus.

Král počínal si obojace; chtěje vyhověti na obě strany, snažil se kališníky uklidnit některými ústupky. Povolil, aby příslušníci strany pod obojí měli svobodu pro své obřady ve dvou kostelích klášterních, u sv. Ambrože a u Matky Boží Sněžné na Novém a ve farním kostele sv. Benedikta na Starém městě. Nechť tam vedle katolických mnichů kněží utrakvističtí slouží mši sv., káží a podávají pod obojí způsobou. Katoličtí oltářníci, kterým by faráři ve jmenovaných kostelech zakazovali sloužiti, nechť slouží mše sv. jinde, třebaš po domích.

S takovým rozhodnutím ovšem nemohla souhlasiti strana žádná. Husité chtěli řadu chrámů výhradně pro sebe a katolíci přirozeně nechtěli se dělit o kostely s jinověrci. Sami laikové viděli v tom znevážení posvěcených chrámův i posvátných obřadů. Netoliko katolíci — i husité, kterým přijímání pod jednou bylo protimyslné. Protože faráři katoličtí nechtěli trpěti ve školách u svých kostelůž žákův utrakvistických, kališní koláturníci odpověděli, že školy jsou jejich, nikoli farářů; ne-

dali v nich husitskému žactvu ubližovati. Ale žáci tehdy měli dosti značné povinnosti kostelní, za které se jim také dostávalo části zaopatření. Není divu, že faráři konservativní nechtěli k službám chrámovým užívatí školáků strany protivné. Proto brali k těm funkcím žáky jiné, které ubytovali na věžích a na zvonících. Jestliže byli takto při každém kostele žáci dvojí, docházelo snadno mezi nimi netoliko k vzájemným hrubým pohanám, ale i ke krvavým rvačkám.

Z veliké nespokojenosti husitů docházelo k hlučným a velice trapným scénám netoliko na ulicích, ale i v kostelích.

Král pozoroval, jak mu hnutí husitské roste přes hlavu a proto začal proti novotářům vystupovati. Snažil se, aby husité zabrané kostely vydávali k užívání katolíkům v Praze i na venkově.

Tu se uchýlili radikálové k pasivní resistenci. Přestávali choditi do kostelů, kde kázali kněží katoličtí a chodili houfně k náboženským schůzím »na hory« a jinam do přírody. V Praze největší počet kostelů byl podobojím odňat; demonstrovali tedy zde husité způsobem dle okolností nejúčelnějším; ve dni sváteční počali choditi z různých částí města se svými kněžími a žáky v hlučných procesích do kostelů sv. Ambrože a Matky Boží Sněžné, jež jim byly pro husitská kázání a přijímání pod obojí ponechány. Takto konány částečné přehlídky věrných a uvažováno, kdy a jak přistoupiti k radikálnímu převratu. Ulice dokázala svou velikou sílu již za Husa. Nebyla-li v pravý čas vykázána do příslušných mezí, mohutněla ovšem očividně. Poměry zcela zřejmě nasvědčova-

ly tomu, že po dobrém obě strany rozhodně se nesmíří. Kteří si v průvodech oněch libovali, nebyli těmi »pokornými« apoštolskými dobrotisky, o jakých mluvivali rádi Hus a Jakoubek ze Stříbra. Vždyť taktika samých vůdců hnutí viklefského v Praze vychovala z pobožných snů lidí výbojných, kteří se nehrozili žádného násilí. Sebevědomí v davech těch bylo tím větší, čím méně byly schopny odhadnouti chmurné následky lehkomyšlného bouření. Duše apokalyptismem zmámené nebyly přístupny žádnému moudrému poučení těch, kteří nebyli stoupenci jejich zásad; poslouchaly jedině vlastních autorit, které je hnaly do vzdoru, namlouvajice, že vlastně odpor jest nutnou realisa-
cí zákona Páně. A tak se cvičil prostý lid zatím v bouření drobném; docházelo na ulicích k zlo-
věstným shluknutím.

Mezi horlivé podporovatele pražského radikalismu náležel i královský dvořan rytíř Mikuláš z Husi (jinak z Husince, z Pístného). Býval kdysi purbrabím královským na zámku toho jména v krajině za Prachaticemi; byl vůbec delší čas ve státních radách a poselstvích. Nyní použil obecné nálady prostých radikálů k měření síly. Když král přebýval s dvorem ve svém domě u sv. Apolináře na Větrné hoře na Novém městě Pražském, ob-
stoupilo jej tam jednoho dne nenadále veliké množství lidu mužského i ženského pohlaví. V čele radikálů byl Mikuláš, který přednesl králi žádost, aby osvobodil přijímání pod obojí způsobou. Jed-
nalo se zatím ovšem hlavně o to, aby radikálům byl propůjčen co největší počet kostelů. Žádost byla přednesena způsobem takovým, že král po-
znal, jaké nebezpečnoství značí takové shluky pro

samu moc královskou. Neví se, co panovník odpo-
věděl, ale faktum jest, že agitátora Mikuláše hned vypověděl z Prahy. Podobně téhož času asi ze stejných důvodů se stalo měšťanu pražskému Mi-
kuláši. Když ho dal král zajmouti, začalo bouření množství obyvatelstva obojího pohlaví, vymáhajíc jeho propuštění. Král sice měšťanovi dal svobodu, ale pod podmínkou, aby zemi českou opustil. (Tomek: Dějepis Prahy III, II. vydání, 635—638. Pa-
lacký: Dějiny III/I, 288.)

Jak byl král popudlivý, seznalo se jasně již za života Husova. K tomu všemu Sigmund jistě i v tom čase na bratra naléhal, aby obnovil v Čechách církevní pořádek. Není divu, že tedy Václava dráždilo velice vzdorné počínání radikálního lidu. Od-
vracel se stále více od bouřlivé Husovy strany, která od násilností spáchaných proti katolickému kněžstvu každou chvíli hrozila postoupiti k násil-
nostem proti moci politické. Většina rádcův a dů-
věrníků panovníkových posud činila protekci proudu novotářskému. Také choť králova Žofie i v tom čase stála pevně při husitech. Ale král již proto, že byl ustavičně znepokojován zname-
náními doby, hleděl konečně učiniti přítrž povážli-
vým nepokojům. To věděl velmi dobře, že nelze ponehati katolíky české úplně na milost a nemi-
lost viklefstům, nemá-li vzplanouti domácí válka a nechce-li se zaplésti do velikých zápasů s celým světem katolickým. Sám dříve ujišťoval stolicí papežskou, že v Čechách bludařů není — a nyní zdvihaly odvážlivě hlavu v samé Praze bludy ve-
lice divoké, které tíhly i k velikým převratům ze-
vnějším. Rmoutilo krále také poznání, jak ne-
vědeckě a zpupně se k němu chovají ti, kterým byl

dříve tak velikou oporou. Bývali prosebníci vystupovali nyní již v roli poručníkův.

Václav tedy po trpkých zkušenostech přestal se spravovati v záležitostech náboženských pokyny husitských rádcův a poradil se s několika málo těmi dvořany, kteří se hlásili ke straně konservativní. Uzavřeno, aby v Pražských městech byli dosazeni jiní konšelé, kteří by dbali zachování pořádku; ti měli spolupracovati k provedení rozkazů papežových a nálezů koncilu kostnického, vydaných na potlačení kacířství. Napřed přikročeno k obnovení rady na Novém městě (6. července 1419). Nově zvolení konšelé byli vesměs konservativci; prvním purkmistrem mezi nimi byl Jan Podvinský. Předním jejich skutkem bylo vypuzení žáků strany Husovy ze škol. Uvedení do nich žáci přijati od farářů. Konšelé také zakročili proti hlučným procesím po ulicích, snažíce se bouřlivá sročení rozptylovati.

Ovšem nyní již se valně připozdilo. Lid byl ve vzdorném jednání již velice vycvičen a jítíl se. Smělejší vůdcové fanatických davů činili přípravy k velikému povstání. Mikuláš z Husi, který i po svém odchodu byl v čilém spojení s viklefi sty pražskými, pracoval zatím úsilně na venkově; jeho návodem došlo k obrovské pouti novotářů na Táboře 22. července 1419. Nebyly tu jen pobožnosti, nezněla tu jen horlivá slova chiliastických kazatelů. Konána zde také přehlídka počtu odhodlaných stoupenců. Přítomní kněží napočítali, že tam toho dne bylo u přijímání pod obojí způsobou přes čtyřicet tisíc lidí. Mezi vůdci četného shromáždění již za té příležitosti daly se porady, jak provést prakticky veliký odboj proti katolíkům. Prý shro-

maždění docela si navzájem slíbili, že raději podstoupí smrt, než by se vzdali přijímání pod obojí způsobou; oznámili prý to potom po poselstvu králi. Ovšem Mikuláš z Husi měl na takovém rozhodnutí lvi podíl. Rozšířila se obecně po Čechách pověst, že se na Táboře jednalo i o sesazení krále Václava a že shromáždění zamýšleli zvoliti si jak panovníka tak arcibiskupa jiného.

Král ovšem se rozhněval velice. Znal ctižádost Mikuláše z Husi a proto pojal podezření, že vypořáděný dvořan za pomoci blouznivců se chce zmocniti českého trůnu. Konšelé novoměstští, kteří poslali do obrovského shromáždění tajně zvědy, zvěštovali Václavovi, že na Táboře usneseno, aby o sv. Václavu byl obležen Nový Hrad u Kunratic, v němž v té roční době král vždy déle pobýval.

Ale než mohlo dojiti k zamýšlené zemské vele-zrádě, došlo v Praze samé k velikému vzbouření působením jiného ctižádostivce — Jana ze Želiva.

Kláster Želiv (Želivo, Želeč) byl založen již r. 1139 od vévody Soběslava I. a jeho choti Adléty pro benediktiny, kteří tam přišli ze Sázavy. Tito řeholníci za několik let klášter opustili, učinivše místo řeholním kanovníkům premonstrátským z kláštera steinfeldského v Porýní. První premonstráti začali tam řeholní život r. 1149 a našli v olomouckém biskupu Zdikovi, členu téhož řádu, horlivého příznivce. Prvním opatem byl zbožný Gotšalk († 1184), který zřídil několik klášterů jiných. Klášter zkvétal stále více, řeholníkům jeho svěřovány četné farnosti v Čechách i na Moravě. R. 1375 utrpěl požárem, ale byl znovuzřízen. (Ot-tův Slovník Naučný XXVII, 796.)

Odtud tedy přišel do Prahy mnich Jan, jehož plánům byly klášterní zdi velice úzké. Byl přijat od husitů za kazatele v chrámu Panny Marie Sněžné na Novém městě. Do Prahy přebíhali za vzrůstu husitského kvasu i mnozí sektáři zahraniční jako do zaslíbené země. Husité sice do cizích krajů do omrzení rozhlašovali, že v Čechách kacířů není; ale při tom ochotně poskytovali cizím, notorickým sektářům v Praze útulek, kdežto domácí katolíky pronásledovali. Rozumí se, že tím spíše v Praze hledali přátelské přijetí kněží čeští, jimž tu a tam patroni nechtěli novotářství trpěti. Mniši, kterým klášterní kázeň a povinnosti staly se obtížnými, použili vítané příležitosti církevních zmatků také k svému vybavení z řeholní podřízenosti. Vhodné příležitosti k uvolnění chopil se i duch tak despotický a nesnášlivý, jakým byl Jan. Celá činnost, jakou v Praze rozvinul, svědčí zřetelně o tom, že příkaz mnišské poslušnosti temperamentu tak živému a nepokojnému jistě byl značným břemenem. Tomek praví o Janu ze Želiva hned před líčením jeho působení pražského, že to byl »člověk dychtící po přízni obecného lidu, hbitý řečník, opovážlivý a krvavých záměrů se nehrozící«. (Tomek: Dějepis Prahy III, 640.)

Ale Jan byl i velice obratným organisátorem; dovedl velmi dobře pochopiti situaci, seznať náboženské, sociální a politické tužby novoměstské chudiny; proto kázával v Praze tak, aby se ve mluvil do duše prostoduchých fanatikův, aby udržel apokalyptickou náladu. Chopil se všelikých prostředkův, aby nabyt nejvlivnější autority. Když se přesvědčil, že novoměstská chudina stojí za ním jako pevná zeď a že jest hotova i odvážiti se

hrdla k podporování jeho taktiky, začal tropiti nejsmělejší rozbroje mezi pražskými kališníky. Běda bylo těm vůdcům husitstva, kteří se odvažovali třebas v úmyslu nejlepším voliti takové cesty, které křížily plány Jana Želivského. Odpadlý mnich dovedl přikročiti k manévrum tak obratným, že bojem jeho moc jenom vzrůstala.

Želivský dovedl vyraziti vždy v pravou chvíli, vždycky kul železo v tom okamžiku, kdy bylo nejzřetelnější. A poměry shora vyličené byly velice vítanou příležitostí k davovému útoku. Za přední úkol obral si Želivský připraviti velikou porážku katolíkům a tím způsobem upoutati k sobě zvýšenou pozornost husitů všech; pak teprve mu bude možno s velkým úspěchem bojovati proti těm kališníkům, kterým by se jeho diktatura nelíbila.

Krvavé násilí na konšelích novoměstských.

Želivský seznať z veliké schůze na Táboře, že pražští radikálové mohou se směle opíráti o velikou sílu apokalyptiků venkovských, kteří byli hotovi každou chvíli nasaditi svá hrdla v boji proti »Antikristovi, šelmě a nevěstce«. Proto hned po prvních zprávách o velikém úspěchu tábořské hromady zosnoval v Praze veliké spiknutí. Prudce kázati proti králi Václavovi bylo velice na pováženou, protože lid nezapomínal, jak se panovník do nedávna husitů horlivě ujímal; nadto král měl právě mezi chudinou veliký počet oddaných ctitelů i v tomto nejvyšším kritickém čase.

Tudíž za předmět svých útoků obral si Želivský raději Sigmunda, jehož vyhrůžky husity veli-

ce dráždily. Želivský věděl, že Václav sám jest na svého bratra rozmrzen — a že tedy sotva vystoupí s přísnými tresty proti osočovateli krále uherského.

Tedy na venek se konaly přípravy k velikému pozdvižení ve znamení velikého odporu proti Sigmundovi. Želivský vybíral si k promluvám texty a obrazy apokalyptické. S velikou zručností dovedl vykládati významné události současné jako jistou předzvěst skonání věku. Aplikoval slova Apokalypse na zjevy přítomné tak, že posluchače opojoval jako kouzelným nápojem. Želivský, třebaže theologické jeho vzdělání bylo skrovné, svou výmluvností rozohnil pražské husity tak, že byli hotovi jíti s ním do boje pro kalich na smrt. Co na tom, zemrou-li o nějaký měsíc dříve než »nepřátelé zákona Kristova«? Aspoň si získají velikou zásluhu, takže v království obnoveném se jim dostane odměny. Vždyť konec věku stejně se blíží pro svět celý.

Želivský uměl lidu namlouvat, že Sigmund jest oním »drakem ryšlavým«, předpověděným ve Zjevení. Sigmund propůjčoval odznak řádu zlatého draka nejčelnějším mužům všeho katolictva. Kdo takový řád obdržel, byl pokládán skoro za rovnocenného králi, byl zván strýcem panovníkovými. Husité při promluvách Želivského živě si připomínali řád zlatého draka a hned v tom slově snažili se nalézt symbol k apokalyptickému označení krále Sigmunda. Želivský zvláště prudce napařoval důvodné protesty Sigmundovy proti laickému kalichu. Veliké davy lačně hltaly apokalyptické výklady netoliko Jana Želivského, ale i jiných radikálních kazatelů, kteří vášnivému dema-

gogovi pomáhali. (Srv. *Fontes rerum bohemicarum*. Tom. V. pořádním Jos. Emlera, 360. Palacký III/I, 292.)

Když byl husitský lid důkladně zpracován kazatelnou, přikročeno k davové revoltě. Na vzdory konšelským zákazům ohlášena veliká procesí na nedělní ráno 30. července, tedy osmý den po valném sebrání lidu na Táboře. Jan ze Želiva nejprve v kostele roznítil davy apokalyptickou řečí; předpovídal trest a pomstu nepřítelům zákona Božího, při čemž zvláště narážel na novoměstské konšely. Potom se rozvinul dlouhý průvod; Želivský nesl Eucharistii v monstranci. Procesí bylo vedeno (nejspíše po Koňském trhu a Štěpánskou ulicí) nahoru ke kostelu sv. Štěpána. Účastníci byli namnoze ozbrojeni meči nebo holemi, což už předem prozrazovalo jejich úmysly. Také se ukázalo hned, že husité nemíní se spokojiti pouhým demonstračním průvodem. V kostele svatoštěpánském právě konal služby Boží farář Jan řádu křižovnického při zavřených dveřích; patrně asi předem věděl, co se chystá. Procesí však vyrazilo násilně dveře a opanovalo kostel pro sebe. Husité vypudili jmenovitě žáky se školmistrem (učitelem), jichž služeb farář užíval. Fara byla vybita a vyloupena. Jan Želivský pak v opanovaném kostele posluhoval lidu pod obojí způsobou. Takto tedy vyhlíželi nyní ti »chudí a pokorní«, pro které mistr Hus s Jakoubkem ze Stříbra hovořoval. Vypravivše se ke skutkům násilnickým, nesli Nejsvětější svátost a tutéž svátost přijímali po drsném řádní. Ale dělo se tak v rámci chiliastického programu tehdejších husitů; vždyť blouznivci hlásali zcela otevřeně, že Kristus v po-

sledním věku před hrozným soudem nemá se následovati slitováním, ale pomstou a spravedlivou odplatou; každý nepřítel zákona Božího dle chiliastické zásady husitské měl býti potřen jako sata-náš a drak.

Průvod bral se zpět jinou cestou, totiž přes novoměstský rynek a dále kolem radnice. Tam dal Jan Želivský přednésti žádost, aby konšelé propustili vězně, kteří byli v posledním čase zavřeni pro náboženské nepokoje. Radnice přirozeně žádost zamítla; kdyby bývala vyhověla, pak by to znamenalo protržení všelikého práva; kterýkoli husitský demonstrant by se pak domníval, že mu lze páchat nepokoje proti katolíkům beztrestně. Pokud zákonem nebyla stanovena pro husity plná svoboda na úkor katolíkům, potud strážcové veřejného pořádku ani neměli práva činiti výjimku na žádost některého zástupu. Byli zodpovědni králi.

Ovšem želivovci stejně věděli, jaký bude výsledek jejich nátlaku. Čekali s dychtivostí na nějakou záminku, aby se radnici důkladně vymstili. Konšelé tušili, co se chystá. Vždyť tu byly již poučné zkušenosti z času Husova; pouliční křiky, potupy a násilnosti spáchané na katolicích byly v Praze věci všední. Proto také radnice zavřena, konšelé strojili se k obraně proti zástupům, které obklopiley dům. Vzrušení ovšem se stupňovalo. S oken radnice házeno kamením na lid; došlo k tomu asi tehdy, když se počali husité do radnice dobývati. Těžko uvěřiti, že by byli konšelé dráždili obrovský zástup v okamžiku tak kritickém lehkomyslně předem. Prý jeden kámen padl i na monstranci, kterou držel Želivský. Rozčilení lidu se stupňovalo. Útok na radnici účastnil se také

jednooký bývalý dvořan králův Jan Žižka z Trocnova. Vrata byla vypáčena, fanaticové vrazili dovnitř; kdo se jim dostal do ruky, byl vyhozen z vysokých oken na náměstí. Husité, kteří stáli dole u radnice, zachycovali padající úředníky na oštěpy, sudlice, na meče a kordy. Kdo nebyl takto proboden již před dopadnutím na zem, byl rychle dotloučen. I do mrtvých trupův a hlav tlučeno vášnivě cepy a sekerami, bodáno do nich dýkami; tak byly mrtvoly zohaveny k nepoznání. Shozeno a usnrceno deset osob: purkmistr Jan Podvinský, dva konšelé Kliment Šťastník a jirchář Tomášek, místorychtář Mikuláš čili Niklasek a pacholek jeho Sasín; také pět sousedů, kteří drželi s konšely, Čeněk Patriarchův, Řehla drevník z Podskalí, Jan Humpolec, Václav Barbořin a Jan Kábův. Konšel Řehák valchář byl zabit na radnici v mučírně. (Jinde se udává, že bylo zabito osob třináct. Staří letop., 25. Chronicon bohemicum anonymi v Scriptores rer. boh. II, 458.)

Po celou dobu, co řádila krvavá msta, Jan Želivský vytrval na místě s monstrancí v ruce a pobádal rozjitřený zástup k zuření. Lid byl asi předem poučen, jak si má při chlazení svého hněvu počínati, protože se nejevila dychtivost loupeže. Starý letopisec poznamenává: »Tu chvíli nebrali jim (povražděným) toho, což na sobě měli, ale čepice i opásání stříbrné každého z nich na zem položili.« (Staří letopisové čeští, 25. Fontes rerum boh. V, 345. Tomek: Dějepis Prahy III, 642.)

Rozvážní pozorovatelé brali z počínání Želivského ovšem veliké pohoršení. Božitélový průvod, který se dopouštěl takých násilností, byl něčím neslýchaným. A jestliže Jan pobízel k vraždění

s monstrancí v ruce, odpor se jen stupňoval. Prý někteří pochybovali, že v monstranci jest právě tělo Kristovo, jelikož prý »mnoho ničemů (multi ribaldi) a kacífů bylo, kteří kněžství vykonávali.« (Helfert: Mistr Jan Hus, 261.)

Jaký měl podíl na tomto vzbouření Žižka s Mikulášem z Husi, posud těžko rozhodnouti. Jisto jest, že Žižka, který byl ještě počátkem roku dvořanem královým, upadl v královu nemilost; v létě toho roku se na dvoře králově neobjevoval, zato však agitoval pro husitství mezi prostým lidem. Vavřínek z Březové poznamenává krátce, že konšelé byli potrestáni »obecným lidem a Janem Žižkou«. (Prameny V, 345.) Ale nejmenovaný pisatel »de origine Taboritarum« (o vzniku Táborů) zná pouze Želivského jako původce toho krvavého vzbouření. (Tomek I. c., 641.) Snad se dověděl Mikuláš z Husi, že přípravy k obležení Nového Hradu jsou vyzrazeny a proto se dorozuměl s Žižkou i Želivským, aby byl co nejdříve panovník překvapen vzpourou na místě jiném. Sotva se podobá pravdě nesmělé mínění Tomkovo, že se Žižka objevil před novoměstskou radnicí jenom nahodile. Zato však velice určité známky svědčí, že na tom dalekosáhlém odbojném činu měl hlavní podíl Jan Želivský. A to právě jest významné, že k prvnímu výbuchu husitské revoluce politické došlo ve znamení apokalyptismu. Nerozhodovaly zde v množství obecného lidu uvědomělost a osvícený pohled do budoucnosti, nýbrž — blouznivství.

Když se rozesla po městě zpráva o davové revoltě, sebral královský podkomoří do tří set jízdných ozbrojencův a pospíšil zdolat bouři. Ale když viděl obrovské množství rozjitřených fanati-

ků, pozbyl odvahy a ustoupil. Již také zvoněno na poplach po celém městě a hned po opanování radnice vyšlo provolání od účastníků krveprolití ke všem obyvatelům města, aby se dostavili se svou zbraní na radnici všichni sousedé i podruzi pod ztrátou hrdla anebo vypovězení z města. (Tomek I. c., 642. Palacký III/I, 292.) Již tato vyhláška nezůstavila nikoho v pochybnosti, že se osnuje násilí proti všem konservativcům; tento třetí odvážný čin napovídá, že celý plán dalekosáhlého převratu byl již před 30. červencem promyšlen. Husité doufali, že Václav se smíří s dokonanou událostí, až bude státi před hotovým faktem; věděli, jak panovník často couval před křikem množství již dříve. Konservativci dobře věděli, že jim nebude k novému uspořádání pražských poměrů popřán sňatý hlas; proto mnozí, bojíce se o život, raději z města prchali. Jiní u vědomí veliké poniženosti rozkazu poslechli. Svolaná obec zvolila čtyři hejtmany, kteří měli býti prozatímními správci, dokud nebudou zvoleni konšelé; hejtmánům odevzdala obec pečeť i jiné odznaky konšelského úřadu. Radnice střežena četným branným lidem po více dní ve dne v noci.

Když se král dověděl na svém hrádku u Kunratic o smetání konšelů, propukl v hněvivé vyhrůžky. Ale královští radové, kteří přáli husitismu, obratně jej dovedli uklidnit, užívajíce při tom pomoci konšelův a starších Starého města. Prostřednictvím husitských rádcův a staroměstské obce došlo mezi králem a novoměstskými k úmluvě, dle které novoměstská obec se pokořila, žádajíc krále za odpuštění těžké viny; naproti tomu Václav svolil, aby si obec sama zvolila nové konše-

ty a předložila mu seznam k potvrzení. Ke královskému stvrzení došlo již 2. srpna, tedy třetí den po radničním krveprolití. Za prvního purkmistra dosazen fezník Petr Kus, rozhodný husita, který byl králi osobně nemilý.

Tedy Želivský se stal nesporným vítězem. Viděti to i ze strachu, jakým byl Václav naplněn při zprávách o nových velikých schůzích a násilnostech venkovského lidu husitského. Smrt učinila 16. srpna konec jeho trapným rozpakům.

Zmohutnění radikální organizace.

Ačkoli Václav prozrazoval v okamžicích velice kritických slabost a nedůslednost, přece jeho autorita do jisté míry mohla při pevné odhodlanosti udržeti jakýs takýs pořádek. Po Václavově smrti bylo přirozeně daleko hůře, protože odpor proti Sigmundovi byl u radikálních utrakvistů nezkrocený. A jestliže Čechové nevstoupí dobrovolně v poslušnost uherského panovníka, která autorita bude tak mocná, aby vlny vysoko se zvedající uklidnila? Králová Žofie, která prohlášena za vladařku, byla svírána pevným kruhem viklefským, husitská šlechta činila pečlivé přípravy k obecnému převratu v Čechách i na Moravě. Hnutí husitské valilo se vpřed širokým proudem.

Když se roznesla zvěst o smrti Václavově, radikální lid obecný v Praze (jejž nazývá Tomek chátrou) hned 17. srpna činil řadu srocení, činil útoky na kláštery, kostely a domy farní, v nichž pácháno kazisvětství a rouhání; ostatky svatých pohazovány, kostelní klenoty loupeny. Lid hrozně řádil zvláště v klášteře kartouzském; nepopřáno

klidu ani mrtvým tělům, loupeno všecko, co se dalo odnésti, ukořistěnými nápoji se výtržníci spili. Pak byli mniši vedeni směsicí lidu za pohan, pošklebkův a týrání, až vzbudili soucit rozvážnějších husitů. Kdyby je nebyli konečně konšelé staroměstští ukryli, byla by jim hrozila smrt utopením. Pak vydrancovaný klášter od husitů zapálen. Davy zuřily zle i na místech jiných, takže docela bylo se obávat, aby nebyl surově zneuctěn pohřeb krále Václava. Tělo královo tedy raději 20. srpna v noci dopraveno s velikými zacházkami tajně do kaple sv. Václava v pražském dómu. Tam chováno několik neděl bez pohřbu v jednoduché dřevěné rakvi. Sám Tomek píše: »Zločiny spáchané chátrou pražskou v prvních dnech po smrti krále Václava uškodily straně pod obojí velice v obecném mínění, ježto mnozí, kteří se jí přidrželi, byli nevázaností tou zaraženi.« (Tomek: Dějepis Prahy IV, 2—7.) Dodáváme, že výtržnosti zcela nekřesťanské páchali nejvydatněji vychovanci Jana Želivského. Vždyť začala zakoušeti hořký nevděk fanaticů sama Žofie. Docházelo k novým násilnostem proti katolíkům, k novým velikým schůzím husitským v Praze i na venkově a k vážným vojenským zápasům. Vladařka byla nucena hrániti svou bezpečnost najatými žoldněři. 25. října 1419 novoměstští želivovci udeřili s velikou prudkostí na Vyšehrad, dobyli ho ihned, sehnali odtud královskou posádku a hrad obsadili. Tak povzbuzovali ne bez úspěchu k radikálnímu postupu husity jiné.

Papež 1. března 1420 vyhlásil proti utrakvistům křížovou výpravu, Sigmund se chystal na veliké válečné tažení. Mezi pražské husity plížila

se rozpačitost. Katolíci obávali se, aby při dobývání Prahy od Sigmunda netrpěli zároveň s kacíři a proto z Prahy prchali, těšíce se na brzký návrat. Prošlo i pět konšelů staroměstských. Ovšem uprchlíci měli také strach před mstivostí želivovců. Radikální kazatelé nepřestávali fanatisovat své, věrné stoupence, líčíce ohnivými slovy Sigmunda jako nejurputnějšího nepřítele husitství.

Ve 12. kapitole Zjevení jest psáno: »Aj drak veliký, ryšavý, máje hlav sedm a rohů deset a na hlavách jeho sedm korun . . . a drak stál před ženou, kteráž měla poroditi, aby jakž by porodila syna jejího, pohltil. I porodila žena pocholika, kterýž měl spravovati všechny národy prutem železným; a vzat jest syn její k Bohu a trůnu jeho. A žena utekla na poušť . . . I stal se boj veliký na nebi . . . I svržen jest drak ten veliký, had starý, jenž slove ďábel a satanáš, kterýž svodí všecken okresek světa; a svržen jest na zem, i andělé jeho s ním svrženi jsou.«

Na tato slova narážel Želivský ve své agitaci proti Sigmundovi, který se psal králem sedmi království čili korun a jenž — jak již připomenuto — byl zakladatelem řádu zlatého draka. Kázal tedy Jan proti sedmihlavému a sedmikorunnému draku ryšlavému, jenž prý přišel na svět, aby zahubil zrozeňátko ženy hvězdné, totiž novorozenou pravdu; tudíž k vůli spáse světa mají proti Sigmundovi věrní bojovati. Obecný lid hořel touhou nasaditi vlastní život pro svou víru a zvláště pro kalich. Přední vůdcové českého viklefismu dobře věděli, jaká různost věroučná panuje mezi jejich stoupenci. Ale kalich znamenal aspoň zevnější pásku, kalich sdružoval. Na tento zevnější

odznak poukazovali zvlášť obratně ti řečníci, kteří viklefisty různých směrů chtěli sjednotiti aspoň k válečné obraně.

Hlavně přičiněním Janovým došlo k pevnější organizaci pražských husitů. Želivský dobře věděl, že pouhý kázání Sigmundovy porážky nepřivodí. Proto agitoval pro veliké shromáždění husitstva, které by se uradilo o praktických prostředcích sebeobrany. Také ve středu před svátkem velikonočním (3. dubna 1420) sešli se na staroměstské radnici zástupci Starého i Nového města s mistry učení pražského i jinými duchovními. Shromáždění svorně se zavázali přísahou, že budou hájiti laický kalich s nasazením svých životů a statků až do posledního přemožení proti každému člověku; imenovitě proti všem, kteří by chtěli podniknouti křížovou výpravu, vyhlášenou od papeže. Obec přijala také přísahu věrnosti ke kalichu od konšelů. Hned také přikročeno k organizaci vojenských příprav; jako vojenští představení zvoleni čtyři hejtmani na Starém městě a tolikéž na Novém. Těmto odevzdány klíče od radnic i od městských bran a dána jim plná moc k nařizování všeho, co by uznali za potřebné k hájení kalicha; slíbili jim za sebe i za všechny obyvatele města úplnou poslušnost. Každému hejtmanu přidali ku pomoci deset podhejtmanů. Rozhodné spolčení proti odpůrcům bylo stvrzeno i zápisy a pečetmi, takže husité utvořili dobře zorganizovaný a mocný šik.

Hned potom spolčené obce rozeslaly vášnivý manifest do všech důležitých míst české země; zvláště pak do těch měst královských, kde byl český živel vládnoucí; manifestem tím je vybízeli

k horlivé podpoře Prahy. Agitační list byl psán velice obratně, ale slovy ne právě neupřímnějšími. O Sigmundovi není v něm ani slova. Čeští chiliasté pomýjeli řádné a poctivé vysvětlení koncilu kostnického, proč nelze pokládati přívržence Husovy za pravověrné. Nedotýkali se násilnických úmyslů chiliastických, které se neozývaly jenom na Táboře. Zato naopak velice prudce kárali ty, kteří na výbojně zásady blouznivců husitských nemínili přirozeně odpovídati jen odpuštěním a slitováním. Čtemeť v manifestu: »Papež a sbor kostnický; aby věrné vypleli z království, již mnohé lsi proti nám kovali jsou; a to pro nic jiné než pro tu pravdu Boží o přijímání těla i krve Kristovy pod obojí způsobou.« Církev katolická prý není matkou, ale macechou a nejukrutnější hadicí, vylévající jed. Poukazovali na Krista slitovníka, který jest plný trpělivosti a dobroty a jenž nestrojí ani odění ani střel. Ale neřekli, jak Ježíš vymrškal z chrámu hříšníky, jak hrozil přísnými tresty škůdcům ryzí pravdy. A hlavně — zamlčovali, že sami nechtějí Krista následovati v slitování, ale »v prchlivosti a pomstě«. Sepsali manifest tak, jako by jim z paměti vypadla důležitá místa z bible, kterou přece znali zevrubně. V otevřeném listě žádáno, aby k vůli účelné organizaci zemské obrany každé město do Prahy vypravilo dva nebo i více starších z rady i obce k určitému dni k společné poradě. (Palacký III/I, 356—358. Tomek: Dějepis Prahy IV, 36—38.)

Takovým důkladně promyšleným činem odpověděl Jan Želivský husitům rozpačným. Příkladem pražského následovala otevřenou revoltou proti Sigmundovi utrakvistická šlechta, jiná města; ven-

kov ozýval se ještě hřmotněji a sorganisoval se vojensky ještě dokonaleji než Praha.

Když však Sigmund stanul s velikou mocí již v zemi české, šlechta husitská se velice polekala. Tomek konstatuje: »Skoro všichni páni této strany zachovali toho času poslušnost Sigmundovi jakožto králi a větším dílem dostavili se potom také do jeho ležení a sloužili mu s vojenskou mocí svou.« (L. c., 52—53.) Také řada měst hned se přihlašovala k poslušenství Sigmundovu.

Tu ovšem do Pražanů vjela znovu bázeň; poslali do Kutné Hory ke králi posly, kteří poklekše přednesli Sigmundovi žádost, aby je zůstavil při kalichu a byl jejich pánem milostivým; nechť jim promine všechny výtržnosti; pak ho přivítají netoliko branami otevřenými, ale — bude-li mu líbo — i poboženými zdmi. Sigmund odpověděl, že jest pod přísahou zavázán kacířství hubiti.

Po návratu poslů polekaných přísnými slovy Sigmundovými. Jan Želivský ani na okamžik nebyl na rozpacích, jak se zachovati. Radikalismus byl jeho živlem a znamenal zabezpečení jeho moci i popularity. Kdyby se Pražané Sigmundovi poddali, pak by byl nucen Jan z Prahy ihned prchnouti jako notorický strůjce velikých nepokojův a násilností. Želivovci povznegli pokleslou mysl husitů jiných. Pokračováno horlivě v přípravách vojenských a vysláno poselstvo k Táborům, aby přispěli Praze na pomoc se silou co možno největší.

Součinnost Želivského s Táboři.

Příchod Táborů do Prahy (20. května 1420) znamenal pro Jana Želivského nový veliký ú-

spěch na úkor mírných kališníků. Sešli se v Praze radikální chiliasté venkovští s městskými, utvořovali své přátelství. Páchány násilnosti i na mírných kališních; tito před smělostí tábořských hostů se zafatými zuby musili proti svému přesvědčení značně ustupovati, aby nedošlo k velikému krveprolití mezi husity samými již před příchodem vojska Sigmundova. V tom čase chiliastické blouznění Táborů dostupovalo vrcholu. Možno si domyslet, jak působila apokalyptická proroctví na pražský lid vůbec. Poplašný křik proti Antikristu ozýval se z každého koutu.

Po vítězné bitvě na Vítkově stoupala v Praze troufalost Táborů tak, že se mírným kališníkům nevedlo o mnoho lépe než v zajetí bezohledných nepřátel Táboři spolu s želivovci páchali v Praze bezcitný vandalismus. Přední mistři učení pražského, někdejší přátelé a pomocníci Husovi, zakoušeli od Táborů mnoho hořkosti. Táborští kněží je na svých kázáních tupili a prostý lid proti nim jítřili. Dne 4. srpna předložili kněží a hejmani tábořští Pražským obcím 12 artikulů; jestliže Pražané k nim nepřistoupí, pak Táboři město opustí. Vyhrůžka ta byla velice nebezpečná, protože strana Sigmundova posud držela Pražský hrad a znovu opanovaný Vyšehrad; tato pevná místa ohrožovala husity značně. Táboři žádali, aby se obecní zřízení pražské přeměnilo dle jejich blouznivých zásad; nechť pražští mistři položí své zápis na radnici k prozkoumání a opravení »dle zákona Božího« (ovšem ve smyslu tábořském); budtež ve městě zbořeny všechny kláštery a zbytečné kostely; ať jsou ničeny oltáře i obrazy buď veřejně vystavené anebo ukryté, také nádherné or-

náty, kalichy zlaté a stříbrné i všechny jiné předměty, považované od Táborů za nástroje modlářství.

Významno, že obec novoměstská návrhy tábořské schválila ihned; ani se netázala na úsudek pražských mistrů, ke kterým hleděno jako k vrchní autoritě v záležitostech dogmatických. Patrně, jak veliký počet stoupenců tam Táboři měli. Staroměstští konšelé, pozorující dobře, jaká nevolná pouta se jim připravují, hleděli se opatrně závazkům vyhnouti; nechťeli učiniti žádného rozhodnutí bez úrady s pražskými mistry. Neví se určitě, jak byla žádost Táborů vyřízena na staroměstské radnici; ale jistě kališníci ustoupili ve strachu před chiliastickými násilníky značně. Vždy počalo v Praze znovu boření, ničení a tupení vzácných pomníků křesťanského umění a posvácených předmětů. Zdivočilí radikálové řádili nejhorší ve Zbraslavi, kam bylo konečně tělo Václavovo uloženo. Výtržníci mrtvolu ohavně zneuctili, spili se tam a pak se vraceli jako po nějakém vítězství s troskami roztřískaných obrazů a desk oltářních, někteří oděni v kápě mnišské, zase do Prahy. Kde nebyly církevní budovy zbořeny, tam aspoň pácháno surové kazisvětství a rouhavé zneuctívání obrazů Kristových. Blouzniví fanaticové vystupovali násilnický proti těm kněžím kališním, kteří konali posvátné obřady v ornátech. Aby tábořský fanatismus nevypukl v hrozný boj, kněží spravující se pražskými mistry užívali ornátů co možná jednoduchých a kalichů cínových. Mistři toho času nesměli se ukázati na ulicích v tabardech (oděvech mistrských), aby nezakoušeli od chátrů těžkého příkoří; pomíjena některá církevní

svěcení a jiné katolické obřady ze strachu před broznými spojení.

Zkrátka vědělo se, že malá jiskra stačila k broznému řádní tábořskému i proti životu kališnému. Praha byla prohlášena od tábořských chiliastů již před rokem za Babylon, který musí při skonání věku zahynouti; takové předpovědi pronášeli chiliasté v Praze aspoň po různu dále; v téměř městě zástupci náboženské obce tábořské manifestačně se hlásili k chiliastickým zásadám a v želivovcích měli tak odhodlané stoupence, že zbraně schopní kališníci tvořili v městech Pražských na ten čas menšinu. K tomu všemu přistupovala chiliastická agitace tábořských mužatek, vynikajících znalostí Písma, mezi ženami pražskými i na církevních schůzkách.

Ale přesto, že se báli kališní sousedé o svá hrdla, nemohli se nechat zotročiti zcela; kdyby byli projevili s divokými bludy plný souhlas, byli by se zbavili všelikého práva k ujšřování, že kacíři nejsou, že chtějí setrvati ve svazku církve obecné.

Ale Želivský, který s největším odporem sledoval některé pokusy pražských mistrů o smír s katolicismem, provedl energický čin v čase, kdy ještě cítil pevnou záštitu v přítomnosti tábořských bojovníků. Jana nejvíce dráždil sklon staroměstské radnice ke konservatismu. Proto apokalyptický kazatel a někteří jeho staroměstští stoupenci připravili proti konšelům spiknutí. V neděli dne 18. srpna radikální kněží ráno ohlašovali s kazatelen shromáždění obce na odpoledne téhož dne na radnici; prý jest nutno rokovati o důležitých věcech.

Konšelé byli ovšem překvapeni velice nemile; vždyť jim kněží žádosti o svolání obce nepředložili, ba ani jich o svém plánu neinformovali. Byla to hotová revolta proti světské vrchnosti; zřejmě se tak porušoval ten článek z přijatých čtyř artikulů pražských, který požadoval, aby kněží světsky nepanovali. Želivský měl všecko účelně zařízeno; Táboři totiž současně předstírali znovu, že z Prahy pro náboženské neshody odejdou, setrvávají-li staroměstští konšelé ve svém úřadě dále. Obec tedy se shromáždila. Jednání bylo krátké a rázné; účastníci svolili, aby se odňal dosavadním konšelům úřad a projevili souhlas s volbou nových konšelů. Jan Želivský, který vždy hleděl oposici zastrašiti rychlým jednáním, vzal ihned ve jménu obce pečeť od konšelův odstupujících a odevzdal ji novému purkmistru a novým konšelům, které obec zvolila zcela dle jeho návrhu. Ovšem zvolení mužové tací, o nichž bylo možno očekávati, že vyjdou ochotně vstříc přáním Jana Želivského a Tábořů.

Po tomto převratu vzrostla obec Janova tak, že nebylo se mu obávati brzké fyzické reakce. Proto bratrstvo tábořské již pátý den po převratu (22. srpna) opustilo se svými hejtmany Prahu. Tato okolnost svědčí, jak předstírání tábořské před radničním převratem bylo výhradně agitačním prostředkem pro zvýšení moci Janovy. Staroměstská rada přetvořena dle vůle Tábořů, ale tito jenom tvrdili, že jest jim odejiti přece — protože prý mistři jejich obřadům odpírali slovy Písma. Skutečnou příčinou odchodu tábořského byly velice naléhavé vojenské akce na venkově. Ale Táboři se zdrželi v Praze několik dní výhradně k

44
vůli, upevnění vlivu Janova. (Fontes rerum boh. V, 399—400.)

Kališníci staroměstští poněkud si oddechli a hledali opatrně cesty k reakci, protože vědomí občanského a náboženského ponížení v nich pěnílo krév. Radniční přeměna byla otázkou palčivou již proto, že kališníci byli znovu nuceni prositi netoliko blouznivce tábořské, ale i jiné venkovské za vydatné přispění k dobytí Vyšehradu, který tolik husity ohrožoval. Jelikož královští měli v zemi obsazena četná pevná místa jiná, strachovali se Pražané vůbec dalekosáhlých následků rozhodného a trvalého rozdělení husitského. Aby však nebyly konservativní tradice tábořským náporům udušeny zcela, ohlíželi se kališníci po katolické pomoci z Polska proti rejdm radikálů; ovšem hleděli uvést do země někoho z královského rodu ze sousední slovanské říše také proto, aby si vymohli proti Sigmundovi zabezpečení těch zvláštností, které prohlašovali za práva nezadajná. Znovuzřízení pevné moci panovnické v zemi a obnovení snesitelných řádů autonomních v Praze ovšem by bývalo značně zkřížilo panovačné plány Želivského. Demagog věděl, že by jeho tyranie přestala rázem i v tom případě, kdyby Prahu ovládla pevně a prozíratelně sčlankovaná moc kališná. Proto stavěl se chytře a urputně na odpor pokusům o účelnou organizaci vrchnostenské moci taické.

Mikuláš z Husi po novém opanování Vyšehradu od husitů (1. listopadu 1420) stavěl se proti vzkríšení občanského pořádku také s odporem příliš podezřelým. 14. listopadu konána společná schůze obcí Pražských a jejich spojenců; zde uza-

vřeno na předním místě, aby bylo vysláno nové poselství do Polska v příčině obnovení moci královské. Mikuláš však namítal, že nikdy nebylo přáním Táborů zvoliti za krále člověka jiného než obyvatele této země; snažil se překaziti slavné poselství k polskému dvoru. Ale pan Hýněk z Křolštejna usvědčil Mikuláše z nepravdy; ukázal pečeť, kterou byl Žižka ve jménu Táborů přitiskl k sepsání úmluvy o poselství vedle pečeti Pražanů a jiných obcí. Ale Mikuláš choval se rozmrzele i po spatření Žižkovy pečeti a utajeně reptal. (Fontes rerum boh. V, 447.) Takové chování bylo ovšem velice nápadné; jestliže obec tábořská k poselství svolila, snadno vzniklo mínění, že odpor Mikulášův plyne z pohnutek osobních. Bád tento Táborita toužil státi se králem českým sám, anebo ve spojení s Želivským hleděl prodlužovati vládní anarchii, aby oba fanaticové z nejistých poměrů těžili pro sebe a pro všeobecné vítězství radikalismu. Okolnosti nasvědčovaly, že druh druhu pro udržení vlastní moci potřeboval.

V témž shromáždění obcí bylo uzavřeno, aby nikdo nerozséval mezi lidem takových novot, které by neměly základ v bibli anebo by se jasně nedaly dokázati důvody rozumovými; není dovoleno dříve novotu šířiti, pokud nebude prozkoumána a schválena čtyřmi mistry, stanovenými k tomu od obce. Dále uzavřeno, aby při sloužení mše sv. byl zachováván starodávný řád. Tato ustanovení zřejmě směřovala proti Tábořům a jejich pražským spojencům. Proto také Mikuláš z Husi a jeho přátelům byla ta nařízení proti mysli. Ale tentokrát bylo obtížno zastrašiti kališníky fyzickou mocí, protože bojovníci tábořští krátce před-

žím vytáhli z Prahy k obležení zámku v Popovicích. Mikuláš odjel rozhněván z Prahy 17. listopadu k vojsku.

Nyní vzrůstaly naděje pražských kališníků na svržení iha želivovcův. Hned dva dni po odjezdu Mikulášovu (19. listopadu) sešla se obec staroměstská k volbě nových konšelů. Zvolení mužové Táborům nemili — částečně z té rady, která byla před čtvrtí roku působením Želivského svržena. Přivrženci Táborů ovšem reptali; ale přesto i na Novém městě došlo téhož dne k obratu zvolením konšelů nových, Táborům nepřiznivých. Ovšem tato změna dotkla se Želivského, Mikuláše a jeho druhů ještě citelněji. Chytrý tábořský hejtmán vzkázal Pražanům, aby mu přispěchali pomocí k dobytí Řičan, které škodily Pražské obci velice. Mikuláš se nadál, že se k němu dostaví nyní hojně pražských přátel, takže se s nimi bude moci lehce dorozumět, jak znovu upevniti moc novoměstského radikalismu. Ale přibýlo před Řičany mnoho mírných kališníků, s nimiž svedli Táboři prudké spory pro rozdílnost bohoslužebných obřadů. Mikuláš, maje dorozumění s některými sesazenými konšely radikálními, odjel od vojska do Prahy s několika kněžskými tábořskými osobně agitovat; domlouval několika novým konšelům, aby plnili smlouvu uzavřenou před obležením Prahy od vojska Sigmundova; vždyť dle toho zápisu brány, věže a radnice mají býti sřeženy společně od Pražanů i Táborů; nebude-li požadavku tomu vyhověno, vyvodí z toho Táboři důsledky a své šiky odvolají. Pražané ovšem poznali hned, že se jim strojí úklady. Nemínili Táboře umístiti na výhodných posicích, vědouce, že by kališníkům pak

šlo o hrdla; odbyli Mikuláše chladně, pravíce, že v přítomném čase nehrozí Praze žádné nebezpečnosti a že tedy není potřebí užívati tábořské pomoci k hlídání zdi a věží; vždyť také onen zápis nestanovil žádného závazku pro všechny časy. Vavřinec z Březové dodává, že pokojnou řečí konšelé přemohli listivou lističku. (Fontes rerum boh. V, 448—450. Tomek I. c., 116—118.)

Po dobytí Řičan vojsko pražské i tábořské vrátilo se do Prahy 6. prosince. Hned pak na neděli 8. prosince svolány jsou obce Starého i Nového města spolu s Táboři do místnosti kláštera sv. Ambrože k urovnání různic. Kališníci dobře prohlédli úhoří taktiku rafinovaných radikálů a proto učinili přiměřené opatření k zachování pořádku. Aby se předešlo zmatkům, aby se mohlo ihned seznati, kdo za koho mluví, vykazána zvláštní místa jak staroměstským, tak novoměstským a Táborům; nebylo dopuštěno účastníkům přecházeti z jednoho sboru k jinému. Bylo zakázáno kněžím a ženám přidružiti se k shromáždění, aby přemlouváním kněží a křikem fanatických žen mezi stranami se nezvyšovaly hádky. (Fontes rerum boh. V, 451—452.) Takovým způsobem zase tedy odpověděli kališníci na vychytralou taktiku Želivského. Padla kosa na kámen. Ovšem zákaz kněžské účasti na shromáždění směřoval hlavně proti Želivskému. Za takých opatření odbylo se shromáždění pokojně; schváleny návrhy, jimiž byla strana kališná posílena. Vavřinec z Březové zřejmě poznamenává, že byly zmařeny tábořské pokusy o roztržku v shromáždění.

Pikle Mikulášovy nyní také z té příčiny byly bezmocné, že zatím přibyl do Prahy rozvážnější

leitman tábořský Žižka, který nesledoval cílů sobeckých a již tehdy měl u svých větších autorit než Mikuláš. Proto také spojencem Želivského s velkým roztrpčením opouštěl Prahu; po pádu s koncem 24. prosince zemřel. Na důležité náboženské schůzi kalíšníkův a Tábořů 10. prosince zástupci náboženské obce tábořské zřejmě se přiznali k radikálním bludům a chiliastickým nadějím. Ale Pražané báli se rokovati o těch zjevech podrobně ještě více se strachovali vyvoditi z takové situace následky, třebaže tak vášnivě nazývali kacíři katolíky.

Želivský vojevůdcem.

Želivský za posledních zápasů skrýval se v přítmí, ačkoli se tolik jednalo o jeho vůdcovské zájmy. Když však skončil Mikuláš z Husí, byl nucen vystoupiti do popředí, aby reakci zastavil. Jelikož zatím nová agitace pro upevnění radikalismu v Praze by bývala marná a počátek roku 1421 vyžadoval nových válečných operací, spatřujeme v dubnu 1421 Želivského ve službách vojska. Jan podnikl velikou válečnou výpravu proti katolictvu do východních Čech jako přední vůdce pražského vojska. Pražské šiky postupovaly pod řízením Želivského za tuhých bojů nezádržitelně vpřed, až schvátily veliká bázeň samu Kutnou Horu. Poselstvo kutnohorské prosilo pražské voje o mílost; žádalo, aby bylo dovoleno vystěhovati se s bezpečností hrdel i s vlastním majetkem těm obyvatelům, kteří nehodlají přistoupiti ke kalichu. Pražané, kteří by byli zničením Kutné Hory poškodili značně celé království, svolili; ale diktovali podmínku, aby všechno kutnohorské obyvatelstvo

(muži, ženy i děti) vyšlo Pražanům vstříc s Nejvyšší svátostí a prosilo za odpuštění vlastních provinění. Dne 25. dubna skutečně obyvatelé Kutné Hory vyšli vstříc vojsku pražskému ke klášteru Sedleckému a klekli všichni na kolena. Jeden z konšelů pak prosil za slitování »od Boha a od Pražanů«. Tu Jan Želivský vyčetl jim po řadě všechny jejich viny, napomenul je a oznámil jim pokoj a milost »od Boha a od Pražanů«. Pak Pražané se uvázali v město.

Čeněk z Vartenberka, který zradil napřed Sigmunda a pak Pražany, lekaje se o své statky, vyjednával s Želivským o mír již 23. dubna. Po některém otálení byla Čeněkovi diktována pokořující podmínka smíření. Za obležení Jaroměře přijel Čeněk Želivskému na pomoc s několika sty lidu jízdného a pěšího. Ale dříve než jeho pomoci kalíšníci užili, byl nucen veřejně se pokořiti. Na místě k tomu určeném vystavena Eucharistie, před níž Čeněk poklekl a pomodlil se spolu s jinými šlechtici, kteří přibyli zároveň. Pak promluvil Želivský: »Znáš-li se v tom, pane Čenku, že jsi hřešil proti Bohu a proti této obci Pražské, když jsi odstoupil od hradu Pražského a vydal jej v moc královu?« — »Znám se«, odpověděl Čeněk. — »Prosíš-li, aby ti Bůh a obec tato odpustili?« — »Prosím.«

Nato Želivský prohlásil prozatímní smíření s Čeněkem a jeho druhy; vyzval však Vartenberka, aby osobně s Pražskou obcí konečnou smlouvu dojednal. (Fontes rerum bohemicarum, V, 480. Palacký III/II, 84. Tomek I. c., 145, 150.)

Na tomto tažení, při němž páchány veliké u-

krutnosti na katolicích, Želivský vystupuje jako přední vůdce válečný, jako vlivný kněz i politik. Jelikož válečná výprava zaznamenávala veliké úspěchy, stoupla moc Želivského mezi husity značně, třebaže pražští kališníci velice neradi snášeli nadvládu toho spojence Táborův. Již se však připravovala silná zemská organizace husitské vlády laické, která měla i v Praze zajistiti větší bezpečnost občanského pořádku. Když se vrátilo vojsko do Prahy, obec zvala stavy všech zemí koruny české na společný sněm do Čáslavě.

Sešli se zástupcové Čech a Moravy; sněm řídili Pražané, Táboři a stav panský. Dne 7. června došlo k památným zápisům. Zvoleno dvacet zemských vladařů, mezi nimiž byli i Táboři. I stavu kněžskému zde poskytnuta příležitost, aby se uplatnil v řízení záležitostí veřejných. Jelikož již biskup Kunrát odpadl ke kališníkům, kteří ho za duchovního arcipastýře uznali, bylo nutno uznati také některá jeho práva. Vždyť bylo nejvýš potřeba aspoň poněkud věroučnou rozháranost urovnati. Ale přesto Želivskému popřán v husitské církvi vliv značný. Zapsáno: »Ti úředníci svrchu psaní (vladaři) mají v svých nesnazších věcech, kterýchž by sami rozděliti podle zákona Božího nemohli neb neuměli, dvou duchovní, totiž mistra Jana Příbrama a kněze Jana kazatele mezi se povolati a jich dobrou a řádnou zprávu slyšeti a každému řád spravedlnost učiniti . . . Také jest společně svoleno, aby byl uložen společný sněm všech kněží starších po království českém, kteříž lid zákonem Božím spravují a tu aby knězem arcibiskupem, mistry a kněžími byl vešken řád kostelní ustanoven, neřádům a výtržkám všelikakým ku po-

razení a zkažení. Pod kterýžto řád kostelní všekno kněžstvo i žakovstvo v království českém jednotejně a svorně má podniknutí a podstúpiti; a jestliže by se který kněz vytrhl a z řádu vystúpil, chtě jinak vésti neb kázati, ten ode pánův a obcí nikoli pro své výtržky nemá trpen býti, než ihned má odeslán býti k úředníkům arcibiskupovým.« (Erben: Výbor, 389—390.)

Tedy uspořádání náboženských záležitostí v zemi dělo se ve znamení kompromisu. K vůli Táborům a jiným radikálům popřáno vynikající slovo Janu Želivskému. Ačkoli Jan Příbram náležel k nejmírnějšímu křídlu kališnému, přece budí podiv, že byl odstrčen přední pomocník Husův Jakoubek ze Stříbra, který měl lví podíl na zavedení laického kalicha. Vědělo se ovšem předem, že Táboři nebudou dbáti ani na rozhodnutí arcibiskupa Kunráta ani na pokyny mistra Příbrama. Další vývoj náboženských poměrů závisel hlavně na dalším vývoji fysické moci husitských sekt. Želivský věděl, že může prováděti proti Příbramovi a Kunrátovi silnou opozici dále, pokud mu bude sloužiti za pevnou hradbu množství novoměstské chudiny.

Želivský, isa si jist stoupajícím svým vlivem, cínal na nejbližší příležitost k násilnému převratu pražskému. Dne 7. června (kdy pražské poselstvo dlelo ještě v Čáslavi) vzdala se husitům posádka pražského hradu. Pražská chátra z návodu Želivského pak dala bouřlivý průchod svému fanatismu. Ačkoli byl hrad strážěn kališnými ozbrojenci, vedral se radikální lid proti vůli konšelů do hradu i dómu sv. Vít, kdež řádil skutečně barbarsky. Jen velikému úsilí vážnějšího měšťanstva a mocných

pánů podařilo se zachrániti hrad a nádhernou kathedrálu. (Tomek I. c., 165—166. Palacký III/II, 87.)

Ačkoli dvacet vladařů mělo bdíti nad řádem v celé zemi, práva vladařská v obcích pražských vykonávaly dále radnice. Tato lidovláda trvala dále v nejistotě a zmatku zvláště působením radikálů, kteří věděli, že silná ruka by potlačila demagogické štvánice a odstavila muže rázu Jana Želivského do přítmí. K překvapujícím změnám mohlo dojíti každou chvíli dle nálady lidu, vedeného fanatiky. Dne 5. dubna 1421 sice bylo stanoveno, aby pod pokutou nikdo ve shromáždění obce nepřednášel návrhů nenadálých sám za sebe, leč by je napřed ohlásil konšelům. Ale k zavedení pořádku takové opatření daleko nestačilo.

Když ještě v červnu v Praze došlo k velikému rozčilení nad jednáním Čenka z Vartenberka a jiných šlechtů, Želivský hned se strožil v zakalených vodách lovit. Překvapil zase kališníky nenadálým a hlučným přepadem. Když se smluvil tajně s některými důvěrníky, udeřeno na veliký zvon kostela Panny Marie Sněžné. To bylo ovšem znamením k rychlému jednání smluvených občanů. Ihned chátara z Nového města s velikým hlukem se hrnula na Staré město, vedrala se na radnici a tupila konšely obojího města, nazývajíce je nevěrnými; zdívočilý lid vyčítal jim mnoho zločinů a křičel, že mají býti právem sesazeni. Želivovci zaraženým konšelům sebrali městské pečeti, prohlásili obě obce za spojené a zvolili čtyři hejtmany, kteří měli spravovati prozatímně Staré i Nové město jako jednu obec až do času, kdy budou zvoleni konšelé noví.

Věru budilo úžas, jak despoticky si počínali ti lidé, kteří se pokládali za demokraty. Učinili útok překotně, aby byli kališníci poraženi dříve, než by nabrali dechu k sebeobraně. Zdívočili a nevědomí žalobci vystupovali hned v úloze soudcův a exekutorův. Takovým zákeřným jednáním bylo možno loupiti pokojné občany o jakákoli práva a šířiti zmatek nad zmatek.

Když se výtržníci takto předem zabezpečili proti ráznému odporu zástupců kališnictva, svolali hned na den 2. července obce obojího města na staroměstskou radnici. Tam dle diktátu želivovců potvrzeno spojení obcí pod společnými konšely. Tu Jan Želivský hned se ujal funkce, která měla býti vlastně úlohou podkomořího; jmenoval konšely nové za horlivého souhlasu vlastních stupenců. Zvoleno po patnácti konšelích pro každou obec; ale noví městští správcové měli míti společné úřední sídlo na radnici staroměstské, kdež měli projednávat věci důležitější; k vyřizování záležitostí podřízených měli vždy vysílati několik ze svého středu na radnici novoměstskou.

Mírní a zvláště zámožní kališníci ovšem sledovali s největším odporem, jak se zajišťuje Želivský pevnou oporu v obcích obou. To dobře věděli, že při společné správě obou měst radikálové snadno kališníky vždy přehlasují a vnutí poměry novoměstské i kališnému sousedstvu staroměstskému. Městské řády šlapány tak do prachu. Ačkoli fanatikové byli schopni umlčeti oposici okamžitě způsobem barbarským, dodal si odvahy jeden kališný mečíř, který sám byl nyní zvolen do rady; odmítl přijmouti úřad konšelský, poukazuje na to, že tato volba neděje se dle privileji obce a že tedy nebyl

zvolen řádně. Ale slabý odpor kališníků byl udušen fanatickým náporům želivovců rázem. Není ovšem divu, že za konšely bylo zvoleno několik, kteří měli pověst pikartův. Ale Želivský nespokojil se upevněním radikalismu v pouhé správě občanské. Ihned chtěl zasaditi těžkou ránu mistrům pražským, kteří otevřeně ukvapenému novotářství odpírali. Jakmile byla skončena volba konšelů, promluvil: »Hle, již vy světští jste sjednoceni a za jeden člověk. Chcete-li tedy, abychom i my duchovní byli sjednoceni a nedělili lidu, potřebí, abyste vypověděli mistra Křišťana, faráře kostela sv. Michala spolu s jeho kněžími od zmíněného kostela, protože nechtějí se srovnati s námi v našich řádech, ale pořád ještě zachovávají ony šálby, které označují za obřady církevní; nemluvnatům podávati nechtějí a česky — jak se děje v jiných kostelech — nikdy nezpívají.« (Želivský narážel tu na zpěv kněze při mši sv.)

Hned přisvědčovali radikálové horlivě: »Tak, tak!«

Nato Jan položil otázku: »Chcete-li, aby ke kostelu zmíněnému byli dosazeni jiní kněží?« Fanatikové ovšem návrh schválili. Tu bylo uloženo Želivskému a Jakoubkovi ze Stříbra, aby dosadili jiné kněze k sv. Michalu. Ovšem vynikající starší s takovým rozhodnutím nesouhlasili. Vždyť měl býti vyhnán i mladý osobní přítel Husův Petr z Mladenovic, který byl s Husem v Kostnici, aby mohl přelíčení vypsati. Jakkoli však kališníci hleděli na drsné opatření Želivského s velikou nelibostí a zármutkem, báli se proti tyranii vystoupiti otevřeně; vždyť jim hrozilo vyházení oknem jako r. 1419 novoměstským konšelům. (Fontes rerum

bohem. V, 496—497.) Želivský se tak vymstil, že Mladenovic brojil proti chiliastickému mámení.

Kdyby bývalo popřáno Husovi v ten čas přijíti do Prahy, byl by mistr užasl, jak se zacházelo s jeho osobními přáteli. Jakoubka posud želivovci pardonovali proto, že náležel k radikálnějšímu křídlu kališníků. Kněžská práva závisela na milosti a nemilosti rozmarů lidu. Skoro všecko duchovenstvo, které mělo v okamžiku smrti Václavovy v Praze vlastní duchovní správu, vystěhovalo se; na jejich místa vetřeli se kněží přicházející z venkova, kterým koláturníci rozdávali místa dle okamžité nálady. Když se dověděl arcibiskup Kunrát, co provedl Želivský bez jeho vědomí, bál se přijeti osobně z Roudnice do Prahy na synodu duchovenstva, kdež se měly rozhárané církevní poměry urovnati. Poslal za sebe mistry Prokopa z Plzně a Jana Příbrama. Ti pak si přibrali k řízení velického shromáždění Jakoubka a Želivského. Proti Želivskému byl ovšem mezi kališníky odpor veliký, ale muž ten dle svědectví Vavřince z Březové tehdy »všecko město spravoval«.

Synoda byla určena na den 4. července. Tato okolnost vysvětluje, proč provedl Želivský převrat na radnici tak kvapně, již dva dni před velikou schůzí duchovenstva. Věděl, že ho nazývají kališné kněžstvo odpadlíkem, pikartem; proto se chtěl obklopit mocnou hradbou, aby kališní duchovní nesmetli kacíře s povýšeného místa. Kněží sešel se veliký počet; reptali sice, že má řídit shromáždění »poběhlec«, ale k ráznému odboji proti apokalyptikovi se neodvážili. Synoda dokonána 7. července ve veliké síni koleje Karlovy vyhlášením nálezů, které byly většinou sestaveny

ve smyslu učení mistrů pražských. Táboři setrvali v opozici zvláště proti nově potvrzeným konservativním řádům kostelním, takže shromážděným nepodařilo se uvést husity v jednotu. Také se báli účastníci vyvoditi ze schválených artikulů praktické důsledky pro Prahu. K dohledu nad zachováním přijatých nařízení a k vrchnímu řízení duchovenstva zvolila na předním místě Jakoubka a pak Prokopa z Plzně, Příbrama a Jana Želivského. Těmto čtyřem administrátorům dána moc duchovní ke kostelům dosazovati, přesazovati, zbavovati je úřadu a jinak provinilé trestati.

Želivovci byli si dobře vědomi své moci a proto bez ohledu na tři rozvážené administrátory vytiskli v osadě sv. Petra od kostela kališného kněze proto, že nechťel upustiti od užívání ornátu při mši sv.; hned se snažili dosaditi tam proti vůli většiny koláturníků dva kněze tábořské Prokopa a Filipa, zběhlé to mnichy, kteří měli pověst nechvalnou. Také došlo k pokusu, aby byl vyhnán zbožný kněz kališný Jaroslav od kostela sv. Mikuláše. Želivovci také naléhali, aby se z fary klidil konečně Křišťan z Prachatic; již chtěli vnutiti ke kostelu sv. Michala kněze Viléma, který byl podezřelý z pikartství, ale velký počet osadníků se pronásledovaného mistra zastal. Zato však táborští kněží vymohli si vstup do kostela Týnského, kdež kázali potupně proti pražským kněžím, ba docela proti celé obci. (Fontes V, 497. Tomek I. c., 186 až 190.)

Jan Želivský se domníval, že jest jeho moc v Praze zatím dostatečně upevněna a proto vyjel jako vojevůdce s pražským vojskem do pole na pomoc žateckým a lounským. Zatím však co kališné

vojsko působilo katolíkům veliké škody, praskaly v Praze struny trpělivosti. Nejdříve velký zástup kališných žen a dívek (z návodu asi Jakoubkova) učinil na radnici manifestační projev pro zachování církevních řádů a proti vyhánění kališných kněží od pražských kostelů. I kališní mužové začali vystupovati směleji. Táborští kněží Prokop a Filip byli od kostela sv. Petra vypuzeni a pak i uvězněni. Zároveň 21. července obec vydala přísný výnos proti kacífským kněžím přicházejícím do Prahy a zřídila v obou městech přísnou inkvisici na vyhledávání a trestání pikartů (Táborův a jiných radikálních bludařův.) (Erben: Výbor, 367—368.) Hned také 23. července upálen švec Václav pro odpírání účty Eucharistii.

Vojsko Želivského po dobytí Biliny bylo rozmnoženo novými bojovníky a jalo se dobývati velice energicky Mostu. Ustrašená posádka volala s hradeb, že se vzdá, bude-li jí dovoleno odejiti s holými životy. Skoro všichni velitelé v husitském vojsku s tím byli srozuměni. Ale Želivský prohlásil: »Co by nám prospělo dopustiti jim odchod a na jiném místě znovu jich dobývati? Vždyť vidíte, že je chce Pán Bůh vydati do rukou našich.«

Vojsko husitské tentokrát páchalo netoliko hrozné ukrutnosti, ale dopouštělo se i násilí na ženách a jiných velikých hříchů. Dne 5. srpna svedena veliká biva mezi Pražany a Míšňany, v níž sice Pražané podrželi vrch, ale ztratili asi 400 mrtvých. V noci pak z neznámé příčiny nastal mezi husity strašný zmatek, takže se v divém kvapu rozprchávali, opouštějíce vozy, praky i pušky. V Praze nastalo veliké hořekování. Kněží pak ve všech kostelích kázali, že ta pohroma jest spravedlivým

trestem Božím; před Mostem někteří utrakvisté bojovali nikoli pro pravdu Boží, ale pro loupež, brali chudým nemilosrdně jejich majetek a chovali se k bližním krutěji než pohané. Necht' tedy Pražané činí pokání. (Fontes V, 506—508. Tomek I. c., 195—196.) Tedy konec válečné výpravy Želivského byl žalostný. Žižka napravil velikou pohromu ve spolku s Pražany novou válečnou výpravou.

Vzrůst hrůzovlády Želivského.

Zatím dvacet zemských vladařů se usneslo, aby se konal 17. srpna sjezd strany k vůli upevnění řádu v zemi; vždyť dosavadní opatření naprosto nedostačovala — zvláště v Praze. Pražská obec v čase, kdy Želivský byl na válečné výpravě, ochotně slíbila, že ke sněmu vypraví své posly s plnou mocí. Ale když se o tom Želivský před Mostem dověděl, v obavě o svou moc nasazoval všechny páky, aby výpravu pražského poselství zmařil. Hned psal do Prahy protestní list a po návratu bouřil ještě více, nazývaje vynikající vladaře zrádci. V obci nastalo veliké rozdělení. Konečně rozhodnuto kompromisně: dva konšelé a dva z obce dostaví se nikoli do Českého Brodu, ale do Kolína, jestliže by se chtěli páni sejít v Kutné Hoře; poselstvo nebude mít plné moci, ale pouze vyslechne, oč by se mělo jednati.

Sněm dle přání Pražanů sešel se v Kutné Hoře. Pražští poslové zašli tam těž, ale ježto neměli plné moci, nejednalo se s nimi. Shromáždění vyslalo do Prahy pana Oldřicha Vaváka z Hradce a Jana Sádlo z Kostelce; tito Pražany snažně napo-

mínali, aby svou oposicí nemařili sněmu. Věděli, jak se bál Želivský přitlučení zemských řádův a jednání husitů s polským dvorem. Vážení vyslanci sněmu břitce útočili na Želivského; poukazovali, že nesluší se kněžím vkládati se do světských záležitostí, vždyť tito sami kázali proti světskému panování duchovenstva. Smlouvání bylo velice pohnuté. Konečně Pražané vypravili s některou plnomocí nové posly, k nimž přidružili mistry Jana Příbrama a Prokopa z Plzně. Odpor Želivského byl zlomen asi návratem Jana Žižky od Loun do Prahy; vojevůdce v Praze vystoupil proti Pikartům tak rozhodně, že se Želivovci velice zalekli.

Kutnohorskému sněmu nepodařilo se zavést pořádanější zemskou správu. Zato však uzavřeno vypravení poselstva k velikému knížeti litevskému Vitoldovi, aby přijal vládu nad Českým královstvím. Protože hrozily zemi české útoky z několika stran, nařízena veřejná hotovost u Českého Brodu. (Fontes V, 509—510. Tomek I. c., 196—200.)

Zatím co v Čechách propukly prudké boje katolických vojsk proti husitům, Želivský chopil se vhodné příležitosti k uchvácení samovlády v Praze. Dne 19. října 1421 znovu udeřeno na velký zvon u Panny Marie Sněžné. To bylo znamením k rychlému shromáždění obce obojího města ke kostelu sv. Štěpána na Rybníčku. Tam s povýšeného místa prohlásil, že jest potřeba, aby Pražané zvolili schopného a věrného hejtmana; nechť se mu podřídí všichni, odmítnouce nevěrné šlechtice. Tupil české pány vášnivě. Někteří náhončí Janovi volali, aby byl zvolen Jan Hvězda z Vícemilic (jinak Bzdinka); byl to voják posud málo známý, ale kři-

čelo se, že byl obci nejvěrnější, dobře zasloužilý a horlivý obhájce pravdy evangelické. Hned se ozýval hromadný souhlas: »Tak, tak!« Protože žádný z obecních starších se neodvážil odporovati, prohlásil Jan, že jest Bzdinka zvolen od celé obce a že mu náleží plná moc; to znamenalo, že Bzdinka smí neposlušné uvězniti, usmrtiti, vypověděti z města anebo jinak trestati; také mu dáno právo dohlížeti na konšely a úředníky a dle vlastní libosti je sesazovati a jiné na jejich místa dosazovati.

Hned také zvoleni jsou čtyři podhejtmané jako Bzdinkovi pomocníci. Pak zapěli želivovci chvalozpěv a rozešli se.

Ovšem nové toto násilí vzbouřilo krev kališných starších do nejvyšší míry. Po radě v Betlémě došli na radnici a žádali tam, aby bylo zabráněno Bzdinkovi užívatí moci bez vědomí konšelův a obce. Konšelé sice projevíli souhlas, ale dali se do vleku Bzdinkova přece.

Protože byl otevřený odpůrce Želivského pan Jan Sádlo z Kostelce viněn z nespolehlivosti a nevěry, přibyl do Prahy, aby se očistil. Ačkoli mu předem byla slíbena od konšelů bezpečnost, byl 20. října jat, jakmile vkročil na staroměstskou radnici. V noci pak byl sťat, aniž mu bylo popřáno, aby před smrtí přijal sv. svátosti. Z toho byla veliká žalost u těch, kteří vzpomínali, jak horlivě se Sádlo viklefištů zastával již za života Václavova v okamžicích velice kritických. Přes velké reptání většina obyvatelstva pokračovalo se v násilí dále; obviněno ze zrady a na radnici uvězněno více jiných občanů. Brzy potom dle přání Zbyňkova vyloučili konšelé pět spoluradních a dosadili jiné,

nepožádavše o svolení obce k této změně. (Fontes V, 514—515. Tomek I. c., 210—211.)

Proměnu vlády obecní bylo lze poznati i z toho, jak želivovci řádili bezuzdně proti chrámům v listopadu na válečných výpravách proti Kutné Hoře a Karlštejnu.

Náboženský radikalismus v Praze vzrůstal tolik, že mistr Křišťan podal konšelům některé artikule proti Želivskému. Konšelé 8. listopadu 1421 sročili oba soky; purkmistr na radnici je smiřoval, domlouvaje, aby se vzájemně milovali a hájili. Na domluvy však odpověděl Jan druhý den novým přepadem. V neděli 9. listopadu odpoledne srotili se Želivovci k útoku na kněze Křišťana a jiné jeho duchovní při kostele sv. Michala. Zástup obklíčil Křišťanovu faru, volaje, aby mistr byl utopen a jeho kostel rozbořen. Výtržníkům bylo v násilí překáženo, takže se rozcházeli s hněvivými potupami. Zato však na popud Želivského konšelé vnutili k sv. Michalu za kazatele kněze Viléma, podezřelého z pikartství, který svými každodenními řeči tropil v kolátuře zmatky.

Protože vášnivá kázání radikálních kněží množila nejpalcivější různice, snažili se konšelé a obecní starší srovnati mistry a duchovní na společné schůzi. Tudíž dne 12. listopadu předložen v koleji Karlově svářícím se duchovním návrh sepsaný od mistra Jakoubka a Petra Engliše, v němž kladen důraz na zachování statut přijatých na synodě. Tato ustanovení otevřeně zakazovala podporu kněžského novotažení. Téměř všichni kněží k artikulům předčítaným přisvědčovali. Ale Želivský řekl s posměchem: »Artikulové ohlášeni jsou proti mně a knězi Vilémovi.« Když přišla řeč na očistec,

prohlásil: »Chci písma jasná viděti a tak naučen býti.«

Když 14. listopadu několik mistrů a kněží přišlo ohlásiti na radnici artikule přijaté na schůzi, začala znovu pracovati smělá tělesná stráž Janova; želivovci s velikým křikem žádali, aby samotný Jan byl správcem všeho duchovenstva; ten prý v případě potřeby přijme k sobě z mistrů, koho bude chtíti. Želivský jako chytrý diplomat se tvářil pokorným. Prý není s to spravovati všechno kněžstvo; nechť mistři Jakoubek a Kardinál jsou řediteli; on by se uvolil po jejich boku zasedati jako jejich žák a břímě uložené, jakkoli těžké, tím způsobem spolu nésti. Při rozpravě o očistci pronášeli želivovci posměšné a rouhavé poznámky.

Reakce kališná konec konců zmařena. Schváleno, aby Želivský se stal jediným správcem duchovenstva. Rozhodnuto, aby se upustilo od některých starobylých církevních zvyků.

Pak vysláno poselství k vojsku, ležícímu u Čáslavě, aby radniční ujednání schválilo. Tam po některých různicích ujednáno, aby řízení duchovenstva bylo svěřeno Želivskému, Jakoubkovi, Kardinálovi a Englišovi. Mistři Příbram a Prokop tak vyloučeni ze správy. Tak bylo zvráceno na škodu mírných ustanovení obecné synody.

Poprava Želivského.

Želivský svým fanatickým demokratismem způsobil velikou roztržku mezi šlechtou a Pražany. Když však Pražané ze strachu před Sigmundem volali pány na pomoc, ti částečně jevili neochotu. Proto želivovci prudce napadali kališné

obecní starší a přímo zuřili proti mistrům ve dne v noci, volajíce, aby byli buď utopeni anebo psy z města vyštíváni. Snad jen vtažení Žižkovo 1. prosince do Prahy zabránilo krutým násilnostem. Ale po odchodu vojska Žižkova (8. prosince) nastalo bouření proti konservativním řádům církevním, znovu prudce postupováno proti víře a právům mistrův. Válečné události však zabránily horším výbuchům. Ale protože trvalo těžké ovzduší až k zalknutí, mírní s Jakoubkem v čele veřejnými manifestacemi se hlásili o svá práva.

Po bitvě u Něm. Brodu došlo k reakci. 5. února 1422 zvoleni v obou obcích noví konšelé z kališníků a jejich autorita zabezpečena. Stvrzení sice za správce duchovenstva Jakoubek, Engliš, Kardinál a Želivský, ale zakázáno všem mistrům a kněžím vstupovati do rady. Vyhlášena nová opatření proti radikalismu. Hejtmanství Bzdinkovi odňato a dáno moravskému pánovi Haškovi z Valdštejna. Želivovci však hlučně protestovali proti změnám, hádky náboženské mezi duchovenstvem se stupňovaly. Želivský prudce se svářil se spolusprávcem, až mu Jakoubek vyčetl do očí, že jest původcem všech těch bouří a krveprolití, že zavedl zemi českou i moravskou. Vášnivost želivovců vzrůstala tak, že konšelé za velikých nesnází rozhodli sprostiti se demagoga s vlivnými jeho pomocníky záhladným způsobem: lstivým zajištěním a tajnou popravou. Jan byl pozván na den 9. března na staroměstskou radnici k úradě o dalších válečných podnicích. Obesláni i radikálové jiní. Náhle po rozhořčení na oko smírném obklopili ozbrojenci Želivského a jeho devět stoupenců, vyvedli je na radniční dvůr a tam je sfali.

Když se želivovci dověděli o tajné popravě, nastaly okamžiky děsné hrůzy. Radnice zpustošena, konšelé pobíjeni, kněžské domy a koleje drancovány, loupěno a pustošeno i jinde, takže »stala se jest v Praze větší škoda, než když jest král Sigmund ležel okolo Prahy, maje lidu více nežli sto tisíc«. S pronikavým lkáním nosili želivovci sřatou hlavu svého vůdce po městě. Mnozí hořem omdlevali, křik se stupňoval 10. března při pohřebních obřadech, kdy »některé jako napoly mrtvé vláčili z kostela, a někteří sú se zbláznili a v ložích leželi, nemocni jsúce«. (Tomek I. c. 219—220, 238—241. Staří letopisové 51, 480—485.)

Jaké byly chyby odpůrců Želivského, pověděli jsme již jinde. Ale tyranie a podskoky Želivského byly vlastnostmi daleko horšími. Jakoubek pozdě poznal, kam vede jeho apokalyptismus. Pokud husitství nepotřelo v Praze moc katolicismu, těšil se pomocník Husův největší svobodě. Teprve jeho žák Želivský připravil mu pouta nesnesitelná. Zkrátka mistru Jakoubkovi připravili utrpení teprve radikální husité. Pokud k násilnému odstranění Jana Želivského působili mistři pražští, jest zahaleno rouškou tajemství. Ale mělo-li konečně dojít k snesitelnému soužití, nebylo možno déle trvati v jařmu fanatického demagoga. Ovšem před skolem Želivského již chiliasmus dohasínal. Ale co na jeho základě mezi fanatiky zbudováno, trvalo dále. A že snahy vůdce novoměstské chudiny nebyly nevinné, patrno ze stanoviska demokrata Jana Žižky. Ten zajisté Želivskému nechtěl býti štítem, naopak jeho záměry křižil.

odborové spolky.!) 6, 7., 8. Husité jindy a nyní.!) 9. Několik slov o papežství. 10. Katakomby. 11., 12. České náboženství.!)

Ročník VII. 1. Klíč ku bohatství.!) 2. O ústavním životě v Rakousku.!) 3. Pius VII. a Napoleon. 4. Sebevraždy studentů. 5. 6., 7. Česká konfesse. 8., 9. Účelnost v přírodě.!) 10. Pohřívati či spalovati mrtvolky?! 11. Moderní náboženství Masarykovo. 12. Jubileum mariánské a Lurdy.

Ročník IX. 1. 2. Otroctví zrušeno křesťanstvím.!) 3. Spojenci spiritistů.!) 4., 5. Z domácnosti sociálních demokratů. 6. O manželství. 7. Braňme se tiskem. 8., 9. O zázracích Kristových. 10. Jest účta Panny Marie oprávněna?! 11. Návštěvou u Slovanů. 12. Volné kapitoly o spořivosti.

Ročník X. 1. Vira a věda.!) 2. Zjevení, zázraky a tajemství.!) 3., 4. Sociální význam svčení neděle. 5. Svobodná škola. 6., 7. Vzdělání dorostu kněžského.!) 8. Jesuité a jejich protivníci. 9., 10. Z domácnosti sociálních demokratů. Řada II. 11. Svobodné zednářství. 12. Manželství přirozené a svátostné.

Ročník XI. 1. Slovo včas o právu volebním a jiných občanských právech ve státu. 2., 3. Převaha protestantů nad katolíky. 4. Katolíci, organisujme! 5. 6., 7., 8. Útok prof. Masaryka na církev katolickou. 9., 10. Katolickým jinochům — spolky katolické. 11. Řím a univerzity. 12. Proti Volné Myslenice.

Ročník XII. 1., 2. Proti volné škole. 3. Volby do českého sněmu. 4., 5., 6. Inkvisice církevní.!) 7. Vlastenectví v duchu křesťanském. 8., 9. Z porýnských missií. Slovo k rekratům. 10., 11., 12. Z domácnosti sociálních demokratů. Řada III.

Ročník XIII. 1. O duši lidské. 2., 3., 4. Domácí výchova.!) 5., 6. Nemlčte! Alkohol nepřítel. 7. Machar a křesťanství. 8. až 11. Karel IV., otec vlasti. 12. Klášter v Podlažicích a město Chrást.!

Ročník XIV. 1. Starý a nový názor světový. 2. Jesuité a česká literatura. 3. Blahoslavený Jan Sarkander. 4., 5. Boj o Lourdy. 6. Obrana účty Svatojanské. 7., 8. Příčiny sociální nespokojenosti. 9. Čechové, prohlédněte! 10., 11. »Justiční vražda« Ferrerova ve světle rozumu a pravdy. 12. Dělnické zahrady.

Ročník XV. 1., 2. Mravní velikost Kristova — důkazem Jeho božství. 3. Pohřívati či spalovati mrtvolky? 4. Autorita a svoboda. Pastýřský list arcibiskupů a biskupů

rakouských. 5., 6. Obrana školy kat
Myšlenka se stanoviska náboženské
sociálního!) 9. Život lidský s nábožer
10.—12. Jest náboženství věci soukromou.

Ročník XVI. 1., 2. Charakter. 3., 4., 5., 6., 7., 8.,
9., 10., 11., 12. Jazyková otázka v Čechách.

Ročník XVII. 1. Péče o mládež ve světle ka-
tolického životního názoru. 2. Sv. missie. 3. Papež říms-
ský. 4. Co má vědět český katolík o Mistru Janu Hu-
sovi. 5. Péče o divoč katolický svět. 6. Mravouky bez
Boha. 7. Kulturní boj a český katolický lid. 8., 9. Arnošt
z Pardubic. 10., 11., 12. Husitská vira.)

Ročník XVIII. 1. O bohoslužbě a obřadech. 2.-5.
Bludné učení M. Jana Husa, odsouzené na sněmu Kostni-
ckém. 6. Učení spiritistů a poměr jeho ke křesťanství. 7.
Monismus a křesťanství. 8., 9., 10. a 12. Byl Hus odsou-
zen jenom pro 30 článků z jeho spisů? 11. Husitská šlechta.

Ročník XIX. 1. 2. Byl Hus odsouzen jenom pro
30 článků z jeho spisů? 3. Sociální postavení kněžstva
v době husitské. 4., 5., 6. Vzdělání kněžstva v době před
husitské a husitské. 7. O křesťanské charitě. 8., 9. Hu-
sitské ženy. 10., 11. Úpadek vědy. 12. O ruském pravoslavi.

Ročník XX. 1. 2. Jan ze Želiva.

!) Rozebráno.

P. T. interestum doporučujeme vřele
právě u nás vydanou, poutavou a

nejvýše časovou knihu:

J. Sahuly

**Doba předhusitská
a husitská.**

Brožovaná K 1 60, vázaná K 2 60.

**Družst. knihkupectví a nakladatelství
v Hradci Králové Adalbertinum.**

ČASOVÉ ÚVAHY.

Periodický měsíčník
věnovaný časovým otázkám. *

Redaktor KAREL KEPPL.

Ročník XX.

1916.

Číslo 3.

Mimo církve není spásy.

■ ■

Napsal Dr. JOS. SAMSOUR.

■ ■

V Hradci Králové 1916.

Majitel a vydavatel Politické družstvo tiskové.

Biskupská knihtiskárna v Hradci Králové.

Nákladem vlastním.

Vyšlá čísla Časových Úvah:

Ročník I. 1. Náš program.) 2. Radikalismus a klerikalismus.) 3. Encyklika Lva XIII.) O otázce dělnické.) 4. O ultramontanismu.) 5. Atheista.) Bilá Hora.) 6. K příštím volbám.) 7. Do boje volebního.) 8. O svatém Vojtěchu.) 9. Sv. Jan Nepomucký ve světle dějin.) 10. Poměr církve ke škole.) 11. Slavnostní dny.) 12. Povinnost státu ke škole.)

Ročník II. 1. Z řeči sjezdových.) 2. Co jsme si o klerikalismu on a já povídali.) 3. Zakládejme katolické jednoty.) 4. Poměr liberálů a socialistů k Církvi.) 5. Kříž, kotva a srdce.) 6. Nový soudní řád.) 7. Dobrodinečkové.) 8. Otázka rolnická.) 9. Naše státní právo.) 10. Škola a mravnost.) 11. a 12. Zpráva o katol. sjezdu v Hradci Králové.)

Ročník III. 1. Jan Valerian Jirsík.) 2. Jan Hus 3. vydání o 15.000 výtiscích.) 3. Církev a církve.) 4. Pastýřský list. Náboženství věci soukromou?) 5. Kněz a politika.) 6. O zpovědi (2 vyd. v 8000 výtiscích.) 7. Ovoce husitismu.) 8. Spiritismus čili mediantství.) 9. Základ otázky sociální a národnostní.) 10. Raiffeisenovy záložny.) 11. a 12. Učte se z dějin.)

Ročník IV. 1. Ženská otázka.) 2. O významu katolických spolků.) 3. Náboženství a lidstvo.) 4. Světová velmoc (o tisku.) 5. Husitství a protestantství.) 6. Štěstí katolika.) 7. Zánik světa dle bible a astronomie.) 8. Církev pronásleduje vědu. 9. Primát a neomylnost Říma.) 10. Oslava Husova.) 11. Lourdy.) 12. Zruší-li církev celibát.)

Ročník V. 1. Hradecká kolej Tov. Ježíšova r. 1636.) 2. Žaloba vydědence XX. věku. 3. O trestu smrti. 4. Zrušení řádu jezuitského.) 5. Husitství a svoboda.) 6. Vláda židovstva. 7. Pryč od Říma.) 8. Blíže k Římu. 9. a 10. Zrušíme pouta mravnosti?) 11. Žena křesťanská a pohanská.) 12. Moderní choroba a její protilek.)

Ročník VI. 1. Vyznání starého hříšníka.) 2. Sociální demokracie ve světle pravdy.) 3. O sv. zpovědi. 4. Svěpomoc dělnictva. 5. Vira jako vira. 6. Pryč s dogmaty.) 7. Fara katolická a protestantská. 8. a 9. O úpadku náboženství mezi protestanty.) 10., 11., 12. Zpráva o sjezdu česko-slovanských katolíků v Hradci Králové.

Ročník VII. 1. Veliký biskup. 2., 3. Důležitost pravého náboženství.) 4. Pokora a náboženství. 5. Zakládejte

1) Rozebráno.

Časové Úvahy.

Periodický měsíčník

== věnovaný časovým otázkám. ==

Redaktor Karel Keppl.

Ročník XX.

1916.

Číslo 3.

Celoroční předplatné i se zásilkou poštovní 1 K.
Jednotlivá čísla stojí 8 h.

Mimo církev není spásy.

Napsal Dr. Jos. Samsour.

Málo je pravd na poli náboženském, které by byly prudceji napadány a bezohledněji potírány, jako pravda: »Mimo církev není spásy«. Nad touto větou horší se netoliko nevěřící protestanti, nýbrž i přesně věřící a mírumilovní jinověrci, ano i vlažní, s pravdami víry své nedosti obeznámení katolíci. Neznajíce vnitřního poměru mezi křesťanstvím a církví, popírají mnozí theoretickou správnost této věty; jiní opět, neznajíce ducha doby staré, tvrdí, že teprve středověk v zájmu tyranie svědomí prohlásil církev za samospasitelnou. Nemálo je i těch, kteří okouzleni heslem »svobody svědomí«, považují každé mínění v ohledu náboženském za stejně oprávněno.

A kdo může sčítati námitky, které se stanouviska praktického se proti této větě uvádějí? Život spojuje tolikeronásobně katolíka s nekatolíky, kterým je povinen úctou, láskou, vděčností, a když chladná ruka smrti roztrhává pouta pozemská, má tu pro různost náboženského vyznání každá naděje věčného shledání se býti vzata? Tak táží se mnozí srdce soucitného a láskyplného, a poněvadž se jejich myšlenka, že každé odloučení se od církve katolické i věčně od Boha odlučuje, bolestně dotýká, těší se, že Bůh milosrdný bude milostivě odezíratí od zevnějšího vyznání. Jiní opět ve své lehkomyšlnosti nechtějí býti znepokojováni na pohodlné cestě náboženské lhostejnosti a proto odmítají posměšně větu, jejíž vážnost by jim ztrpčila radost života. A nezasadila by tato věta prakticky a důsledně provedena státní a občanské rovnosti smrtelnou ránu? Není kaceřování, pronásledování, popravování jinověrců, kterými tak mnohé listy dějin jsou označeny, praktickým použitím a uplatněním dogmatu o samospasitelné církvi?

Než nazývá-li se církev samospasitelnou, je daleka toho, tvrditi tím budoucí spásu všech katolíků nebo věčné zavržení všech nekatolíků, byť i byli sebe ctnostnějšími a sebe horlivěji se snažili Boha poznati a jemu sloužiti. Naše věta vůbec nevyslovuje, kdo bude spasen, nýbrž kdo vede k spáse. Smysl její je pouze, že jedině ve společenství s pravou, od Krista založenou církví je řádná cesta spásy, aniž vyloučena je možnost mimořádných cest spásy. Kdo zná tuto cestu a v úmyslné a tvrdošíjně nevěře svého srd-

ce na ni nevzkročí a po ní nejde, nemůže býti spasen, poněvadž Bůh nemůže mimořádným způsobem toho zachrániti, kdo se zpěčuje kráčetí po cestě jím nám ukázané a připravené. Jinými slovy: Kdo zůstává vědomě a úmyslně mimo církev, je sám příčinou své záhuby; zda však někdo z vlastní viny nebo bez viny zůstává mimo církev, o tom nepřísluší nám rozhodovati. Takto pojata je věta: »Mimo církev není spásy«, theoreticky správná a prakticky nezávadná, jak z následujícího pojednání vysvitne.

I.

V Ježíši Kristu spočívá naše spása. Kristus vykonal na kříži zadostičinění za hříchy naše a zasloužil nám všechny poklady milosti a slávy. Proto není jiného jména pod nebem dávaného lidem, v němž bychom měli býti spaseni (Skutk. ap. 4, 12). Aby spása, která na jeho krvi spočívá, byla jednotlivým lidem přivlastněna, založil církev. Na církev přenesl trojí moc — učitelskou, kněžskou a pastýřskou — kterou od Otce nebeského obdržel, a svěřil jí veškeru pravdu a všecku milost, aby ji nabízela a udílela všem lidem k jejich spáse. Co bylo úkolem Krista, to je také úkolem jeho svaté církve. Církev je takoruka jeho představitelkou, Duchem sv. vedenou, pokračováním jeho života, jeho viditelným zjevením mezi námi. Církev je od Boha k spáse světa ustanovenou cestou a má v sobě všechny milosti k vykoupení pokolení lidského potřebné.

Když totiž božský Spasitel poprvé po svém z mrtvých vstání zjevil se svým apoštolům, pro-

mluvil k nim slova: Jako mne poslal Otec, i já posílám vás (Jan 20, 21). Jaká slova! Jaký je smysl jejich? Doba, pro kterou jsem vás připravil, se blíží. Loučím se s tímto vykoupným světem; vy však máte sprostředkovat, co jsem získal; v přesvědčení, že jedině ve mně je všechna spása, jděte do světa a nabízejte a přivlastňujte lidstvu spásu mnou získanou. Ve jménu a na místě Krista hlásají tudíž apoštolové a jejich nástupci biskupové zjevenou pravdu (Mat. 28, 19; Mar. 16, 15; 2. Kor. 5, 20); ve jménu Kristově a na jeho místě nabízejí milost výkupnou, spravující božská tajemství (1. Kor. 4, 1 n; 11, 23 n); ve jménu Kristově a na jeho místě řídí obec vykoupných na cestě k věčné domovině (Skut. ap. 15, 20. 41; 1. Kor. 5, 3 n.; 2. Cor. 13, 10; 1. Tim. 5, 1 n.).

A ta církev, ve které apoštolát trvá, neměla by býti jediným od Krista založeným ústavem spásy? Není-li jím, proč srovnává ji božský Spasitel s ovčincem, do kterého mají býti uvedeny všechny ovce, aby byl jeden ovčinec a jeden pastýř (Jan 10, 16)? Proč srovnává ji s hostinou, jejíž pohrdnutí král tak přísně trestá? Jestliže apoštolové církev označují jako dům a chrám, jako plnost a slávu boží (Eph. 1, 23; 3, 19. 21); jestliže ji velebí jako nevěstu a tělo Kristovo; jako svobodnou matku pravých dětí a jediných dědiců (Gal. 4, 26. 30); vyzývají-li s veškerou vroucností k poslušnosti víry (2. Kor. 2, 9; 10, 4 n.) a ani se nehrozí tvrzení, že odpadající od ní znovu se vydávají v moc ďáblu (Řím. 8, 9 n.; 1. Kor. 3, 16; 12, 3 n.; Eph. 1, 13); zda nespočívají tyto a podobné výroky na přesvědčení, že církev je cesta k blaženosti a že věčné spásy člověk pozbývá své-

volným neuznáním církevní pravdy a vědomým vzepřením se proti církevní jednotě?

Je-li možno, mluví ještě jasněji skutky než slova. Vede-li každé náboženství k spáse, proč sestupuje Syn boží z pravice Otce nebeského na zemi, aby nové náboženství založil? Proč podstupuje bezčetná utrpení od kolébky až ke kříži? Ti, kdo tvrdí, že lze v každém náboženství dosíci spásy, zasazují Spasiteli na kříži novou ránu, bolestnější než všechny jiné; mluví k němu takofka posměšně: Všecko utrpení Tvoje je nadarmo, lze i bez Tebe spásy dosáhnouti! Kdo může žádati od církve, nevěsty Kristovy, která vyšla z boku Ukřižovaného jako kdysi Eva z žebra Adamova, aby i ona souhlasila s tímto nevděčným, rouhavým pokřikem?

A komu by nebylo známo, s jakou horlivostí i miláček Páně sv. Jan varuje před obcováním s bludaři? A nebyli-li apoštolové a učedníci přesvědčení, že jen víra Kristem hlášaná vede k spáse, proč s takovou námahou nauku tuto hlásali? Místo návratu do tiché domoviny, ke klidnému řemeslu, do kruhu svých milých — jaké vyhlídky skýtal jim šíření této nauky, zaštípení církve v různých zemích? Oponštějí všecko, aby s holí v rukou ubírali se do dalekého, cizího, nepřátelského světa. Proti nim stojí synagoga a ukazuje jim na popravní místo, kde mistr jejich mezi zločinci zemřel. Pohanství zvedá se proti nim s tisíciletým oslňujícím leskem a posmívá se ústavu spásy, jehož základním požadavkem je odříkání, jehož zakladatel zemřel na kříži. Již v den narození církve hrozí soudy a připravují se muka. Apoštolové všichni, jediného vyjímaje, jdou za svým mistrem

na smrt. Byli by šli takové budoucnosti vstříc, aby šířili ústav, o jehož nutnosti ke spáse nebyli přesvědčeni? A byli by přinesli takové oběti za instituci, jejíž samospasitelný ráz a povahu neuznávali? Vpravdě, toť předpoklad, jehož nikdo nemůže sdílet, kdo přiznává apoštolům zdravý rozum.

Ti, kdož mají za to, že všechna náboženství, všechny cesty vedou k Bohu, činí apoštolům taková výtku a praví: Vaše nauka je sice dobrá a krásná, ale člověk může i bez ní býti časně a věčně šťasten. Jste pošetilci, že se tolik o její rozšíření přičiňujete; jste pošetilci, že jste se dali pro tuto nauku do vězení uvrhnouti, na popraviště vléci. Lidé v náboženství lhostejní pronášejí stejné výtky proti milionům mučedníků, věrozvěstů, kteří ve všech dobách za nespočetných obětí hlásali poselství spásy národům, kteří ještě seděli ve stínu smrti. Vede-li každé náboženství k spáse, pak jsou i pošetilci všichni svatí a spravedliví, kteří tolik snášeli, aby vyplnili předpisy Krista a jeho církve.

Založil-li tudíž jeden prostředník mezi Bohem a lidmi jen jedno náboženství a jednu církev, aby jí světu spásu sprostředkoval, pak je věta, že mimo církev není spásy, nezbytným důsledkem ustanovení, které má Boha samého původcem. Netažij se nikdo, která je tato církev: neboť její zakladatel učinil ji poznatelnou známkami jednoty, svatosti, katolicity a apoštolicity, jež však zde nemožno dále vykládati. Samozřejmě není žádána z oněch křesťanských společností Kristem založena, které se samy dle jiného původce nazývají a nepřetržitost svého trvání po všechna křesťanská století dokázati nemohou. Tvrdí se ovšem nezřídka, že církev katolická postupem doby pozbyla

totožnost své nauky a svého zřízení s naukou a zřízením církve apoštolské a tím i povahu, kterou jí božský její zakladatel vtiskl. Dá se to však spojití s výslovnými zaslíbeními Kristovými, jež platí pro všechny doby? S naukou sv. Otců, která souhlasí s pozdější naukou církevní? S božským přispěním, které vždy bdělo nad církví katolickou a ji nezřídka nepopíratelnými zázraky oslavilo? Ani na dobu kratičkou nemůže církev Kristem založená nebýti nositelkou pravdy a sprostředkovatelkou milosti, poněvadž by pak Duch sv. musil po některou dobu od ní ustoupiti, čehož vzhledem na známá zaslíbení připustiti nelze. Poskvrněna může býti církev katolická na čas nebo na některém místě zlořády a vadami svých údův; avšak pravou církví Spasitelovou nepřestala býti nikdy a také nepřestane. Či přestává dle slohu přesně provedený gothický dóm býti budovou majestátní, že v jeho zdivu hnízdí hejna vran?

S přesvědčením, že je jediným od Krista založeným ústavem spásy, spojuje církev katolická také tradicionelní vědomí svého samospasitelného rázu. Nepřímo vyslovuje toto vědomí tím, že víru svou prohlašuje za jediné pravou a víru odpůrců za bludnou, že pro svá věroučná rozhodnutí žádá netoliko zevnější úctu, nýbrž i vnitřní přilnutí, pravý věřící souhlas; že tvrdí, že je ustavičně od Ducha sv. v pravdu uváděna a v ní zachovávána a že proto má býti uznávána ode všech za Bohem ustanovenou učitelku. Věty, jako jsou následující: že k dogmatické definici, »že náboženství katolické je jediné pravé«, schází oprávněnost; že lidé v každém náboženství nalézají cestu věčné spásy a věčné blaženosti dosahují; že aspoň dobrou na-

ději vzhledem všech těch chovatí dlužno, kdož nežijí v pravé církvi, tyto a podobné věty uvádí syllabus Pia IX. mezi bludy naší doby.

Co se pak týče přímých svědectví pro uvedenou přednost, prohlásil papež Pius IX. ve své allocuci ze 9. prosince 1854 za článek víry, že mimo apoštolskou římskou církev nikdo nemůže dosáhnouti spásy a že tato jediná je archou spásy; kdo do ní nevešel, že zahyne v potopě. Ale rovněž tak za jisto třeba míti, že ti, kdož neznají pravého náboženství, pokud je nevědomost nepřekonatelnou, proto nejsou vinou stíženi před zraky božími. Breve, které Řehoř XVI. dne 27. května 1832 v příčině smíšených manželství vydal k biskupům bavorským, připomíná, že mnozí sobě a jiným namluvíti se snaží, že člověk může býti spasen netoliko v náboženství katolickém, a že ti, kdož jsou bludaři a v bludu umírají, mohou věčné spásy dosáhnouti a prohlašuje pak: »Je vám dobře známo, ctihodní bratří, s jakým důrazem a vytrvalostí předkové naši předkládali článek víry o nutnosti víry katolické a katolické jednoty k dosažení spásy.« Dekret sněmu Florenckého pro Jakobity vyznává s veškerou rozhodností, že kdo se nenalézá v církvi katolické, ani pohané, ani židé, ani bludaři, ani rozkolníci nemohou býti účastnými věčné spásy, leč by jí byli před koncem života svého přičleněni. Čtvrtý koncil lateranský prohlašuje vůči Albigenkým mezi jiným: »Je pouze jedna všeobecná církev věřících, mimo níž nikdo nemůže býti spasen.« Vyznání víry Valdenským do církve se vracějícím r. 1210 od Innocence III. předložené obsahuje mimo jiné větu: »Věříme a vyznáváme

jednu církev, nikoli církev bludařů, nýbrž svatou, římskou, katolickou a apoštolskou a jsme přesvědčeni, že mimo ni nikdo spásy nedosahuje.« Tuto myšlenku vyslovuje také vyznání víry tridentské a athanasianské.

S těmito autoritativními prohlášeními shodují se také sv. Otcové a učitelé církevní. Pohnut rozporem v církvi korintské vzniklým, napomíná Klement Římský († r. 100) k napravení daného pohoršení, k obnovení pokoje a odůvodňuje toto napomenutí mezi jiným důrazným poukazem na božský původ církevní autority (Ep. I. ke Kor. hl. 42 a 44).

Vycházejí z pravdy, že jako je jeden Kristus, tak je jedna jen církev, označuje sv. Ignác Antiochenský († r. 107) společenství s touto církví za podmínku spásy a napomíná Filadelfské: Nedejte se ošáliti, bratří: Kdo se přidružuje k bludařům, nebude dědicem království nebeského (List k Filadelf. hl. 3).

Sv. Irenej († r. 202), duchaplný odpůrce gnostiků, spatřuje v církvi katolické »záruku společenství s Kristem« a »žebřík, po němž se vystupuje k Bohu« a prohlašuje: »Pán bude všechny ony souditi, kteří se mimo pravdu, t. j. mimo církev nalézají.« (Adv. haer. III, 24, 1; IV, 31, 3.)

Origenes († 252) váží si více autority církevní, než výsledku vědeckého badání. Proto považuje církevní pravidlo víry na apoštolské tradici spočívající za pramen a normu náboženského poznání pravdy a klade je za základ svých filosofických konstrukcí veden přesvědčením, že co v něm není obsaženo, nemůže činiti nároku na nepodmínečnou jistotu. Ano Origenes prohlašuje ne-

pokrytě: »Nikdo se nemýlíž; kromě tohoto domu, t. j. kromě církve, nikdo nebude zachráněn.« (De princ. praef. n. 2.)

Sv. Cyprian, veliký biskup karthaginský († r. 258), píše: »Nevěsta Kristova nemůže býti zneuctěna cizoložstvím, je nedotknuta a čista. Jen jeden dům zná, svatost jedné světnice zachovává s čistým studem. Zachraňuje nás pro Boha; přivlastňuje dítky, které zrodila jeho říši. Kdo se od pravé církve odlučuje a cizoložnice se přidružuje, je vyloučen ze všech zaslíbení církvi daných, a kdo církev opouští, nedosáhne odměn Kristových. Je cizincem, zrádcem, nepřitelem božím; neboť nemůže míti Boha otcem, kdo církev nemá matkou. Může býti rovněž tak málo spasen, jako v době potopy ti na živu zůstali, kdo mimo archu Noemovu se nalézali.« Ano pozorování některého bejli v církvi nemůže dle Cypriana ospravedlniti ani omluviti přerušení společenství s ní: »Neboť byť se i zdálo býti bejlí v církvi, nesmí se tím ani naše víra ani láska dát odvrátit a pohnouti, pro bejli od církve se odloučit.« (De unit. eccl. c. 19.)

Laktancius († kol r. 330) vidí v tragickém konci těch, kdož církev pronásledovali, důkaz pro její pravdu a praví: »Jen církev katolická zachovává pravou bohoslužbu; je pramenem pravdy, příbytkem víry, chrámem božím; kdo do ní nevstupuje nebo ji opouští, je dalek naděje na věčný život a spásu.« (De mort. persec. 4, 30.)

Jeronym († r. 420) poznamenává: »Pravíme, že každý, kdo bude spasen, bude spasen v církvi; kdo mimo tento dům beránka požívá, je člověkem profanním; kdo v arše Noemově se nenalézá, za-

hyne v potopě.« (In Joel. III, 1. Ep. 15 ad Dam. n. 2.)

Sv. Augustin († r. 430) praví: »Spásy a věčného života nikdo nemůže dosáhnouti, kdo nemá Krista hlavou; nikdo však nemůže míti Krista hlavou, nenalézá-li se v jeho těle, kterým je církev.« A dále: »Každý, kdo od církve katolické je oddělen, byť i vedl zbožný život, nemůže proto jedině, že se od církve odloučil, nikdy dosáhnouti království nebeského, nýbrž hněv boží zůstává nad ním.« A na jiném místě praví: »Mimo církev katolickou můžeš míti všecko, jen spásu nikoli. Můžeš míti svátosti, můžeš aleluja pěti, můžeš amen říkati, můžeš v Otce, Syna a Ducha sv. věřiti, nikde však než v církvi katolické nemůžeš spásy nalézt.« (De unit. eccl. 19.)

Zkrátka mimo církev není pravého porozumění slova božího, pravé úcty boží; mimo ni neuděluje se Duch sv. a neslouží smrt Kristova ke spáse; mimo ni není ani modlitba, ani utrpení, ani půst, ani panictví, ano ani mučednictví záslužno; tak učí ctihodní svědkové křesťanského starověku.

Ano tak hluboko je vtisknuta v křesťanské vědomí zásada o samospasitelné církvi, že i vyznání nekatolická ji vždy prakticky a theoreticky uznávala, nejrozhodněji však svým odloučením. Neboť jak mohla by toto svoje odloučení ospravedlniti, jak omluviti dalekosáhlé, často krvavé zmatky, které tím způsobila, kdyby byla nepokládala starou církev za neschopnou a sebe jedine za schopna k zajištění spásy. Zřekne-li se některá od církve katolické odloučená konfese (vyznání) tvrzení své nutnosti ke spáse lidí, uvaluje na sebe hroznou zodpovědnost, že všecken onen

krvavý rozkol vlastně bez potřeby přivodila a po století udržovala. Pouhá užitečnost novot nemohla by v nejmenším vyvolání takovýchto bojů omluviti, to lze jen rozumně provést s jasným tvrzením o naprosté nutnosti nových zřízení víry pro spásu světa. A skutečně také vidíme, že novotáři 16. století takto smýšleli. Luther psal na př. ve své postile: »Mimo křesťanskou církev není pravdy, není Krista, není spásy.« Později z pochopitelných důvodův omezoval pravdu a blaženost jen na svou nauku. Tak psal: »Kdo nepřijímá nauky mé, nemůže býti spasen« a dále: »Nikdo nemůže býti spasen, jestliže ze všech sil na smrt a na život nebojuje proti zřízením a rozkazům papeže.« A jinde poznamenává: »Vy (katolíci) jste zajisté všichni pokřtěni pravým křtem staré církve, a kdo takto pokřtěn žije a umírá do sedmého roku, než rozumí smilnické církvi papežově, jistě byl spasen; jestliže však vyrostl a vaše lživá kázání a vaše ďábelské novoty slyší, věří a zachovává, stává se nevěstkou ďáblou s vámi a odpadá od svého křtu a ženicha, jak se nyní stalo, důvěřuje ve své skutky.« Takové a podobné výroky daly by se ještě mnohé uvést, jak od Luthera, tak od Melanchtona, Zvingliho, Kalvína atd. Avšak netoliko katolíky odsuzují tak zv. reformátoři 16. století, nýbrž i rovněž tak rozhodně sebe navzájem. »Přivrženci Kalvínovi«, poznamenává tu slavný apologeta Schanz (Apologie des Christentums III. Bd. str. 206), »na př. jako dnes ještě kází starou nenávist proti Římu, tak hledí také kde mohou, všecinný, kdož se nedají fanatisovati pro kalvinismus, podezřívati jako popírače pravé víry a přivržence bludné theologie. Lutheráni naproti tomu

neváhali také se své strany vyzývati k nenávisti proti nauce Zwingliově a Kalvínově, kterými chced'ábel do církve zavést pohanství, talmudismus a mohamedanismus.«

II.

Jakkoli odpornou je tato touha a snaha po zavržení jinak smýšlejících, jednali tím reformátoři přece důsledněji než ti, kdož za to mají, že lze v každé víře a docela i bez víry spásy dosáhnouti. Neboť jaký důvod byli by měli novotáři k odpadu od církve katolické, kdyby tam bylo lze dle jejich názoru dosáhnouti spásy? Teprve, když si utvořili přesvědčení (?), že církev katolická není pravou církví a že nevede proto také ke spáse, měli dostatečný důvod od ní se odloučiti. Rovněž tak musel tak zv. reformátor nauky druhých novotářů odsuzovati, poněvadž byl přesvědčen (nebo aspoň se tak tvářiti musel), že jeho nauka jedině je pravou naukou Kristovou a proto jedině ke spáse vede. Šlo proto tehdy v podstatě jen o to, vědět, kdo má pravou nauku Kristovu. V tom všichni souhlasili, že jen pravá nauka Kristova k spáse vede; že tudíž mimo pravou církev není spásy. Toto stanovisko je mezi křesťany jedině správné. Všecko točí se tudíž kolem otázky: Kde je pravá nauka, kde je pravá církev Kristova? Této pravé církvi přísluší pak nesporně právo zvolati: »Kromě církve není spásy.«

Nuže, tážeme se, tvoří ještě protestantismus dle své nejvnitřnější zásady jednotnou církev? Přivedl to dále než k pouhým církvím teritoriálním (územním), ve kterých nejrůznější názo-

ry zevně pohromadě se udržují? Dá se zásada o dostačitelnosti a jasnosti Písma sv., jak ji protestanté hlásají, vůbec sloučiti s uznáním církevní autority učící? Nečiní bezprostřední svazek s Kristem, který jediné vírou, totiž důvěrou, sám o sobě působí spásu, každou prostředkující činnost církve zbytečnou? Je důsledno hlásati přesto přece nutnost církve?

I popírač Boha, i materialista hledí jiné přesvědčiti, že u něho je pravda; pohrdatel náboženství, jemuž dle jeho ujišťování je lhostejno, co jiný věří, snaží se přece slovem a písmem, posměchem a potupou nevěru svoji vždy dále šířiti. A zastávají-li se odpůrci církve svých náboženských názorů, lze církvi katolické zazlívati, že se považuje za výlučnou nositelku pravdy a sprostředkovatelku milosti? Oprávněnost k tomu nemohl jí ani Luther upírati; neboť jedenáct let po svém odloučení od církve psal a r. 1538 opakoval dle smyslu pamětihodná slova: »Vyznáváme, že v papežství je mnoho křesťanského statku, ano všecken křesťanský statek, a že odtud přišel k nám; vyznáváme, že v papežství je pravé Písmo sv., pravý křest, pravá svátost oltářní, pravý klíč k odpuštění hříchů, pravý úřad kazatelský, pravý katechismus. Pravím, že pod papežstvím je pravé křesťanstvo, ano pravé jádro křesťanství a mnozí zbožní a velcí světcí. Proto musí býti také u nich pravá víra, křesťanská církev a Duch sv.« (Opp. ed. Jen., IV, 320; VII, 169.)

Církev katolická je jednotna ve své hlavě, ve své nauce a vyznání, v bohoslužebném životě, v poslušnosti k pastýřům od Boha ustanoveným. Trvajíc ve vědomí nutnosti své jednoty na tom,

aby všeliký rozkol ve víře, v prostředcích milosti Bohem ustanovených, všechna neposlušnost jejich představených zůstala oddálena — měla by považovati za rovnorodé náboženské společnosti, jež prohlašují neuznávání společné vrchní hlavy, svobodné badání v Písmě a vybavení se z pout církevní autority za blahodárnou vymoženost?

Církev je svatá v Kristu, svém zakladateli, a v Duchu sv., svém nadpřirozeném zdroji života; je svatá v prostředcích své činnosti, ve svých totiž naukách a svátostech. Majíc jako božská štěpnice posvěcení a plodná matka tak mnohých zázraky oslavených světců pečeť nebeského původu na čele, měla by za rovnorodé uznati náboženské společnosti, které mnohé prostředky posvěcení zavrhy a mnohé zásady posvěcení překážející prohlásily?

Církev je katolická, t. j. všeobecná. Ve své nauce, v prostředcích milosti, ve svém zřízení má církev, aniž by tím zakusila změny své podstaty, schopnost všechny národy spojit v sobě v dobře rozčleněný organismus. Obracejíc činnost svoji na všechny národy a převyšujíc počtem svých členů všechny sekty, neměla by se cítit povolanou k tomu, aby si dobyla na poli života náboženského samovlády a aby v lůně svém překonala vše, co ohrožuje trvání souladu celku jako dočasný nebo místní partikularismus?

Církev je apoštolská; zachovává úřad a poslání apoštolů v nepřetržité řadě svých nástupců, založena jsouc na Petrovi a římských papežích, mezi nimiž bylo 27 mučedníků a 77 světců, až do Benedikta XV. Církev zachovává ústavu, kterou jí dal Kristus, a mohouc dokázati svůj apo-

štolský původ, neměla by důvěřovati v božská zaslíbení, která apoštolátu byla dána k hlásání pravdy zjevené, k rozdělování prostředků milosti a k řízení věřících?

Církev je učitelskou stolicí světa; kde je uznávána nauka, kterou hlásá, tu jsou rozřešeny otázky, kterých žádná přirozená síla ducha nemůže rozřešiti; tu jsou objasněny temnoty, které pozemský život obkličují; tu nemá místa duch malomyslnosti a beznadějnosti, jež bědy světa vyvolávají; tu vzniká touha povznést se z nízkosti do oblažujících výšin nekonečnosti. Všecka nábožensko-mravní pravda je jen ozvěnou kázání církve — a spojení s ní nemělo by mítí žádného významu nebo jen význam podřízený?

Církev je oltářem světa; v ní obnovuje se denně nekrvavým způsobem obět kříže, aby každá vlna denní v proudu časů takorba obětní krví vykoupení byla proniknuta a posvěcena; v ní vystupuje Ukřižovaný denně věřícím před zrak jako předmět jejich lásky, aby jeho svatá obět denně mezi nebem a zemí se vznášela a tak i pro nebešťany země měla znak, kterým ji zde označujeme: koule a na ní kříž. Z této oběti prýští sedmiramenný pramen svátostí, který životem lidským protéká je jej čistí a posvěcuje. Všecka milost, kterou kdy srdce lidské pociťovalo, je jen kapkou z moře milosti na oltářích církve; a spojení s církví nemělo by mítí významu nebo jen význam podřízený?

Církev je vychovatelkou lidstva; pro říši Kristovu pracuje ustavičně s jeho pravdou a milostí; stát a právo, rodinu a mrav, vzdělání a vědu, veřejný a soukromý život, ano i nejvnitř-

nější hnutí srdce zabírá do této říše, a její působnost je provázena skvělými úspěchy, poněvadž je nerozvížitelně spojena se svým zakladatelem bytlením Ducha sv. V tomto Duchu má záruku, že Pán vždy v ní bydlí — a spojení s ní nemělo by mítí významu nebo jen význam podřízený?

Nikoli; vstup do církve je spíše, poněvadž ona skýtá všechny prostředky k blaženosti, povinným, nečiní-li jej nepřekonatelné překážky nemožnými. Neboť kdo »ani církve neposlechne, budiž tobě jako pohan a publikán«. »Kdo vás slyší, mne slyší, a kdo vámi pohrdá, mnou pohrdá; kdo však mnou pohrdá, pohrdá tím, který mne poslal.« (Mat. 18, 17; Luk. 10, 16.) Tak rozhodně je církev v očích Páně prostřednicí spásy, že i samého Kornelia a Pavla, ačkoli oba bezprostředně povolal, odkazuje na apoštoly (Skut. ap. 10, 5 n., 9, 6 n.). Možno tedy tvrditi, že je před Bohem lhostejno které náboženství člověk přijme a vyznává, jen když se tu přidržuje vedení svého rozumu? Je zkoumání různých náboženství individuálním rozumem cestou, kterou Kristus otevřel, aby člověk dospěl k poznání pravdy?

Jak známe, souvisí toto mínění úzce s dovoláváním se svobody svědomí, které tím svůdněji působí, ať slovo »svoboda« má zvláštní kouzlo a dotýká se neúspěchlejších stran srdce lidského. Avšak svoboda svědomí existuje pouze potud, pokud je vůbec člověk svoboděn v oboru mravním. Člověk je svoboděn, poněvadž žádným nucením nemůže býti donucen. nýbrž z vlastní volby se rozhoduje dobré nebo zlé činiti, přikázání boží zachovávat nebo přestupovat. Nemá

však proto povinnost dobré činiti a zlého se varovati? Nebo má snad dokonce právo zlé konati? Zajisté nikoliv! Existuje pro člověka zákon mravného jednání, jež Spasitel vyslovuje slovy: »Chceš-li do života vejíti, zachovávej přikázání.« (Mat. 19, 17.) Existuje však proň také zákon víry a tento je vysloven ve všeobecném poslání apoštolů: »Jdouce do celého světa učte všecky národy, křtíce je ve jménu Otce i Syna i Ducha sv., učíce je zachovávatí všechno, co jsem přikázal vám. Kdo uvěří a pokřtěn bude, spasen bude; kdo však neuvěří, bude zavržen.« (Mat. 28, 19. Mar. 16, 15.) Není proto člověk ve své náboženské víře bez zákona a povinnosti, nýbrž vázán jasně vyslovenou vůlí Kristovou, že těch třeba slyšeti a jim věřiti, které poslal jako učitele svého evangelia a jako hlasatele svých přikázání. Zjeví-li se láska boží a uznává-li člověk zjevení boží za pramen nábožensko-mravní pravdy, má povinnost jí se podrobiti. Nečiní-li tak, je to zneužití svobody, za něž je božské spravedlnosti tím více zodpověden, ježto v sobě nosí podmínky k poznání pravdy a jen vlastní vinou je ztrácí. Založil-li Kristus jen jednu církev, aby jí pravdu a milost svoji lidem sprostředkoval, má každý, kdo ji poznává jako takovou, také povinnost, aby do ní vstoupil, a nečiní-li toho, vstupuje ve vědomou opozici proti výslovné vůli Kristově, jenž církev zvolil za svoji reprezentantku a ustanovil neomylnou hlasatelkou a vykladatelkou svého učení.

III.

Bohužel, právě za našich dnů opouštějí mnozí nepochopitelným způsobem stanovisko jedině

správně, že o to jde věděti jen, kde je pravá nauka a církev Kristova, a tvrdí, že je lhostejno, kterou víru člověk má, ke kterému náboženství a církvi přináleží, plní-li jen povinnosti jako člověk pro sebe v rodině, k spolubližním a státu. Kde hledati dlužno důvod tohoto názoru? Hlavní důvod, zdá se, že spočívá v tom, že mnozí velmi málo o náboženství se starají a proto v něm málo jsou vyučeni. Kdo však v některé věci málo, nedostatečně je poučen, nebude o ní míti také jasných pojmů, nebude míti pevné, bezpečné opory, bude v temnotě a nejistotě. Člověk takový nemůže si proto také vydati, jak si apoštol přeje, počet ze své víry; jeho bohoslužba není rozumnou, t. j. na rozumu založenou. Člověk takový není přesvědčen, že on jen a on jediný má pravdu. Domněnky, dohady musí býti vespolek snášenlivými, poněvadž jsou jen domněnkami, dohady, něčím neurčitým a nejistým. Jen pravda má zmužilost a cítí se také zavázanu každý odchýlný názor jako bludný označiti. Kdyby pravda jednala jinak, zřekla by se sebe sama, mluvila by proti sobě. Poněvadž jen katolická církev nejdokonalejším způsobem je přesvědčena, že má pravou nauku Kristovu, má také odvahu a zároveň povinnost proti každé odchýlné nauce rozhodně vystupovati. Kristus jí slíbil, že ji uvede do všelike pravdy a že při ní zůstane po všechny dny až do skonání světa. Toť příčina, proč církev vždy tak mužně vystupovala. Netoliko právo, nýbrž také povinnost má církev, pravdě učiti, bludy potírat; neboť Kristus dal jí rozkaz svým světlem všude zářiti a k světu volati: »Mimo církev není spásy.« Toto neochvějné vědomí, že má pravdu, skýtalo právě církvi po vše-

cka století nepřekonatelnou sílu. Pravda, to poznávali již sami staří filosofové, má nepřemožitelnou sílu. Nejkrásnějším důkazem pro to je právě církev katolická. Církev činí na lidi největší požadavky: od ducha žádá víru ve svoje tajemství, od srdce podrobení se svým předpisům, od smyslu umrtvování a úkony, jež se jim přičí. A hle! milionové a milionové lidí všech dob a všech jazyků se podrobují! Podrobují se netoliko nevzdělání, nýbrž i největších duchové. Kdo nevidí té síly pravdy? Církev nemá zevnějších prostředků, aby lidi lákala a poutala. V čele jejím vidíme obyčejně léty obtíženého starce, jenž ruku pozvedá, aby žehnal. Zbraněmi církve jsou poučování, modlitba a trpělivost ve snášení utrpení, ochota nepřátelům odpouštět. — A přece jakého rozšíření dosáhla církev! Jaké překonala překážky! Jaká pronásledování podstoupila vítězně! Kdo mohl jí k tomu síly poskytnouti, kdo jiný než božská pravda?

Ale právě poněvadž církev má všecku pravdu, jež od Boha byla zjevena, musí mít v odporu každý blud a nemůže s ním nikdy vyjednávat. Kdyby církev vyjednávala, byla nerozhodnou, kolísala, podobala by se nezkušenému lékaři, jenž by mezi rozličnými prostředky kolísal a tím ukazoval, že sám nemá k žádnému plné důvěry. Církev jedná jako lékař zkušený. Tento prohlašuje ihned, že zlo může býti odstraněno operací, bez této operace že není uzdravení. Tak rozhodná je řeč církve. I církev žádá jménem svého zakladatele operaci. »Pohoršuje-li tě oko tvé, vyvrz je; pohoršuje-li tě ruka nebo noha tvá, utni ji.« »Chceš-li do života vejít, vezmi kříž na se a následuj Krista«.

t. j. buď živ dle jeho nauky. Kdyby byli apoštolové a vůbec hlasatelé víry řekli: Čemu vás učíme a co vám radíme, je dobré, nepotřebujete však všemu věřit a vše činit; květinami posetá, široká cesta vede také k spasení, snad poněkud méně rychle než úzká, trnitá stezka — jak mnozí byli by snad bývali pohnuti, jeho evangelia na se vzít? Kdo by nebyl dal přednost věci snadnější a příjemnější před těžší a nepřijemnější?

»Kdo chce spásy dosáhnouti«, učil Spasitel. »vezmi kříž na se a následuj mne.« Sám vzal kříž na sebe a zemřel na něm. Co činí vůdce, král, to musí také poddaní činiti. Proto volá k nám právem s kříže: Jedině v kříži, jediné ve mně, jediné v církvi ode mne smrtí kříže založené je spása. Jako jistě tato výzva spočívá na pravdě, tak jistě má církev právo a povinnost ustavičně ji opakovati od pokolení do pokolení a ji tak hlasitě a tak důrazně všem národům vštípit, že všechny hory a údolí se jí ozývají. Poněvadž to církev činila, byli milionové a milionové lidí spaseni, totiž všichni ti, kdož Krista následovali. Kdyby byla církev mlčela nebo učila, že lze po každé cestě k Bohu dospěti, nebyli by se ani tito stali následovníky Spasitelovými a nebyli by dosáhli patření na Boha. Lze proto církvi vytýkati ukrutnost? Není spíše třeba doznati, že církev si počíná nanejvýš láskyplně, jestliže tak důrazně, jak jen možno, k lidstvu volá: »Mimo církev není spásy.« Kdyby církev pro toto napomínání byla ukrutnou, byl by jí také ten, kdo ukazuje poutníkovi určitou cestu, aby dosáhl cíle svého, byl by jí také ten, kdo by stroskotané pozval, by vstoupili na jeho člun, aby unikli ji-

sté záhubě, byla by ukrutnou docela i matka, která dítě odvrací od chyb, které by je později jistě do záhuby uvrhly. Z toho zajisté již sdostatek vysvítá, že není nic nespravedlivějšího, než církvi pro toto napomínání výtky činit.

IV.

Tertullian, duchaplný spisovatel církevní století 2., poznamenává velmi správně: »Hlavní příčina, proč je na světě tolik předsudků, sporův a hádek, spočívá v tom, že slova různě se vykládají a jim se často jiný význam přikládá, jiný smysl podkládá, než mluvící měl.« Kdyby slova byla pojímána vždy v tom smyslu, který jim mluvící chtěl dát, byli by často ti, kdož se nyní pro nedorozumění potírají, spolu ve shodě. Tak je tomu také při slovech: »Mimo církev není spásy.« Kdyby byla slova ta pojímána ve smyslu, ve kterém je církev vyslovuje, doznal by mnohý, který je nyní považuje za tvrdá a bez lásky, a proto církvi nesnášlivost a krutost vytýká, že výrok je naskrze oprávněn a dalek všeliké krutosti. Že se zásadou touto skutečně nikomu nekřivdí, že s ní netoliko není spojena krutost a nelaskavost, nýbrž spíše pravá láska k bližnímu, vysvitne snad sdostatek z následujících řádků.

Především poznamenáváme, že nestanoví jediná církev tuto zásadu. Stanoví ji v zásadě každé zákonodárství, každý úřad. Ty praví nám: jen budeš-li zachovávat zákony, nebudeš-li nic proti nim činit, bude se ti dobře dařit, zůstaneš bez trestu. Těže zásady přidržuje se každá věda. Vě-

da praví nám: Kdo tento neb onen vědecký problém tak a tak rozluští, je v právu. náleží k nám; každý jiný je v bludu, nenáleží do kruhu našeho. Podobně praví také umění: chceš-li, aby práce tvoje považována byla za dílo umělecké, musíš šetřit těch a těch pravidel, jinak nebude nikdy dílem uměleckým. Že úřady zákonodárné, věda přísně dle této zásady postupují, považuje se za zcela pochopitelné. Nemělo by býti také pochopitelným, že právě náboženství k nám volá: »Mimo mne žádné spásy!«, t. j. já mám prostředky k dosažení spásy; kdo nechce těchto prostředků používat, nedosáhne spásy? Jakým právem činí se jí proto výtky?

Kdyby církev tvrdila: já a to pouze já mám prostředky k spáse, neskytám jich však každému, nýbrž jen některým vyvolencům, pak ovšem by mohla býti viněna z ukrutnosti. Kdyby církev ty, kdož se korábu chytanou a o přijetí prosí, odmítala, pak by byla její ukrutnost do nebe volající. Církev však činí pravý opak. Církev zve všechny, ano prosí a zapřísahá a volá k nám s božským Zakladatelem: »Pojďte ke mně všichni, kdož pracujete a obtíženi jste, a já vás občerstvím. Pojďte, pojd'te všichni bez výjimky, vysocí i nízcí, vzdělání i nevzdělání, pojd'te všichni od východu slunce až k západu, pojd'te ke mně všichni, neboť mám prostředky, jež k spáse vedou, a jsem ochotna je všem udílet.« Je to jednání kruté?

Církev jde ostatně ještě dále. Církev neučí nikde, že, kdo jsou mimo archu, zahynou, nepraví nikde, že není pro ty spásy, kdo o pravé nauce Kristově nikdy neslyšeli a

proto prostředků spásy nemohou užívat, poněvadž jsou jim neznámy. Církev odsuzuje pouze ty, kdož prostředků nechtě používat, ačkoli by mohli, kdož arše spásy vědomě a svévolně se vyhýbají, kdož pozvání odmítají. Že to a nic jiného bylo vždy naukou církve, lze snadno dokázat. Je již vůbec nepravděpodobno, že by byla církev kdy jiného názoru. Je nepravděpodobno, že by církev, která má zakladatelem Krista, Syna božího, nekonečnou lásku a dobrotu, který jí uložil v témže duchu mírnosti a dobroty pokračovat v díle vykupitelském až do skonání světa, je nepravděpodobno, že by tato církev miliony a miliardy lidí zavrhovala, kteří bez své viny nebyli jejími údy nebo nejsou. Božský Spasitel přišel na svět, aby všichni lidé byli spaseni. Za hříchy všech učinil nadbytečně zadost. Zda nepůsobila církev od dob apoštolských až na naše dny v témže duchu a smyslu? Nedokazují toho četní věrozvěstové, kteří za nevýslovných námah nevěřícím radostné poselství evangelia zvěstovali a často nauku svoji smrtí mučednickou spečetili?

Nedokazuje to útlá láska mateřská, s kterou církev vždy o všechny potřeby lidí pečovala; a vezdy zvláště chudých, trpících a pronásledovaných se ujmala? Lze za to mít, že matka tak láskyplná bez potřeby odsuzuje, že nevinné zavrhuje? Ti, kdož církvi ježto se nazývá samospasitelnou, vytýkali krutost, necht' uvedou nějaké rozhodnutí koncilu, bulu papežskou, kde se praví, že všichni, i když jsou beze své viny mimo církev, věčně budou zavrženi. Nikdy nenaleznou něco podobného ani v aktech sněmů, ani v bulách papežských, ani

ve spisech svatých Otcův a učitelů církevních. Církev katolická vede seznam těch, kdož vynikli ctností a svatostí, a doufá, že ti a milionové věřících, kteří sice nedosáhli stejného stupně dokonalosti, jako první, účastní budou radostí nebeských: církev však nevede seznam těch, které považuje za zavrženy. Církev nesoudí o nikom; církev soudí jen o naukách a to jen, protože je to její povinností. Církev je od Boha určena, býti »sloupem a utvrzením pravdy«.

Od této tak mírné a dobrotivé církve nelze tedy očekávat, že by miliony lidí nespravedlivě věčné záhubě v šanc vydala. Očekávání odpovídá také skutečnost. Dle nauky církevní je třeba, aby se někdo stal vinen trestu, úmyslné vůle. Bez trestuhodného úmyslu, bez zlé vůle nezasluluje nikdo trestu. To platí o všech zákonech a tím více o zásadě: »Mimo církev není spásy«, kde se hrozí největším trestem, věčným zavržením. Nikoli, nikdo nečiní se tohoto trestu vinným bez svého zavinění.

S tím souhlasí také slova Spasitelova: »Pravím vám, že mnozí přijdou od východu i západu a stolovati budou s Abrahamem a Isákem a Jakobem v království nebeském; synové království však budou vyvrženi do temnosti vnější.« (Mat. 8, 11.) Tato slova promluvil Kristus, věčná pravda, vzhledem na mimořádnou víru pohanského setníka a hodí se proto zvláště k osvětlení naší otázky. Spasitel učí nás na tomto místě sám a zcela jasně, že mnozí nevěřící dojdou spásy, kdežto jiní, kteří zevně ke království božímu (t. j. k pravé církvi) náležejí, jí nedosáhnou.

Totéž praví apoštol národů sv. Pavel, píše-li k Římanům: »Soužení a úzkost (přijde) na každou duši člověka, který páše zlé, jak na žida, a to předem (t. j. toho, kdo je údem pravé církve), tak na pohana, sláva však i čest a pokoj na každého, kdo činí dobré, jak na žida, a to předem, tak na pohana.« (K Řím. 2, 9–10.) Tedy žádný nespravedlivý nebude ušetřen trestu, tedy žádný dobrý vyloučen z odměny. Tohoto mírného soudu Krista Pána a svatých apoštolů přidržívala se také vždy věrně církev, jak vysvětluje jasně z výroků sv. Otců a církevních spisovatelů. Tak čteme na př. v druhé apologii sv. Justina: »Nepřátelé naši by snad řekli: Poněvadž Kristus teprve před 150 lety za Quirina se narodil a za Piláta počal teprve přednáseti svoji nauku, jsou všichni smrtelníci bez výjimky, kteří před onou dobou žili, bez viny a trestu. Abych tomu zabránil, chci dáti hned odpověď. Náboženství nás učí, že Kristus je jednorozným Synem božím, že je také rozumem, kterého je celé pokolení lidské účastno, ukázal jsem právě. Všichni ti, kdož podle tohoto rozumu žili, jsou křesťany. Ti však mezi starými, kteří proti rozumu žili, byli nepřáteli Kristovými a pronásledovateli těch, kteří dle rozumu život vedli. Proto, kdokoli v nepřekonatelné nevědomosti zákona evangelického dle rozumu žil nebo ještě žije, je křesťanem a může býti bez bázně a starosti.« Podobně píše Klement Alexandrijský: »Kdo bude kdy věřiti, není-li na rozumu pomatený, že duše spravedlivých a hříšníků všechny budou zavrženy? Nebyla by to potupa spravedlnosti boží? S jeho úradky se srovnávalo, aby ti, kdož ve spravedlnosti žili, nebo když zbloudili, svých chyb litovali,

i když byli mimo církev, přece byli připočtení k počtu těch, kteří náležejí Všemohoucímu; aby tudíž zachráněni byli poznáním, které každý z nich měl. Spravedlivý nerozlišuje se od spravedlivého, byť byl Řekem nebo žil pod zákonem; neboť Bůh je netoliko Pánem Židů, nýbrž všech lidí, jakkoli je těm bližší, kteří jej lépe znají. Je-li dle práva a svědomí žiti totéž jako »dle zákona žiti«, musí ti, kdož právně a dobře žili, než byl zákon, za dítky víry a za spravedlivé považování býti.« A největší z Otců církevních sv. Augustin srovnává sice církev s archou, která skýtá spásu; že však zavrhuje jen ty, kdož do korábu vejíti mohli a nevešli, vysvětluje z různých jeho výroků. Tak praví na př.: »Kdo Boha upřímně hledá, nalezne jej; všichni, kdo podle svého svědomí žijí, jsou na cestě k Bohu — nikdo nezahyne než vlastní vinou.« A ve svém 43. listě píše o bludařích, což v podstatě platí o všech, kdož jsou mimo církev: »Ti, kdož své mínění, ačkoli je mylné a převrácené, nehájí přece tvrdošíjně, zejména jestliže je vlastní odvážnou domněnkou nevymyslili, nýbrž přijali od svých rodičů svedených a do bludu upadlých, sami však pravdu upřímně a pečlivě hledají a ochotni jsou bludu svého se zřici, jakmile jej poznají, nesmí býti počítáni k bludařům, t. j. k těm, kdož hříšnou zatvrzelostí spásu ztrácejí.« Tento názor učinila církev svým, přijavši jej do práva kanonického. Taková je tudíž nauka církve! Z toho všeho patrno, jak církev vždy pojímala větu: »Mimo církev není spásy.« Než není rozporu mezi touto větou: »Mimo církev není spásy« a mezi větou: »I ti, kdož jsou mimo církev, mohou dosáhnouti spásy«?

V.

Pius IX. praví krásně a případně ve své promluvě z 9. prosince 1854: »Poznáme na onom světě, jak spravedlnost a milosrdenství boží jsou spolu spojeny; zde na zemi nemůžeme toho pochopiti.« Nemůžeme pochopiti, když s jedné strany se tvrdí: mimo církev není spásy a s druhé strany, že i mimo církev spásy lze dosáhnouti. Obě věty jsou nezvratnými pravdami; jedna je tak pevná jako druhá. Jak se dají spojit? Jak zachrání Bůh ty, kdož bez vlastní viny k církvi, jediné arše spásy, nenáleželi? O tom nepodává nám ani Písmo sv. ani církev určitého poučení. Sv. Otcové a učitelé církevní souhlasí, jak jsme viděli, v tom, že Bůh všechny, kdož dobré vůle jsou, kdo jej upřímně hledají, zachrání; o prostředcích však, kterými se to stane, jsou různého názoru. Vyložím zde pouze obyčejný názor.

Sv. Augustin a s ním mnozí sv. Otcové a učitelé církve praví, že třeba při církvi rozlišovati mezi tělem a duší. K tělu církve náležejí všichni, kdož se skutečně, zevně v církvi nalézají; k duši církve naproti tomu náležejí všichni ti, kdož Boha upřímně a ze srdce hledají, ať již jsou v církvi nebo mimo církev. Jako pak v člověku duše je principem životním, tak je tomu i u církve. Noha, ramię může býti spojeno s tělem a přece nemusí míti života; podobně jsou i v těle církve mnozí mrtví údové. Jsou to ti, kdož sice zevně k ní příslušejí, avšak svými těžkými hříchy odumřeli. Kdo však náleží k duši, žije, žije pro Krista, ať již je údem církve nebo ne. Abychom tomu ještě lépe porozuměli, nesmíme nikdy zapomínati: Je zásadou v

celém křesťanstvu přijatou, že Ježíš Kristus za všechny lidi bez výjimky a bez omezení na místo nebo dobu vykonal dílo výkupné. Z toho následuje, že není jediného člověka, který kdy na zemi žil, koho by se dílo výkupné takřka nedotklo, koho by nehledalo a komu by byl Kristus nebyl zasloužil dostatečné milosti. Proto sahá síla výkupná až na první rod lidský. V tomto smyslu praví také sv. Jan: »Od počátku světa byl beránek obětován.« Za lidi všechněch dob byla oběť na Golgotě přinesena. V příčině místa připojuje duchaplný Origenes: »Byť i oltář této oběti stál jen na Golgotě, jeho krev obmyla přece celý svět.« Lze proto také právem říci, že všichni lidé náležejí Kristu, Vykupiteli; všichni jsou proto v jistém smyslu křesťany. Ze všeho toho vysvítá, že sv. Otcové, učí-li, že i nevinně bloudící spásy dosáhnou, učí tak proto, že, třebaš nevědomě, spojení jsou s Kristem a jeho církvi, takže i u těchto pravdivou zůstává věta: »Mimo církev není spásy.« Jedině Kristem a církvi od něho neodlučitelnou lze dosáhnouti spásy.

Někdo by však mohl namítnouti: Soudí-li církev tak mírně o jinověrcích, o všech, kteří k ní zevně nepřínašejí, jak se vysvětluje, že přece je tak štědrou se svými klatbami, exkomunikacemi, že odpírá protestantům, samovrahům atd. církevní pohřeb a církevní modlitby? K tomu všeobecně poznamenáváme, že všechny tresty církevní vztahují se jen na čas a nikoli na věčnost. Jak se tomu má s dotýčným člověkem na onom světě, jak se tu vyrovná se Soudcem nejvýše spravedlivým, o tom církev nesoudí. Jako dobrotivá matka vynakládá naopak všechno, co je v moci její,

aby smrt i největšího zločince byla šťastná, uděluje každému knězi i suspendovanému a exkomunikovanému všechny plnomoci, aby umírajícího, lituje-li, od hříchů jeho a trestů církevních rozhřešil. Jako dobrotivá matka je církev i ochotna za to míti, že se nešťastník v okamžiku smrti s Bohem smířil. Církev dovoluje si o tom neb onom smrtelníku říci, že je přesvědčena, že duše jeho je v nebi; nikdy však církev o duši zemřelého — a byť i byl hříšníkem nejzatvrzelejším — netvrdila, že duše ta je v pekle.

Co se pak zvláště exkomunikace (vyobcování) týče, církev má při ní vždy trojí účel na mysli. Chce chybního především od ostatních věřících odloučiti, aby se nedali svěsti k stejnému hříchu. Pak má vyloučením býti potrestán skutek pohoršlivý. Konečně přeje si tím dosáhnouti nápravy a polepšení chybního. Tyto tři účely měl již apoštol Pavel při exkomunikaci krvesmilného Korinfana na mysli, jak jasně z jeho slov vysvítá. Jednání sv. Pavla bylo pak církvi vždy vzorem.

V příčině modliteb za jinověrce musíme rozeznávat mezi soukromými a veřejnými modlitbami. Církev nikomu nezapovídá modliti se za jinověrce; nemůže však za nikoho, kdo veřejně k ní nepřináležel, veřejnou bohoslužbu konati. Podobně má se tomu se slavným pohřbem církevním, který musí býti naprosto výsadou dítek církve. Neučinila by se církev právě v očích nepřátel pohrdanou, kdyby ze své bohoslužby činila pouhou zevní okázalost, kterou by si mohl každý za peníze koupiti nebo mocí vynutiti?

VI.

Věta »Mimo církev není spásy« tak, jak ji vždy církev rozuměla, není tudíž ani tvrdou ani ukrutnou. Avšak právě mírný výklad její mohl by vésti k nedorozuměním. Tak mohl by snad někdo namítnouti, jestliže církev katolická větu: »Mimo církev není spásy« tak mírně vykládá, že jí v zásadě nikdo není vyloučen ze spásy, pak je věta tato pouze strašidlem, kterým jen má býti lidem nahnán strach a oni pohnuti, aby vstoupili do církve naší a ne jiné — lákací prostředek, aby se u nás usadili a ne u souseda.

Na to odpovídáme: Věta »Mimo církev není spásy« není ani při veškerém mírném jejím výkladu prostředkem zstrašujícím ani lákajícím, nýbrž vážným napomenutím, pravdou největšího dosahu. Právě-li se, že není nemožno ve všech náboženstvích spásy dosáhnouti, jsou-li dotyční v nepřekonatelné neznalosti pravé křesťanské církve a v dobré víře zachovávají předpisy svědomí a rozumu, není tím nikterak řečeno, že dobrá vůle, dobrý úmysl je výmluvou, aby zůstali mimo církev, a že proto pro mnohé církev není nutnou. Jako Ježíš Kristus je buď pro všechny nutným nebo pro nikoho, tak i církev jako pokračovatelka jeho díla výkupného je buďto cestou, po níž lze nalézt spásu, takže všichni po ní kráčet musí — nebo jí není, a pak není nikdo povinen po ní kráčet.

Je nesporno, že každý člověk má povinnost Bohu sloužiti dle poznání, které mu Bůh udělil; kdo má malé poznání, dle malého, kdo velké, dle

velkého. Komu Bůh skýtá větší mírou poznání, ten je nesmí odmítnouti a neučiní toho také, má-li jen poněkud dobrou vůli. Nesmí se spokojiti sloužit Bohu jen tak, jak to činí ti, kdož jsou na nižším stupni poznání. Kdyby bylo lze dle libovůle poznání přijati nebo odmítnouti, bylo by právem možno říci, že v zásadě pohan je na tom nejlépe, poněvadž pro své nedostatečné poznání nejméně musí věřiti a zachovávat. Tomu však tak není; je tomu spíše opačně; čím je kdo blíže plné pravdě, tím je šťastnější, a čím je vzdálenější, tím je nešťastnější. — Ne každý nevěřící nebo bludař může býti a bude spasen, nýbrž žádají se dvě podmínky. Musí především přesně poslouchati hlasu svědomí a rozumu, Boha dle svého omezeného poznání upřímně a ze srdce hledati a mu sloužiti, jak nejlépe umí. K tomu druží se ještě druhá nezbytná podmínka, totiž, že mu nauka Ježíše Krista nebyla hlášána. Jen skuteční-li se obě podmínky, lze spásy dosáhnouti. Odpadne-li jedna nebo druhá podmínka, odpadá i naděje. Má-li pohan příležitost poznati křesťanskou nauku a nepoužije-li jí, utvářejí se poměry zcela jinak. Rozum a víra, jeho dosavadní rádci a zákonodárci, vyzvou pohana, aby hlášanou nauku přijal a dle ní se řídil. Nečiní-li toho, jedná proti rozumu a svědomí, a vylučuje se tím sám z oněch věřících, o nichž jsme svrchu řekli, že mohou dosáhnouti spásy. Pohan takový praví takořka: Bůh, kterého jsem dle svého lidského názoru s touhou všude hledal, dal se konečně nalézti; nelíbí se mi však; jeho nauka je příliš přísná, nepřijímám ji; budu mu dále sloužiti jako dosavade. Jak velikého dopustil by se tím nevděku k Bohu! Jak pošetile, proti svému dřívějšímu

smýšlení by jednal! Těmito slovy vyslovoval by velikou nepravdu; nemohl by dále Bohu sloužiti jako dosud. Posud sloužil Bohu, jak jej poznával, upřímně a ze srdce. Když však odmítl jeho nauku, nesrovnávala by se jeho služba s poznáním, nebyla by více upřímnou a od srdce. Ve skutečnosti bude však sotva pohana, Žida atd., který skutečně Boha upřímně hledal a který pak, když se mu Bůh ve svém neskončeném milosrdenství tím neb oním způsobem zjevuje, tuto milost by tak nevděčně odmítl. Netoliko zkušenost dokazuje opak, nýbrž je přímo nepochopitelné, jak někdo, kdo dříve upřímně po pravdě toužil, ji, když mu je hlášána, odmítá.

Co jsme řekli o nekřesťanech, platí v jistém smyslu také o bludařích. Pokud nemají odůvodněné pochybnosti o pravdě svého náboženství a tušení, kde je pravá nauka Kristova, a s druhé strany svědomitě činí, co jim rozum a náboženství jejich předpisují, potud jsou bez viny, náležejí k duši církve a mohou, zemrou-li v tomto stavu, dosáhnouti spásy věčné. Jakmile se však v nitru jejich vynoří pochybnosti, činí jim rozum a náboženství povinností přísnou Boha prositi o osvětlení, aby pravdu poznali, a o sílu, by ji, naleznuvše ji, přijali, nedbajíce pozemských ohledů.

Pozná-li bludař blud, jež od rodičů zdědil, a ví-li, kde lze nalézti pravou církev Kristovu, a přece v bludu setrvává, dopouští se těžkého hříchu proti Duchu sv.; odporuje poznání pravdy a maří naději na spásu. Jako mají apoštolové a jejich nástupci povinnost nauku Kristovu hlásati, tak mají také všichni, kterým je hlášána, povinnost ji slyšeti

a přijati. Ne nadarmo pravil božský Spasitel: »Kdo vás slyší, mne slyší; kdo vámi pohrdá, mnou pohrdá.« Kdo však Kristem pohrdá a v tomto pohrdání dobrovolně a vědomě až do konce života setrvává, nemůže očekávat, že Kristus jej vyzná před svým Otcem nebeským.

Jinověrec, jenž neuposlechne vnitřního osvětlení a vnuknutí, aby blud svůj opustil a k církvi katolické se připojil, dopouští se tím dvojitou chybu. Je již samo v sobě těžkým hříchem a urážkou Boha, neposlechnouti v tak důležité věci vnitřního hlasu. Bůh jej zve, aby se odebral do korábu spásy, do ovčince Kristova, božskému pastýři náležejícího. On však prohlašuje: »Nechci, budu se hledět i mimo koráb zachrániti. Ovčinec tvůj se mi nelíbí« atd. Není to těžká urážka Boha? Jestliže však dle názoru křesťanského každý, kdo přestupuje příkázání boží v důležité věci a v tomto smýšlení setrvává, s Bohem se před smrtí neusmíří, nesmí doufat, že bude spasen, jak mohl by pak ve spásu svoji doufat takový? Nezapomínejme nikdy, že víra je ctností, a to základní ctností, naskrze nutnou, abychom se Bohu líbili, jak praví apoštol. Je spravedливо, že ti, kdož vlastní vinou nemají této ctnosti, nebudou odměněni, nýbrž trestáni, jako všichni, kdo Boha nějakým způsobem těžce urážejí.

S tímto proviněním je spojeno druhé rovněž důležité. V okamžiku totiž, kde jinověrec poznává, že jediné církev katolická je pravou církví Kristovou, počíná pro něho povinnost, jak všechno věřiti, čemu církev učí, tak také všechno činiti, co předpisuje, a všeho opominouti, co zakazuje. Bez-

četné budou proto hříchy, kterých se dopouští, neposlechnou-li napomenutí svědomí a nepřipojí-li se k pravé církvi.

VII.

Někdo by však mohl namítnouti, že dle toho, co bylo řečeno, aspoň nezaviněně bloudí cí dosáhnou spásy; proto že jsou aspoň tito lépe na tom než katolíci, poněvadž potřebují mnohem méně věřiti a zachovávat. Na to odpovídám: Nejde zde pouze o to, jak mnoho musí býti vykonáno, nýbrž také o to, které jsou po ruce prostředky, aby to, co Bůh žádá, bylo vykonáno. Muž nese snáze břímě padesátikilové než dítě desítkilové. Tak ponese katolík snáze své břímě než nekato-lik svoje. Jak těžce je na př. pohanovi poslouchati vždy svého rozumu, svého lepšího poznání? Jak těžko bude mu všechno vášně potlačovati, krotiti a přemáhati? A klesl-li, jak mu bude těžko se opět pozvednouti a pravou, upřímnou lítostí s Bohem opět se usmířiti.

Jak mnohých pokladů milosti a pramenů požehnání postrádají bludaři! Pravdy evangelia nehlásají se jim v celé své ryzosti a úplnosti; slyší jen zkomolené zlomky jeho. Mají mylný názor o hříchu prvopočátečním, o ospravedlnění, o dobrých skutečích a p. Výklad Písma sv. není jim záručen vážností neomylného úřadu učitelského atd.

K tomu schází jim velký zdroj milosti Nového Zákona, oběť mše sv. a svátost oltářní. Kdo však spočte milosti, kterých se denně nekrvavým obnovováním obětí na kříži věřícím dostává? Zda nedokazují dějiny církevní v tisících a tisících příkladech, že křesťané tímto

nebeským chlebem posílení se radostně ubírali na popravistiště, skutky lásky k Bohu a bližním konali, které převyšují všechny lidské síly? Který katolík okusil kdy u vroucí zbožnosti tohoto pokrmu andělského a necítil se posílen, aby nesl svůj kříž a potlačoval své hříšné vášně a náklonnosti?

Jiným pramenem spásy a požehnání, kterého jinověrci nemají, je pro katolíky svátost pokání. Třebas se máne vždy snažiti, abychom hříšňů svých litovali z lásky k Bohu, t. j. dokonalou lítost vzbudili, víme přece, že ve sv. zpovědi i lítost nedokonalá, jež spočívá na bázní před trestem a počátek lásky k Bohu v sobě obsahuje, dostačuje k shlazení hříšňů. Dobrotivý Bůh nakládá i tu s člověkem po lidsku a milosrdenství jde v ústřety spravedlnosti. Jak těžko je člověku, který dlouho žil v bahně nepravosti, najednou se povznést k lítosti dokonalé. Jinověrcům, kteří nemají milostného trůnu svátosti pokání, je vždy, kdykoli mají neštěstí, Boha těžce uraziti, dokonalá lítost k smíru s Bohem nutná. Jak mnozí zůstanou zajiště bez tohoto smíření, kterého by byli dosáhli, kdyby byla svátost pokání jejich slabosti na pomoc přispěla! Kdo ručí i tomu, kdo svých hříšňů lituje, že má lítost dokonalou? Jaká trapná nejistota! — K tomu je svátost pokání také velmi účinným prostředkem chrániti v budoucnosti hříšňů. Získává netoliko odpuštění pro minulost, nýbrž také sílu pro přítomnost. Zpovědník není toliko soudcem; je také lékařem a to od Boha osvěceným lékařem. Jakou přednost mají tím katolíci před jinověrci! Ještě více. Scházejí jim také svátosti biřmování, posledního pomazání, svěcení kněžstva. Třebas to Bůh ve své nekonečné

moudrosti tak zařizuje, že účinky sv. svátosti zpravidla nejsou tak nápadnými, musí přece věřící doznati, že sv. biřmování právem má toto jméno biřmování, t. j. upevnění, a že jím znovu byl posílen pro boj životní.

Jaké útěchy skýtají svátosti umírajících! Tu přichází božský Spasitel sám k umírajícímu, aby mu přispěl v posledním rozhodném boji. Jak mnozí děkují za svoji spásu věčnou svátostem umírajících, dovíme se teprve na onom světě. V příčině svěcení kněžstva táži se: Jak pohlíží věřící katolík ke svým kněžím duchovním správcům, a jinověrec ke svým kazatelům? Tito jsou mu jen lidmi, jichž cena měří se úpluť a pouze dle jejich osobních vlastností a vědomostí; katolíkovi je však každý kněz vyslancem, zástupcem božím, kterým Bůh k němu přichází a kterým k Bohu dospěti může.

Odtud úcta, důvěra a přichylnost katolíka k svému duchovnímu správci, který od okamžiku, kdy člověk světlo světa spatří, až do okamžiku, kdy oči navždy zavírá, ano ještě potom o svěšené duše péči má.

Ještě více; jinověrci schází povznášející oslava bohoslužby, jež celé srdce naše jímá a pro nás tak útěchy plná jest; scházejí různé blahodárné obyčeje a žehnání církevní. Ne nadarmo podržely zčásti různé protestantské sekty zevnější formu — podstaty nemohou ovšem míti — naší bohoslužby; jiné snaží se vždy více jí se přiblížiti. Že žehnání církevní nejsou bez účinku, dokazují četná, nepopíratelná fakta; toho zajisté již každý věřící katolík častěji zakusil.

Pak schází jinověrcům důležitý prostředek posvěcení — účta svatých. Jak mnoho povzbuzení, poučení, útěchy nalézáme v životě svatých! Kdo necítí se puzena, kráčet po cestě, po níž oni šli před námi? Jak často osvědčilo se tu již přísloví: »Slova povzbuzují, příklady strhují!« K tomu druží se důležitá okolnost — přímluva svatých. Jak je účinnou, netřeba zde dokazovati. Četné knihy jednají o tom a ještě četnější události mluví pro to. Každý katolík, který netoliko má jméno, nýbrž je tím skutečně, dozná, že přímluvě svatých a zvláště přímluvě neposkvrněné Matky boží za mnoho děkuje.

Tak daly by se ještě mnohé body uvést, ve kterých katolíci mají přednost přede všemi jinými. Je proto zcela v pořádku, že od katolíka mnohem více se žádá; neboť má po ruce mnohem více a mnohem účinnějších prostředků spásy.

Máme proto s dostatek příčin, abychom Bohu za neocenitelnou milost, že jsme dítkami církve katolické, z celého srdce po všechny dny života děkovali. Jsme-li však přesvědčeni, že je velikým štěstím, že jsme údy církve katolické, pak také máme povinnost modliti se za ty, kdož tohoto štěstí nejsou účastnými, aby i je Bůh milosrdný k pravé církvi přivedl. Tato modlitba bude výronem vděčnosti naší k Bohu a zároveň výronem našeho upřímného soucitu s bloudícími. Všichni musíme si přát, aby dobrý pastýř uvedl všechny bloudící ovečky do svého ovčince, aby byl jeden pastýř a jeden ovčinec a všichni těšili se stejnému štěstí.

Musíme se však netoliko modliti, aby říše boží se vždy více šířila, nýbrž musíme k tomu také přispívat. To děje se vůči jinověrcům zvláště tím,

že jimi zbožným a vpravdě křesťanským životem dokazujeme, že církev naše vede skutečně výborně ke všem ctnostem, že skýtá svým věřícím skutečně prostředky, aby po cestě ctnosti snadno a bezpečně kráčeli. Musíme svým ctnostným životem jinověrce takofka lákati, aby se připojili k matce, která tak vzorné dítky vychovává a která s velikou toužebností svoji náruč rozevívá po bloudících, aby je také jako milované dítky k srdci svému přivinula a všemi statky obohatila, kterými ji božský zakladatel její obdařil. Kdyby ti, kdož jsou mimo církev, jako v dobách Tertullianových byli nuceni o katolících říci: Hle, jak se milují, hle, jak jsou katolíci láskyplní, mírní, milosrdní, jak u nich o sporu, podvodu, nespravedlnosti, hněvu, nestřídmosti, snilstvu atd. není řeči — pak byl by to zajiště nejlepší prostředek k přesvědčení, že je neocenitelným štěstím, abychom se sv. Cyprianem mluvili: »Boha mítí za Otce a církev katolickou za matku.«

Cennou četbu

poskytuji

publikace „Knihovny Obnovy“

Mimo jiné vyšly tyto spisy:

- Brodský Boh., Naši přátelé. Str. 100. Cena 60 h.
Brynych Ed., Duch katol. obnovy. Str. 722. Cena 4 K, váz. v pouzdře za 6 K.
Brynych Ed., Kříže a kalichy. Str. 439. Cena 2 K, váz. K 3.50.
Brynych Ed., Štít víry, 2. vyd. Str. 108. Cena sníží. 50 h.
Mimra Fr., Obrázky ze smíšené osady. Řada I. Str. 168. Cena 80 h. — Řada II. Str. 460. Cena 2 K, váz. v jednom svazku K 4.50.
Novotný Dr. Jos., Člověk bez svobodné vůle? Str. 256. Cena K 3.20, váz. 5 K.
Pečínková B., Ženy. Str. 160. Cena K 2.30, váz. 4 K.
Reyl Dr. Fr., Úkoly sociální politiky. Str. 320. Cena 3 K, váz. K 4.80.
Reyl Dr. Fr., Jádru křesťanské sociologie. Str. 364. Cena 5 K, váz. 7 K.
Řezníček Dr. V., Královéhradecké vzpomínky. Str. 200. Cena K 1.40, váz. K 2.40.
Sahula Jiří, Karel IV. jako křesťan a vlastenec. Str. 488. Cena 3 K, váz. 4 K.
Sahula Jiří, Rozmarné příhody. Řada II. Str. 320. Cena K 1.80, váz. 3 K. — Řada III. Str. 384. Cena K 2.20, váz. K. 3.50.

Objednávky vyřizuje

Družst. knihkupectví a nakladatelství
v Hradci Králové Adalbertinum.

odborové spolky.) 6., 7., 8. Husité jindy a nyní.) 9. Několik slov o papežství. 10. Katakomby. 11., 12. České náboženství.)

Ročník VII. 1. Klíč ku bohatství.) 2. O ústavním životě v Rakousku.) 3. Pius VII. a Napoleon. 4. Sebevražda studentů. 5., 6., 7. Česká konfese. 8., 9. Účelnost v přírodě.) 10. Pohřívati či spalovati mrtvolý?) 11. Moderní náboženství Masarykovo. 12. Jubileum mariánské a Lurdy.

Ročník IX. 1., 2. Otrockví zrušeno křesťanstvím.) 3. Spojenci spiritistů.) 4., 5. Z domácnosti sociálních demokratů. 6. O manželství.) 7. Břáňme se tiskem. 8., 9. O zázracích Kristových. 10. Jest účta Panny Marie oprávněna?) 11. Návštěvou u Slovanů. 12. Volné kapitoly o spořivosti.

Ročník X. 1. Věra a věda.) 2. Zjevení, zázraky a tajemství.) 3., 4. Sociální význam svěcení neděle. 5. Svobodná škola. 6., 7. Vzdělání dorostu kněžského.) 8. Jesuité a jejich protivníci. 9., 10. Z domácnosti sociálních demokratů. Řada II. 11. Svobodné zednářství. 12. Manželství přirozené a svátostné.

Ročník XI. 1. Slovo věas o právu volebním a jiných občanských právech ve státu. 2., 3. Převaha protestantů nad katolíky. 4. Katolíci, organisujme! 5. 6., 7., 8. Útok prof. Masaryka na církev katolickou. 9., 10. Katolickým jinochům — spolky katolické. 11. Řím a university. 12. Proti Volné Myšlence.

Ročník XII. 1., 2. Proti volné škole. 3. Volby do českého sněmu. 4., 5., 6. Inkvisice církevní.) 7. Vlastenectví v duchu křesťanském. 8., 9. Z porýnských missií. Slovo k rekrutům. 10., 11., 12. Z domácnosti sociálních demokratů. Řada III.

Ročník XIII. 1. O duši lidské. 2., 3., 4. Domáci výchova.) 5., 6. Nemlčte! Alkohol nepřítel. 7. Machar a křesťanství. 8. až 11. Karel IV., otec vlasti. 12. Klášter v Podlažicích a město Chrást.)

Ročník XIV. 1. Starý a nový názor světový. 2. Jesuité a česká literatura. 3. Blahoslavený Jan Sarkander. 4., 5. Boj o Lourdy. 6. Obrana úcty Svatojanské. 7., 8. Příčiny sociální nespokojenosti. 9. Čechové, prohlédněte! 10., 11. „Justiční vražda“ Ferrerova ve světle rozumu a pravdy. 12. Dělnické zahrady.

Ročník XV. 1., 2. Mravní velikost Kristova — důkazem Jeho božství. 3. Pohřívati či spalovati mrtvolý? 4. Autorita a svoboda. Pastýřský list arcibiskupů a biskupů

!) Rozebráno.

rakouských. 5., 6. Obrana školy katolické. 7., 8. Volná Myšlenka se stanoviska náboženského, filosofického a sociálního. 9. Život lidský s náboženstvím a bez něho. 10.—12. Jest náboženství věci soukromou?

Ročník XVI. 1., 2. Charakter. 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12. Jazyková otázka v Čechách.

Ročník XVII. 1. Péče o mládež ve světle katolického životního názoru. 2. Sv. missie. 3. Papež římský. 4. Co má vědět český katolik o Mistru Janu Husovi. 5. Péče o divčí katolický svět. 6. Mravouky bez Boha. 7. Kulturní boj a český katolický lid. 8., 9. Arnošt z Pardubic. 10., 11., 12. Husitská víra. 1)

Ročník XVIII. 1. O bohoslužbě a obřadech. 2.—5. Bludné učení M. Jana Husa, odsouzené na sněmu Kostnickém. 6. Učení spiritistů a poměr jeho ke křesťanství. 7. Monismus a křesťanství. 8., 9., 10. a 12. Byl Hus odsouzen jenom pro 30 článků z jeho spisů? 11. Husitská šlechta.

Ročník XIX. 1. 2. Byl Hus odsouzen jenom pro 30 článků z jeho spisů? 3. Sociální postavení kněžstva v době husitské. 4., 5., 6. Vzdělání kněžstva v době předhusitské a husitské. 7. O křesťanské charitě. 8., 9. Husitské ženy. 10., 11. Úpadek vědy. 12. O ruském pravoslavi.

Ročník XX. 1. 2. Jan ze Želiva. 3. Mimo církev není spásy.

1) Rozebráno.

P. T. interesentům doporučujeme vřele právě u nás vydanou, poutavou a

nejvýše časovou knihu:

J. Sahuly

**Doba předhusitská
a husitská.**

Brožovaná K 1-60, vázaná K 2-60.

**Družst. knihkupectví a nakladatelství
v Hradci Králové Adalbertinum.**

ČASOVÉ ÚVAHY.

Periodický měsíčník

* věnovaný časovým otázkám. *

Redaktor KAREL KEPPL.

Ročník XX.

1916.

Číslo 4., 5.

Pozérství.

■ ■

Píše: POZOROVATEL.

■ ■

V Hradci Králové 1916.

Majitel a vydavatel Politické družstvo tiskové.

Biskupská knihtiskárna v Hradci Králové.

Nákladem vlastním.

Pozér (poseur) jest slovo původu francouzského; značí osobu ve všem strojenou, která se pachtí hlavně po zevnějším efektu čili dojmu. Póza, pozérství jest tedy strojené, umělkované chování, tatrmanství, vyhledávání pozlátkového efektu, nepřirozené, naučené jednání. Pozérem jest mladík, hrající si na zkušeného muže, komediant tvrdící, že jeho eskamotérské a jiné senační kousky jsou prací velice důležitou, vážnou, prospěšnou. Pozérem jest velkohubý řečník, který nemá dostatečného vzdělání, ale při tom hřímá rozhorleně proti osvíceným inteligentům, káraje tyto ze zpátečnictví. Pozérem jest komický človíček naivních názorů, který vraští čelo vážně jako nějaký filosof, dodáváje svému

obličejí důležitosti tím, že si nasazuje elegantní skřípec na zrak zcela normální a zdravý. Pozérem jest člověk velikých slov a malých činů; muž, který všude se plete, aby se o něm hodně psalo a mluvilo. Některý moderní pozér účastní se na schůzích debaty aspoň několika slovy, jen aby v krajině listě uviděl o sobě několik řádků: »Pan X. namítal, že . . . Dotazoval se, proč . . .« a pod.

Pozérem jest mladík, který mluví často o rovnosti a pojednou odpřáhne se svými druhy koně od kočáru oslavované herečky, aby jej dohromady táhli jako porobenci. Pozér užívá rád cizích slov, aby se zableskl vyšší inteligencí; brzy však při delším rozhovoru prozrazuje, že se vznáší do prostředí nezvyklého a že třeba napapouškoval slova, kterým ani dobře nerozumí. Na př. praví, že při slavnosti vynikající pán se posadil na turbinu (místo na tribunu), že nastala sociální krysa (místo krise). Při rozhovoru o českých dějinách plete si Jesuity s Husovými soudci, České bratry s lutherány atd.

Pozér bývá obyčejně člověk pošetilý. Podaří-li se mu některými frázemi na čas vyniknouti a zakrýti duševní prázdnotu, hned hrdě pokračuje na vysněné stezce, kde ovšem při nejapné chůzi snadno zakopne a strží posměch. Již básník Čelakovský napsal, že jest bláznovstvím, jestliže někdo nutí nohy necvičné k pokusu o pochvalu skrovnou.

Někteří pozéři však jsou velice vychytralí. Než začnou honit pro sebe popularitu, pozorně se pozoruhlednou po svém okolí, zkoumají půdu; slídí, kdo nad ně vyniká a kdo se dá zaslepití lehce. Pak teprve odhodlají se k lovu v těch místech, která slibují úspěch. Rafinovaný pozér, zachovává-li bděle

opatrnost, dovede oblouditi snadno i inteligenty, zvláště ty, jimž pochlebuje. Zvláště však pro svůj slavomam umí kořistiti mezi nezkušenou mládeží.

Tuctovými, všedními pozéry bývají obyčejně mládci, jimž starší lovci laciné přízně a slávy přicházejí vstříc se sladkým úsměvem a pochlebenstvím, aby si zjednali pevnou oporu v dorostu.

Pozéři obyčejně náležejí k třídě nedouků, polovzdělců. Tito dychtiví kandidáti nesmrtelnosti vědí, že nejsou schopni zajistiti si veliké jméno ženiálními činy. Protože velikolepé skutky zde samy sebou o velkém talentu nemluví, přiberou se na pomoc výmluvná ústa; jako dryáčník mocným hlasem upozorňuje na svůj krátek, tak pozér vzletnými slovy zve obecnost k údivu nad zdánlivě pozoruhodnými vlastními pokusy. Aby dodal světu snažení většího lesku, pozér dovede přísně kritizovati práci mužů svědomitých, kteří pracují v tomtéž oboru, v jakém se pokouší sám.

Pozérství ovšem jest dítkem přepjatého sebevědomí, kluzké pýchy a sobectví, které nehledí na pravo na levo. Sobeckým pozéřům jest zcela lhostejno blaho veřejnosti, třebaže vytrvale maskují své osobní záměry hovorem o blahu národa, o pokroku kulturním, o sociálních reformách atd. Kdyby jejich hokuspokusy se staly rakovinou pro nejširší okolí, kdyby nezkušené lidé slepým plněním jejich pokynů hromadně se poškozovali, pozéřovi všechno jedno; on dovede chytrou eskamotáž slova svaliti se sebe vinu na lidi jiné a postupuje hrdě dále, aby lesk svého jména zvýšil. Obětuje bez rozmyšlení blaho celých společností k ukojení vlastního slavomamu. Jest jako bezový panáček

s oloveným cvočkem v patě; kolikrát ho srazíš, tolikrát se znovu proti tobě postaví.

Proti takovým egoistickým škůdcům zdárného, rozumného rozvoje lidské společnosti psalo se posud velice málo. Různí demagogové, kteří se rádi slunili na Parnasu lidské přízně a kteří se tak sobělibě nazývali »lidovými vůdci«, zvláště se strachovali zavaditi o pozérství mládeže a různých polovzdělanců; vždyť v řadách jejich vlastních stoupenců by se ozvalo zlé svědomí, které by se vybouřilo ostrými protesty a — svržením honosných »lidových« model.

Touha demagogů a pozérů starých po udržení laciné popularity a autority byla do nedávných dob nejtěžší překážkou rázného potírání pozérů mladších a zvláště ctižádostivých nedouků. Stará koketa, která přestává vábiti, líčí tvář vlastní, aby poutala dále. Staří lovci popularity zase snaží se přemalovati rysy mládeže, aby chlapci měli vzhled zkušených a učených mužů. Kdo z různých samozvaných pohlavárů vychází zvolna z módy, pochlebuje se shrbeným hřbetem dorostu, zavírá zrak před planým radikalismem hochů. Docela si někdy sám dá líbiti ojedinělé kopnutí od nezralé dušičky, tuší-li, že by po mužném protestu vzbouřil celé vo-sí hnízdo, jež by zpřetrhalo pavučinu jeho velikášství. Ovšem staříci, kteří veřejně vychvalují »uvědomělost a energii« mládeže, v soukromí sami se strachují, co by nastalo, až by takové zhýčkané modly dostoupily vlivných míst. Za nic na světě by nechtěl takový úlisný stařík svěřiti svou svobodu a vlastní majetek řízení těch nadutých mladíků. Odtud také leckdy vzplane křečovitý zápas, hodlá-li pozérská mládež podraziti křeslo starému

demagogovi se vši rozhodností. Ale poškozují-li nevyspělí velikáši svojí zbrklou smělostí celé řady lidí jiných, to nijak nehne starým ctižádostivcem. Jestliže mladíci natropí na základě jeho radikálního siněru a lživých pokynů plno zmatků, jest mu to lhostejno. Jen když trvá dále immunita, bez-trestnost jeho vlastní osoby. Vykrouť se ujištěním, že měl na mysli něco zcela jiného, že mu nebylo dobře porozuměno. Jest přesvědčen, že sami horkokrevní stoupenci již k vůli omluvě vlastních přemetů napíší pod oznámení jeho úmrtí: »Horlil pro dobro, pro nejslechetnější ideály upřímně, ale nebyl všude pochopen, neměl dostatečné opory; nepříznivé okolnosti nechtěly ho učiniti vítězem, vytvořily z něho mučedníka. Ale hvězda tato září i po smrti na cestu jiným, povzbuzuje je, aby slechetný odkaz uskutečnili.« Takové pomyšlení starého ctižádostivce uspokojuje, takže v duchu volá: »Po mně třeba potopa! Jen když nebudu vyhozen z domácnosti těch, kteří tak ochotně mne zvedali na svá ramena!«

Kdekoli se množí učený proletariát, kdekoli vzrůstá počet nedostudovaných lidí, tam se pozéry přímo hemží. Zavírají-li se před polovzdělanci brány úřadů, škol a jiných důležitých ústavů, pozér se utíká k »svobodnému umění«. Spěchá se žít na svobodný úhor; chápe se práce takové, při které se nečiní nároky na zvláštní vzdělání, prokázané vysvědčením. Tedy člověk, který pro velikášské sny neměl kdy řádně dostudovati, vtírá se k žurnalistice, na řečníště, začne politisovat, snaží se vyšvihnouti se v některé svobodné organizaci, představuje se jako nadšený sociální reformátor. Aby důvěřivce spíše získal, kritikuje ostře každou

chybičku konservativců, přidává hned radikální rady, jak by se daly neduhy vyléčiti způsobem originelním, málokde slýchaným. Ovšem který nový systém neprošel ještě ohněm velice přísné praktické zkoušky, každý se naivním nespokojencům líbí. Komu doba neukládá, aby zkusil sílu a užitečnost svých plánů činorodými skutky, takový v praxi se nedopustí ani chybičky. Proto stojí v latině výhodě, proto jest mu možno horlivou kritikou vábiti k sobě důvěřivé davy; proto také vystupuje v roli proroka-reformátora potud, pokud dovede zastříti své nekalé osobní cíle.

Tedy vidíme, že lidé, které zralá a osvícená inteligence ze svého středu vylučuje, dovedou se rafinovaným úskokem vyšplhati k zaměstnáním velice důležitým; nabývají záluďnými cestičkami většího vlivu než hlavy nejbystřejší, stávají se kulturními vůdci velikých zástupů.

Zjev ten zajisté jest velice nezdravý; ale boj jednotlivců proti polovzdělaným velikášům jest velice obtížný, mají-li pozéři silnou oporu v tisku a některém číselně silném sdružení. Mohutnění pozérů podporují i lidé velice bystří tím, že je ze msty vysílají proti svým sokům, že jejich zády kryjí své nenávislné novinářské články a že užívají jejich služeb k udolání mrzuté konkurence. Čím kde více se rozpíná lidská zloba, tím rychleji se tam množí výděleční pozéři. Dusné ovzduší mravní působí na jejich vývoj jako vlhké parno na vzrůst lesních hub. Kritika a věštecké hlasy polovzdělanců jsou výnosným zaměstnáním; přinášejí hmotné zaopatření a ukájejí touhu po popularitě.

Proslulý spisovatel F. M. Dostojevský napsal: »Polověda — to je tyran, mající své žrece i otro-

ky, to jest samovládce, před nímž se všechno sklonilo s pověrečností dosud nemyslitelnou, despota, před nímž se chvěje dokonce sama věda a hanebně mu přisvědčuje.« Dle Dostojevského **není nejhroznějším bičem člověčenstva hlad a mor, ale polověda**. Tato slova měla pro Rusko dvojnásobný význam později, v době revolučního kvasu. Netoliko špatné, zkostnatělé státní řízení, ale i polovzdělanci natropili největších zmatků. Nedostudovaní jinosti a vášnivé studentky stavěli se v čelo ztřeštěným revolučním výbuchům, tupili a trestali vášnivě své vlastní vychovatele a jiné inteligenty, kteří jejich řádění odporovali.

Polověda jest daleko nebezpečnější než nevědomost. Muž nevědomý nemá schopnosti a příležitosti sváděti celé davy; svou ignorancí škodí výhradně sám sobě. Polovzdělanec však celé zástupy prostomyslných občanů mrštným jazykem přivede na zcestí. Holá lež málokdy škodí delší čas, protože významné okolnosti brzy ji ukáží v pravé podobě. Zato však lež propletená obratně pravdou jest nástrojem velice účinným; polovzdělanec dovede lež chrániti chytře houštím hned té hned oné pravdy, kdykoli nepravdu posluchačstvu anebo čtenářstvu představuje, vždy ji napřed obrní lesklým pancéřem některé pravdy, nějaké ušlechtilé idey. Žhavý lesk oslní prostomyslné občany tak, že zapomínají prováděti důkladný rozbor, jejich mysl neproniká k jádru věci. A tak pracuje pozér nejraději lži, smíšenou s pravdou. Namítneš-li něco proti jeho prostředkům, začne ti mluvit o krásném cíli nových snah. Jestliže řekneš, že žádoucího cíle se sotva dopracuje, odpoví, že již průpravná námaha jest velikým ziskem. Před prostými zbož-

nými lidmi pozér užívá citátů Písma sv., vytržených násilně ze souvislého textu, který směřuje jinam než slova řečnickova.

Kdo by se proti vyškolenému pozérskému řečníku postavil bez náležité přípravy, aniž by znal povahu jeho řečnických klíčků a úskoků, snadno bývá zdolán, i když jest inteligentem vskutku osvěceným. Jestliže přece jenom vážný sok vyrazí pozérovi nejnebezpečnější zbraně z rukou, kryje polovzdělanec svůj ústup pokusy zastrašovacími. Vyslovuje podezření, že sok mluví z nenávisti k pokroku, že se dal do služeb kruhů zpátečnických. Sok prý promluvil ledačos dobrého, ale bezděčně prozradil přece, že zámyslně chce podporovati takovou společnost, která šíří tmu. Připojí povýšeným hlasem některé peprné poznámky o konservativních sdruženích; vyzve, aby milovníci opravdového pokroku šli za ním — a stává se na řečnickém kolbišti přece na konec vítězem. Jako nejúčinnější zbraně proti sokům chápají se demagogové vtipů. Jsou-li před prostým posluchačstvem nebo čtenářstvem s věcnými protidůvody v koncích, tam snaží se prorazití zesměšněním osoby, věci anebo aspoň některého slova. Pozér ví, že prostí lidé neradi namáhají hlavu složitým přemýšlením a že jejich mysl ráda utkví na krátkých větách a nejraději na frázích zábavných. Vyrazí-li řečník s obratným vtipem, hned se ozve bouřlivý smích. Jestliže protivník vybízí, aby se místo zábavy logicky přemýšlelo a začne rozváděti další své důkazy, ozývají se výbuchy veselosti znovu. Mysl ustrnula na tom, co ji rozehrálo a odmítá stav veselosti náhle vystřídati duševní práci.

Markantní příklady svědčí, jak se mluví přeča-

sto o »uvědomělém posluchačstvu« nesprávně. Na př. nejbystřejší muž, trpí-li nápadnou vadou výslovnosti, těžce se odváží mluvkovi čeliti. Jakmile by obecenstvo zaslechlo nepřijemné koktání, již se místo moudrého uvažování baví na účet koktajícího oponenta. Veselost vzrůstá tím více, čím důmyslněji uvážlivý sok proti pozérovi promlouvá.

A tak vidíme, že vychytralým pozérům se otvírá k sobecké činnosti široké pole i v takovém prostředí, které platí za velice osvěcené.

Ale není-li hrou ani život jednotlivce, jest tím důležitější vážný a moudrý vývoj celých společností. Proto jest povinností uvážlivých občanů strhávati pozérům libivé masky, odkrývati jejich čachry a klíčky a tak pomáhati k vítězství pravdě, upřímnosti a zdravému rozvoji.

Pozérství ve filosofii.

Pozér stíhá pohrdavými pohledy konservativce a provolává hlučně, že jest potřebí zanechatí překonaných předsudků. »Nyní musíme smýšleti a žíti dle moderního světového názoru. Jest potřebí obracet se na nové vědecké cesty. Víra musí ustoupiti experimentálním poznatkům. Vůdcem nám musí býti osvícený rozum, nikoli representant náboženství, starodávných dogmat.«

Ale teď se ptejte pozéra, kde jsou ty vědecky vymezené koleje, po nichž se má přesně postupovati v čase nynějším. Vždyť přece i moderní filosofové různí se mezi sebou zásadně; a každý ze svářících se myslitelů provolává, že pracuje na základně vědecké. Nietzsche hlásá něco jiného než Tol-

stoj, Marx se liší od obou, spiritisté vůči Haecklovi stojí na opačném pólu. Lombroso hlásal materialismu, ale upadl také do zatmění spiritistického atd.

Dosud věda neodpověděla určitě, jasně a přesvědčivě právě na nejpálčivější, nejdůležitější otázky člověčenstva: »Odkud svět a lidé v něm? Jaká jest podstata a jaký účel lidského života? Co nastává každému člověku po smrti? Je-li Bůh, jak upravití svůj poměr k Bohu?« Tyto i jiné nejnáléhavější problémy posud vědecky rozluštěny nejsou; ti filosofové, které prohlašují lidé moderní za přední hvězdy, idou ve svých výkladech cestami nejrůznějšími.

Dokážeš-li pozérovi co nejlépe, že vědecký názor světový a životní, opřený pečlivě o výzkumy vědy, posud se na naší zeměkouli neobjevil, hledí se vykroučiti prohlášením, že každý má žítí podle svého moderního přesvědčení. Ale jak širokou plachtou jest slovo »přesvědčení« ve XX. století! Pod ní se dá krýtí každá svůle, každý osobní rozmar lidí neukázněných. Pod štítem »osobního přesvědčení« možno páchatí notorické přečiny. Tato plachta jest záštitou z nouze všem ignorantům, kteří ani abecedy filosofie neznají a kteří o pravdě tvrzení napapouškovaných z ledajaké brožury ani přemýšlením ani zkušeností se nepřesvědčili. Přece však pozěří reklamují pro sebe volnost vlastní zvůle: »Třebaže jsi učenější, bystřejší, měj v úctě moje přesvědčení.« Takové přesvědčení jest však jako rtuť, jako páperka ve vzduchu. U jednoho se utváří dle jeho vášní tělesných, u druhého dle tužeb duševních, u třetího dle povolání. Učenec má přesvědčení jiné než člověk prostý, který si formuluje své vyznání podle svého pro-

středí, dle úzkého obzoru, dle toho, které náhodně přečtené knížce právě porozuměl.

Zdali taková různá »osobní přesvědčení« mohou utvořiti konečně zdravou, svornou výslednici rozumovou, na to odpovídají jasně nejbystřejší hlavy, které nikdo nenazve zaostalými konservativci. Ludvík Stein praví, že filosofické soustavy jsou fotografiemi duší, odlesky osobností svých původců. Nikoli rozum a věda, nýbrž přání a naděje rozhodují o jejich přesvědčení. Rozděluje filosofy na myslitele rozumu a myslitele temperamentu. Fichte napsal: »Jakou filosofii kdo má, závisí na tom, jakým jest člověkem.« Profesor filosofie Adickes přikl. rozhodující slovo v přesvědčení srdci. Prý »v něm, ne ve věcech a jejich vědeckém prozkoumání ani ne v logických úvahách dlužno hledat kořen k světovému názoru jednotlivcovu«. Praví též, že zásadně rozdílná rozhodnutí ve velikých metafysických (nadsmyslných) problémech se dají vysvětliti různými typy lidskými; kolik různých typů máme, tolik je také různých názorů životních. »Různé podle charakterů jsou nároky, které dělá srdce a cit. Jim odpovídá světový názor, k němuž se jednatelce vnitřní nutností přikloní: . . . vlastní, co určuje směr, je osobnost.«

Theobald Ziegler prohlašuje, že nejdůležitější pravdy se nám nepodávají exaktní vědou, nýbrž plody básnickými. Paulsen dí, že nerozhoduje v přesvědčení rozum, nýbrž vůle. Falckenbergovi jsou světové názory rytmy myšlení, způsoby nazírání, proniknuté citovými hodnotami. Prý o ně lze vésti spor, doporučovati je anebo potírat různými důvody, »avšak pádnými důvody nedají se ani upevniti ani vyvrátiti.« Nejen optimismus a pe-

simismus, determinismus a učení o svobodě vůle, nýbrž pantheismus a individualismus, idealismus a materialismus, i dokonce racionalismus mají své poslední kořeny v afektu (v dojmu, náladě, duševním záchvatu) a zůstávají, i když prostředky myšlení pracují, v nejvyšší instanci věci víry, citu a (osobního) rozhodnutí. Filosof praví jasně, že osobní přesvědčení není výsledkem namáhavé práce vědecké, nýbrž předpokladem jejím. J. B. Erdman tvrdí, že »naprostou nutností vzniká systém po systému a každý z nich jest podmíněn rázem doby.« (Hlídka 1914, str. 519—523.)

Soudí-li takto přední filosofové i o učeních soustavách vynikajících myslitelů moderních, pak vidíme, že ani přesvědčení těchto proslulých učenců není přesvědčením skutečným. Srdce přece nepřesvědčuje, k tomu jest zde rozum, pádné vědecké doklady. Tedy ani tito nepřišli s omračujícími, podmanivými důkazy, nýbrž s nabízením různých útvarů víry. Nevědí, ale pouze věří a k víře vlastní povzbuzují jiné. Patrně tedy, že proudy individuální filosofie naprosto nestačí k vyjasnění k svornému pochopení v celých společnostech a že tedy nemají oprávněné autority, aby docela prikazovaly celým společnostem, jak mají praktickým jednáním plnit svůj životní úkol. Život naléhá na praktické činy celých společností každodenně, nečeká, až individualisté utvoří ze svého pestrého rozumářství obstojně svornou soustavu.

A nejsou-li skutečným přesvědčením úvahy velice bystrých učenců, jakou teprve cenu mají ty pestrosvětelné bludičky polovzdělaných papoušků? Zdali jest docela správně a žádoucno, aby vnucovali tito lidé své vyčtené, nedomyšlené fráze

anebo docela prchavé rozmary svého srdce celým společnostem? Pokud k některému směru se hlásí jen rozptýlení jednotlivci, potud takové hnutí pro veřejnost málo znamená. A odkud pozěji vymohou si vysvědčení neomylné autority? Kdo kterémukoli z nich umožní dostatečný vliv, aby směli dle svých čistě věroučných individuálních nápadů celé společnosti vláčetí svými stopami? Nebude jim přiznána autorita ani nad — pozéry jinými.

Tedy duchové velice bystří přímo i nepřímě doznávají vratké, sopečné základy svérázného badání, dosvědčující, že na té cestě nelze dospěti k výslednici svorné, mohutné, která by si podmaňovala velké společnosti a celé národy. Individualismus ve filosofii rozmnožuje jenom zmatky.

Ale nad vývojem filosofie zoufají i ti, kteří kladou důraz na to, že útvar světového názoru musí býti důsledkem výhradně zkumu rozumového. Střízliví odborníci pochopují, že jest pravda jenom jedna, a ta že se nedá měniti ani náladami srdce ani kolísavými a kulhavými předpoklady. A taková jediná pravda má býti směrníci pro veškeré vzdělané kruhy, pro všechny národy — zrovna jako násobilka, zrovna jako důkladně osvědčené poznatky z oboru elektřiny a techniky.

Co tu však marných jednotlicích rozběhů! Někde o podstatě života vládne názor čistě materialistický, jinde (nejnověji) klade se důraz na vitalismus, na síly utajené, jichž Darwinova nauka nikterak nedovede vysvětliti. Před několika lety ve Francii byl šířen myšlenkový proud hlásající, že se má podporovati všecko, cokoli prospívá — bez pátrání, zdali takové složky spočívají na správných základech. Ted' zase slyšíme o »fenome-

nalismu, totiž o přírodovědeckém světovém názoru bez přírody. Přední zastávce fenomenalismu Arnošt Mach se úplně odřiká metafysiky (filosofické nauky o nadpřirozených věcech a silách). Ale takovým způsobem Mach se svými stoupenci staví se zády k ucelenosti a zaokrouhlenosti názorů. Jsou filosofové — bez filosofie. Mají zásadu, že každý může mít svoji pravdu; asi proto, že ani se nemohou odvážit vlastní pomysly a povětrné předpoklady nazvat pravdou absolutní, proti níž není vědeckých námitek. Fenomenalisté sice poznali neudržitelnost dosavadních filosofických soustav, ale nemají síly k objevu jaderných hodnot pozitivních. Proto zastavují se na poloviční cestě, rozhlížejíce se plaše na několik stran. Vězíce jednou nohou v půdě názorů starších, nevědí, kam vkročíti nohou druhou.

V úvodu k dílu »Weltanschauung« napsal Frisch-eisen-Köhler, že úvahy ty chtějí podporovati snahu naší doby: dopracovat se jednotného světového a životního názoru. Ale mezi statěmi v díle obsaženými jsou zřejmé rozpory. Na př. mezi pojednáním Dobberminovým a Simmelovým, mezi názory theisty Wiesnera a atheisty Deussena.

Dr. Drtina předkládá nám celý kaleidoskop novověkých filosofických rozběhů. Uvěřejňujeme zde aspoň některé řádky jen jako ukázkou z přepestře výkladní skříň filosofické: »Celým spisem Wundtovým víne se názor jeho, jenž jest mu jakoby axiomem (samozřejmou zásadou), že filosofie francouzská má významný jev jedině Descarta a z části Rousseaua . . . že směřuje ke cti, slávě a uznání, a že v morálce snaží se altruismus vysvětliti jako proměněný egoismus; bergsonismus není nic

jiného než proměněný kartesianismus. Filosofie anglická jest Wundtovi filosofií individualismu, eudaimonismu a utilitarismu, smyslu čistě praktického, směřuje k moci, vládě, majetku a vrcholí v Benthamově zásadě maximace štěstí . . . a v Spencerově vynášení státu industriálního. . . « — A teď si, čtenáři, vyber, co jest vlastně nejlepší. Ale dříve se musíš obstojně filosoficky vzdělati a pak čísti celou knihovnu různých těch filosofických spisů. Nestříš-li ke konci několikaleté četby duševní poruchy, porozumíš-li všemu, pak ti nastane obtížný úkol: srovnávat, z vlastní hlavy doplňovati; také musíš přemýšleti, které příliš divoké nápady nutno radikálně opravit anebo vyloučit. Pak teprve bude ti možno prohlásiti, že sis utvořil soud stojící na výši doby. Ale i při tom bude se ozývati vtíravá otázka: »Jest tvé přesvědčení vědecké? Smíš tvrditi, že tvůj životní názor netrpí citelnými mezera-mi, že jest ucelený a souladný bez vážných protiv?

Přečteš-li s porozuměním jediné krásné podobství z evangelia, budeš moudřejší než po četbě celých svazků moderní filosofie. Čím pečlivěji se vynasnažíš proniknouti svým zrakem studnici moderní filosofie až do dna, tím méně nalezněš neochvějných kladných hodnot, tím spíše se ocitneš v mlze skepse (pochybovačství).

Hledání jediné absolutní pravdy bez ohledu na Boží zjevení, před kterou by se musilo skloniti všecko lidstvo, jest zkrátka bezvýsledným tápáním. Proto zúmyslně šíří nepravdu polovzdělanec, který směle hlásá, že vědecké názory »vedou lidstvo výše« než názor křesťanský. A nepravdu ještě větší hlásá dryáčník tvrdící, že moderní světo-

vé domněnky jsou lépe zdůvodněny než nauka církevní.

Vždyť učenci, kteří si učinili životním povoláním, co nejpilněji kontrolovati významné myšlenkové proudy, doznávají otevřeně, že bankrot moderní filosofie stává se vůči hledě zřejmějším.

Gideon Spicker praví: »Filosofie jest opravdu v zoufalé situaci.« Úkolem jejím jest rozluštění nejvyšších záhad, ale »na konci vývoje, dva tisíce pět set let trvajících, přichází konečně k náhledu, že to vůbec není jejím úkolem, že filosofie jako vědy dosud vůbec ještě ani nebylo.« Frischeisen-Köhler v pojednání o historické anarchii filosofických soustav píše: »Každá filosofická epocha (významná doba dějinná) zdá se být naplněna ilusí, každý veliký filosof míní být tím, jemuž se podařilo poslední záhadu rozluštit; avšak každá epocha bývá vystřídána jinou, jež znovu poznává, jak málo trvalého předcházející dokázala, každý filosof má svého nástupce a protivníka zároveň, který ho vyvrací; každá filosofie nosí svůj zárodek smrti v sobě. Dějiny filosofického myšlení neukazují žádné souvislosti, žádného pokroku, naopak chaos (zmatenou směsici) mínění a anarchii názorů a teorií (nauk), z nichž žádná není dokázatelnou a přece vystupuje každá se stejným nárokem na všeobecnou platnost. V tom oboru jest boj všech proti — všem. Domněnky vznikají, domněnky zanikají, a zůstává, jak se zdá, skepticism (pochybovačství), který . . . jen jediný soud vyvoditi může — filosofie jako vědy není . . . dějiny samy, zdá se, hlásají každému, který slyšeti chce, tisícími jazyky, že jednotný, vědeckými prostředky dokázatelný světový názor je nemožný.« (Hlídko 1915, 519, 521—2.)

Věru každý střízlivý občan, který chce slyšeti jen ryzí pravdu, vděčně stiskne ruku tomuto poctivému berlínskému docentovi za to, že mluví tak otevřeně, že nechce podávati místo číše občerstvujícího nápoje sklenici mámivého opia.

To jistě jest velice nápadné a podezřelé zraků každého rozvážného muže, jak často se střídají »přesvědčení« některých pozérů. Tito rychlou změnou směru sami nepřímo na sebe žalují, že to, co dříve prohlašovali za neomylné, bylo vlastně lehkomyšlným, nepromyšleným rozmarem; sami svým obratem dokazují, že nevěděli, ale pouze snažili se věřit a k slepé víře vědecké vybízeli jiné. A takové proměny náhle vznikají přechásto z důvodů pravědnicích, z otázky chlebové, ze strachu před existenční konkurencí, z rozmrzelosti, že někteří mecenáši zavřeli své tobolky.

Přední literární kritik Fr. X. Šalda 31. ledna 1914 napsal v »Národ. Listech«: »Sotva uplyne v Čechách desetiletí — míním literární a umělecké — aby nebylo rozebíráno ve svých složkách, charakterisováno ve svém rázu, hodnoceno všestranně; a sotva uplyne desetiletí, aby neprocitly kalendářově přesné a dochvilné i vědecké vlohy kritických jednotlivců a aby nepředvíдалy už dobu příští. Duch jest nucen spravovati se podle kalendáře a odstavcovati své chody, vytvářeti své směry podle něho. Ano, jsou některé časopisy, jimiž nové epochy literární a umělecké začínají přesně s počátkem nových ročníků; v úvodním článku prvního čísla tak pěkně a spokojeně pochovává se epocha minulá a vítá se epocha nová! Jakkoli teprve, když udeřilo nové století! Jak tu neúčtovat s minulostí, jak tu nepohřbívat něco, nevidět roditi

se něco nového! Příležitost jest opravdu jedinečná, neboť, vědí boží, nevrátí se podruhé, alespoň ne nám, kteří namáčíme dnes péra do kalamářů! A tak vyročily se celé svazky knih, ano celé souvislé cykly děl, účtujících s devatenáctým věkem podle všech pomyslných method a plánů ve všech oborech; a knihám těm není dosud konce.

Ovšem kritika ta se dotýká i rozmarných proměn životního názoru, protože i spisovatel a básník tvoří a tvořiti má pod nějakým zorným úhlem filosofickým, chce-li, aby jeho dílo mělo pevnou páteř a určitý cíl. Co pravil Šalda o překvapujících převratech ve směru písemnictví, to všecko platí také o přeměnách životního názoru. Jestliže někdo ženám vytýká stálou tužbu po nové módě, jen ať se zamyslí, jak zcela lehkomyslní pozěří mužští se klaní novým módám filosofie a s jakou oblibou odívají své myšlenky harlekýnským rouchem moderních, modernějších a nejmodernějších »přesvědčení«. A že takovými »reformami« zabřídají do řady křiklavých nedůsledností, není potřeba široce dokazovati. Na př. monista hlásá, že všecko na světě se děje z osudové nutnosti, že člověk svobodné vůle nemá. Ale při tom zároveň vybízí k volnému myšlení, k svobodnému vývoji; dává na jevo veliké rozhořčení, jestliže »nesvobodný« posluchač nechce přisvědčovati, jak jeho vůli poroučí monistický řečník. To jest právě charakteristické, že pozěří dovedou pašovati pod plášť a štít vědy takové názory, které samy v sobě nesou rozklad vnitřními rozpory.

Šířitelé nevěreckých soustav všude nařizují hluboké úklony před vědou, chlubí se, že jsou předními strážci zásad vědecky zdůvodněných.

Ale již základ jejich myšlenkové stavby jest na písku. Vývařiskem atheistických proudů jest předpoklad, že není Boha. To však jest myšlenka, kterou mají nositelé atheistické osvěty teprve dokázati; na tuto přísně vědeckou povinnost však zapomínají a staví na pouhé domněnce celé hory vývodů. Není-li však hlavní základna vědeckou, zač stojí v říši poznání všecko to, co na ní spočívá?

Pozérské návrhy na novou morálku.

Kde věda životního názoru nepodává, tam ovšem také bludem jest mluvit o povýšenosti morálky vědecké nad náboženskou. Filosof Eucken r. 1907 v »Grundlinien« napsal otevřeně, že moderní etikou (mravoukou) hrozí vlastní mravnosti rozklad. Bezcharakternost, o jejíž rozšíření v dřívějších dobách nebylo takřka tušení, stává se stále hrozivější. Není pevných zásad, dle nichž by moderní ethika mohla vypěstiti charaktery. — Filosof Fouillé náleží mezi nejnadšenější stoupence moderní ethiky, ale o dosavadních světských soustavách mravoučných neváhal vysloviti tento soud: »Za našich dní mnohem více než před 30 roky popírá se mravnost sama, její reálnost, její potřeba a užitečnost . . . Četl jsem pln živé starosti, jak moji současníci v tomto oboru zásadně se rozcházejí a sobě odporují . . . Shledal jsem, že na poli mravnosti jest takový zmatek ideí a že tam panuje takový zmatek citů, až se mi zdálo nemožným jasně osvětliti, co by se zváti mohlo současnou sofistickou.« Münsterbergovi jest mravnost zjevem zcela nahodilým, který prý časem zmizí. Hellwaldovi jest boj o existenci základnou vši mrav-

sti; prý silnější jest zcela v právu, jestliže slabšího utlačuje. (Ale jest spravedливо a užitečno, jestliže silný, zákeřný ignorant tiskne k zemi muže osvícenějšího, majícího menší protekci a proto slabšího?) Pantheista Royce radí: »Zapud' touhu, pramen všeho klamu — a nevytýkej sobě žádných cílů kromě bezcílnosti.« Pedagog Gurlitt povzbuzuje: »Člověk musí mít odvahu žít svůj plný lidský život, tedy musí mít i odvahu k vášni a smyslnosti.« (Tato rada ovšem vzhledem k veliké části moderní mládeže jest zcela zbytečná; vždyť i ti jinoši, kteří žádné pedagogiky nečetli, ano i analfabeti vytyčují si takovou rozkošnickou zásadu beze všeho zevnějšího popudu.) Monista Drews doznává otevřeně: »Naše moderní mravnost visí ve vzduchu.«

Proto také bylo holým pozérstvím, když se ozvala v »Hlídce Času« (54. č. r. 1914) výzva: »Zaved'te do škol vědeckou mravouku, která učí mravnosti, jak toho žádá věda.« Vždyť přece nešťastný pisatel si měl vzpomenouti aspoň na Francii, kde k takovým pokusům došlo — ale s odstrašujícím výsledkem. Právě citovaný již Fouillé se zděsil vzrůstu mladistvých zločinců francouzských tak, že se postavil proti dosavadnímu rozumářskému systému ve výchově a dodal: »Vědění bez svědomí jest zkázou duše.« Vždyť přece není člověk jen bytostí fysickou, ale i mravní. Jeho činy neřídí se jenom vědeckými poučkami, ale také různými sklony svobodné vůle. Uzná-li rozum třebas stokrát, že to neb ono jest správné a užitečné, vůle se kloní přece jenom raději k — příjemnějšímu, byť toto v sobě neslo zřejmě i zárodek otravy.

Jest zajímavou okolností, že právě v »Čase« 27. února r. 1914 byly uveřejněny tyto řádky: »Spo-

lečnost bílého kříže založena ve Francii. Tato Společnost bílého kříže usiluje probudit svědomí francouzského lidu ve věcech osobní mravnosti, vyvěšuje po městech a vesnicích plakáty, jimiž hledí propagovati své zásady. Jeden z plakátů má toto znění: »Francouzi! Odkud se bere úbytek naší národní síly? Kořeny jeho tkví v hromadném úpadku, nesčetných osobních rozvratech. Jaké knihy čtete? Jaké popěvky, jaké obrázky kupujete? Jaké hry divadelní navštěvujete? Jaké jsou vaše zábavy? V posledních několika letech rozprodáno bylo v naší vlasti přes 350 milionů výtisků oplzlých časopisů, na 10 milionů nemravných pohlednic a fotografií, 2 miliony pornografických knih. Vedle toho — tisíce a tisíce prostopášnost roznecujících dojmů v hudebních dvoranách, chantanech a divadelních místnostech, předvádějících »život dle skutečnosti«! Lze se pak divit, jestliže skandály, zločiny, sebevraždy a šílenství se rozmnožují rovnoměrně se vzrůstáním brutální lačnosti po požitcích? Rodičové, mějte slitování se svými dětmi! Neukládejte o jejich záhubu spolu s těmi maskovanými zločinci, kteří razí peníze z nejzvířetějších pudů člověka. Odkud ti lidé berou odvahu k tomu? Ze své beztrestnosti. Odkud tato beztrestnost? Z nevšímavosti veřejných činitelů. Odkud tato nevšímavost? Z vaší němé spoluviny. Pokaždé, kdy koupíte si časopis nebo knihu tohoto rázu, obohacujete vydavatele těchto plzkostí a povzbuzujete je, aby ve své činnosti pokračovali . . . Jde tu o rozvrat a pád Francie, jež urychlujete svým halířem!«

Proč tedy tak úpěnlivé působení na vůli, jestliže »vědecká ethika« dovede vytvořiti divy? Kaž-

dý má bráti na poradu dříve zkušenost, než vyřkne pozérské to heslo.

Český učenec dr. Fr. Mareš v »Přehledu« (14. března 1913) napsal o přírodní vědě: »Stoupenci vědy míní, že jest povolána odpovídati na všechny otázky, i otázky religionu (náboženství), mravní závaznosti člověka. Tato (závaznost) však nespočívá na rozumovém poznání, nýbrž na citu a vůli. Mravní hodnocení jest podstatně rozdílné od rozumového poznávání; mravní absurdnost (protimyslnost, nemožnost) může trvati vedle jasného poznávání a logické přesnosti. V tom věda nemůže nahraditi náboženství. Monism, usilující podříditi mravní závaznost člověka vědeckému poznání, musí nezbytně na se vzíti tvar náboženství, a to náboženství špatně založeného. Skutečně přejímá formy toho náboženství, které chce odstraniti; nedovede vytvořiti forem vlastních.« Vysvětliv dále, jak není možné založiti mravnost na pouhé vědě, náš učenec dodává: »Du Bois-Reymond prohlásil pověstné »ignorabimus« (nedozvíme se) na otázku, jak z pohybu atomů povstává pocit. Ostwald chce odstraniti toto »ignorabimus« energetickým pochopením životního a duševního dějství . . . Energetická odpověď na otázku duševnosti jest právě tak nevědecká, jako byla odpověď materialistická; neboť fyzikální veličina, určená měrou a vahou, jest nesrovnatelná s duševní hodnotou, která nemůže býti měřena a vážena, nýbrž jen oceňována.«

V odpovědi na Ostwaldův »energetický imperativ«, který má vésti k nové mravnosti, odpovídá dr. Mareš velice významně. Ostwald vzdychal, že věda poukazuje na zánik slunce, na teplovou smrt vesmíru a že přírodní věda dosud odnímá člově-

čerstvu požadovanou věčnost. Dr. Mareš však vytýká, že přece jenom monism slibuje radostné, život povznášející poznání proti pokořujícímu pesimismu (světobolu, škarohlídství) náboženství. Člověk nikdy nepožadoval fyzické věčnosti. »A proto právě tvoří s ideály nepodléhající fyzické zkáze: metafysické (nadpřirozené, nadsmyslné) ideály. Ideály mravních hodnot, nikoli fyzických veličin. Hvězdnaté nebe nade mnou drtí v prach mou fyzickou bytost; ale mravní zákon ve mně povznáší mne nade všechny fyzické světy jakožto bytost nadpřirozeného řádu; tak asi vyslovil tyto ideály největší filosof německý. Metafysické potřeby člověka nelze ukojiti žádnou vědou, ale žádnou vědou nelze je též vykořeniti. Naturalism, odpovídající fyzikou na metafysické otázky, degraduje důsledně člověčenství. Ostwald sám odporuje této degradaci, kdykoli zapomene na fysiku a chemii.«

Ostwald dí o původu zla, že příroda jest plná hrubosti a ukrutnosti, jeviště nejdivočejšího egoismu. Zlo prý přišlo na svět se životem, ale život dává též původ dobru. Člověk totiž vnáší do přírody dobro. Mareš však důmyslně odpovídá: »Je-li příroda, totiž ta fyzikálně-chemická a primitivně biologická, hrubá a ukrutná, jak může způsobiti spravedlnost a dobrotu? Člověk vnáší dobro do přírody: má je tedy z jiného zdroje. Tím jest jeho tvůrčí schopnost nadpřirozených ideálů. Člověk ví, že zanikne smrtí jako jednotlivec, ale jedná tak, jakoby měl žiti ustavičně . . . V kulturním tvoření nepovzbudí ho věda, odhadujíc konec světa na miliony let, ale nezadrží ho též, tvrdíc, že tím zanikne též všechna lidská kultura. Neboť člověk věří, že kulturní hodnoty nepodléhají zkáze.«

(Přehled č. 26 z r. 1913.) Velice přesvědčivá to předmluva ke katolické morálce!

Anarchii morální, kterou hlásají filosofové vpředu uvedení, rozšiřují ovšem mezi davy drobní jejich apoštolové. Ale jakým způsobem! Volají, že pocta Boží jest zbytečností, ale sami se rádi dávají uctivati jako modly. Mluví o vyvlastnění, rovnosti majetku, ale pro sebe shrabují značné obnosy od vlastních stoupenců; docela v závodech, určených na podporu své strany, berou daleko větší plat než pracovníci prostí. Provolávají, že by se mělo škrtnouti čtvrté Boží přikázání, ale vzplanou hněvem, jestliže vlastní dítko je požádá skromně o nějakou službu; aspoň tenkrát se rozhněvají, má-li prosba jakýsi ráz spravedlivé výtky.

V »Čes. Uč.« r. 1903 v 7. čísle byla uveřejněna slova: »Nepřiznáváme práva rodičům, aby již od mládí dětem směli vštěpovati cokoliv z přesvědčení svého a víry své, byť to bylo i náboženství.« Tak píší lidé, kteří vnucují své názory i lidem dospělým, ba i starším nežli jsou sami. Chce-li si však uchovati konservativce své vlastní zásady přece, pak je pronásledují tupením.

Pozérští moderní moralisté velikou záplavou slov odsuzují poklesek proti šestému přikázání u člověka toho, který nenáleží do jejich cechu. Ale sami hlásají volnou lásku a staví se družně k občanu, který starší svou ženu s dětmi od prahu svého vypudil, aby mohl žít s mladou dívkou. Přikazují svým odpůrcům snášlivost, ale sami chrlí proti nim ohyždné potupy a připravují je ze msty i o existenci.

Zatracují procesí, ale sami pořádají zábavné výlety. Volají, že rozhovor o náboženství nemá se

vnášeti do hostinců, do »tabákového dýmu«, ale sami v těchže místnostech proti církvi mluvili již dříve, než došlo ke křesťanským obranným organizacím. Zapovídají lež, ale sami šíří podvodné pamflety, vědouce, že i jména autorů na předních stranách těch hanopisů jsou vylhaná. Kárají konservativce pro jejich poukazy na odměnu věčnou, ale sami slibují plnými ústy věci nemožné, které by nesplnili ani tehdy, kdyby se jim přece naskytla příležitost.

Zkrátka v návrzích na novou »vyšší« morálku vidíme plno pozérství. A jaká jest výslednice takové demagogie, vidí nyní každý, kdo nechce zavírat oči násilně.

Velikášské fráze o náboženství.

Věda theologická má rozsah obrovský. Při studiu bohosloví nutno obracet zřetel k filosofii, k jazykům, jakými bylo psáno Písmo sv. původně, k historii, archeologii, k sociologii a pod. Průměrně nebo podprůměrně vzdělaný laik, který se náboženství učil jenom z malých knížek, který neví o velikých svazcích, sepsaných od sv. Tomáše Akvinského, sv. Augustina a jiných církevních otců, sotva má ponětí o obrovské práci duševní, jakou rozvíjeli nejbystřejší duchové středověku na pečlivé seznání, vysvětlení a zdůvodnění všeho, co souvisí s učením církve katolické. A což teprve desetitisíce theologických knih věku nového! Svazky ty jsou sepsány od učenců nejznamenitějších, kteří k vůli přesnému zjištění důležitých okolností konali cesty daleké a velice nebezpečné. Veliký počet těchto mužů prokázal nastřádáním cenného

materiálu jazykozpytného, archeologického, zeměpisného atd. neocenitelné služby i vědě světské, jak i racionalističtí odborníci s povděkem uznávají. Jmenujeme zde jenom našeho kněze dra. Musila, který si získal slavné jméno v celé Evropě a byl s velikými poctami uvítán i na královském dvoře v Dánsku, kamž byl pozván k odborné přednášce.

Již středověké spisy katolické odpovídají na tisíce a tisíce námitek pohanů a jinověrců. Jsou tam vyvráceny i řady tak chytráckých výpadů proti katolické víře, o jakých ví málokterý nevěrec moderní. Nynější theologické knihy odpovídají již na mnohonásobně větší přival opačných názoru, výtek a ironických otázek. Zkrátka oblast theologické vědy šíří se do obrovského rozsahu tím více, čím mocněji postupují vědy jiné, s nimiž theologie souvisí. Jestliže průměrný protikatolický rozumář si myslí, že jeho okamžitý nápad jest něčím zvláštním, co víru dovede těžce poškodit, může býti ujištěn, že taková námitka byla pronesena a vtipněji podána již od racionalistů vynikajících a že jest bdělými theology zdolána důkladně; nestalo-li se tak ve vlasti rozumářově, tož jistě o tom napsáno jinde.

Theologie značí celé moře postřehu a samostatných myšlenek. Ale právě proto také ani nejbystřejší a nejučenější bohoslovec nemůže se připravit na zodpovězení námitek všech sám. Vždyť již pročitání výtek by mu zabralo život celý. Jsou tedy směšní ti pozéři, kteří jásají, jakoby porazili křesťanská dogmata, jestliže vyrazí proti theologovi se zbraní nenadálou, o které obránce katolické víry náhodou nevěděl a proti níž tedy okamži-

tě nepostaví protidukazy nejjasnější. Není možno, aby sám učený doktor bohosloví prohlédl proudy různých oborů theologických až do dna. Má-li vyniknouti, jest mu studovati pouze obor jeden (buď Starý zákon nebo Nový, buď historii dogmat anebo morálky a pod.). I v jediném oboru čeká tolik práce, že se radí, aby se doktor věnoval výhradně studiu jistého oddílu, zvláštní stránky toho oboru. Co času vyčerpá jenom čtení příslušných knih, vydávaných v různých jazycích!

Tázeme-li se takového učenice na to neb ono z theologie, vysvětlí dle svého vlastního vědomí; ale spolu dodá, abychom se obrátili ještě na toho neb onoho kolegu, který v té věci podniká studia zvláštní, podrobnější.

Tak nutno hleděti na theologickou vědu a její representanty. Kdo z bohosloví zná málo, zajisté má zachovati náležitou skromnost; dříve než začne papouškovati proti víře naší slova vyčtená z některého lanopisu, jistě se má dříve informovati o věci u těch, kteří věci rozumějí. Ale teď přijde člověk bezvýznamný, který netoliko nezná z náboženství ani toho, čemu se měl učiti v obecné škole, ale docela zápasí těžce s pravopisem — a začne opravovati evangelia, katolická dogmata, katolické filosofy. Myslí si, že přečtení dvacetistránkové brožury (které všude ani dobře nerozuměl), osvítilo jeho rozum nad všechny katolické theology. Správně dí filosof Locke: »Nám nestačí, abychom se jen nacpávali kopami knih: nepřežvýkáme-li a nestrávíme-li všechno, jak se patří, knihy neposkytnou nám ani výživy.« Slouží-li tato slova k poučení inteligentů, měli by se nad nimi tím více zamyslití ignorantů.

V protikřesťanských tiskopisech se zarážející neomaleností se připisují nám i takové články víry, jaké bys marně v naší dogmatice hledal. Jest to pašování, chytrácké kladení kukaččina vejce do cizího hnízda. Vzhledem na tyto okolnosti tím spíše se má sok poučiti ze samého pramene, z našich knih, z úst katolického odborníka.

Vidíme však náladu přímo opačnou. Kdo vyhledává každou příležitost ke kritice víry, uvěří frázím nejpošetilejším, které jsou v odporu i s katechismem pro děti. Takový sok stěží si vědomosti o katolické víře nikoli z pramenů původních, ačkoli k nim má přístup tak snadný, ale — ze spisů protikatolických. Slyšel někdo, že by vzdělaný meteorolog (znalec úkazů povětrných) se ptal u některé kartářky, jaké bude za dva dni počasí? Táže se snad vynikající hudebník harmonikáře na cenu různých skladeb? Poučuje se o významu barev akademický malíř u lakýrníka? Ale co by bylo směšno v jmenovaných oborech, k tomu dochází u nedouků na poli theologie. Ti dovedou třebas stokrát vytýkati s pohrdlivým pohledem církvi to, čemu nikdy neučila a dosud neučí.

Na př. celou řadu let v časopisech psaných pro inteligenci pohrdlivě bylo odmítáno dogma o neposkvrněném početí Panny Marie. Do katechismu pozér nenahlédne, ale šíří jako gramofón ohlas toho, co kdesi v kruzích protikatolických slyšel nebo četl. Malá ukázka rozhovoru kněze s pozérským inteligentem! »Vy přece jako vzdělaný člověk sotva věříte na neposkvrněné početí Panny Marie; nesrovnáte takový článek víry s nepředpojatým rozumem.« — »Dovolte, pane, věříte spolu s ostatními příbuznými osvícenci, že existuje hřích dědič-

ný, původní?« — »To nikoli.« — »Tedy věříte vlastně v neposkvrněné početí lidí všech. Sám jste přesvědčen, že jste se narodil bez poskvrny hříchu prvotního; ale nám nechcete popřáti ani tolik, abychom toto věřili aspoň o Panně Marii. Katolického katechismu neznáte; proto myslíte, že církev tvrdí, jakoby početí Panny Marie se podobalo početí Kristovu.«

Dosud pozěři se odvažují s podivem vytýkati článek o papežské neomylnosti, dodávající docela někdy naivně: »Nikdo bez chyby není; jednou také vládla dokonce papežka Johana.« Ačkoli pozér celou řadu let fráze takové trouší, ani jednou si nepřechte z katolické učebnice, jak úzce jest vymezena neomylnost papežského úřadu a na jaké věci pouze se vztahuje. Nechce slyšeti ani protestantské vážné dějepisce, kteří již dávno uznali, že celá ta historka o papežce jest švindlem vymyšleným od zarytých nepřátel církve.

V novějším čase často se ozýval volnomyšlenkářský ironický dotaz, jak mohl Noe do korábu vzíti všechny druhy zvířete čtyřnohé, ptactva, plazů i hmyzu. Jinak prý by se to všecko živočišstvo po všeobecné potopě nemohlo znovu na zemi objeviti. — Zatím však není žádným dogmatem, že by bývala zatopena zeměkoule celá. Svatopisec miní ten zatopený povrch země, který znal.

Prý věda poráží katolický článek, že lidstvo se objevilo na zemi teprve 4000 let před Kristem. Odpovídáme, že předně sama bible nikde toho nepraví a pak že ani v katolické dogmatice takového učení nenalezněš.

Nesčíslněkrát slyšíte z úst pozérových, že Kristus chodil s apoštoly bos, že Kristovi žáci

trpěli velikými hmotnými nedostatky, kdežto nyní kněží . . . » Bible však tomu neučí. Naopak mluví se tam o řeměncích na obuvi Spasitelově a čte se tam osvědčení, že sv. apoštolé na svých cestách s Pánem netrpěli žádného nedostatku.

hned zase slyšíte poznámku, jak to, že Písmo mluví napřed o stvoření světla a pak teprve o stvoření slunce, měsíce a hvězd. Předně bible nechce být nčebnicí přírodopytu. A pak právě nejnovější vědecké zkoumání svědčí, že stavební látka světa byla předem žhavou a svítící koulí, tedy velkým světlem. Pak teprve vznikalo slunce. A není dodnes (ve věku elektřiny) velké množství světla i bez slunce?

Ale již od drobných, až do nechutnosti se opakujících námitek odbočme k pozérským soudům širšího slohu. Ve 4. sešitu »Časopisu pok. studentstva« z r. 1913 otištěna slova: »Přišla doba, abys věděl, že Bůh, kterému tě kázalo náboženství se klaněti, jsi ty sám. Člověk je sám sobě zákonem.« — Tak zabíkal jakýsi komár, domnívaje se, že omráčí jako hlasem lvím. Takové sebezbožnění ovšem by vzbudilo srdečný smích, kdyby se k tomu nedružila trapná okolnost, že žádný z rozumnějších osvícenců slov tolik pozérských nězákříkl. Ovšem jakmile sebevědomá fráze napsána, přesvědčí se mladíci, že jím zcela právem ukládají obětaví rodiče povinnosti, tedy zákony. A pak to »pucování klik«, ponížené shánění protekce neukazuje na polobohy; mladý kandidát existence, který hrdě odmítá pomodlit se k svému Stvořiteli, sklání ochotně a pokorně svou pružnou páteř i před lidmi, které silně kritikuje. A jak se uctivě chová k těm, kterým jest delší čas dlužen! A co tu jiných

vztahů, které nutí k ústupnosti! I nejradiálnější organizace vyžaduje na takovém spolučenu přísné zachování disciplíny. — Kolik akademiků, tolik tedy bůžků! A což když tito bůžkové se mezi sebou hádají, když druh druhu ostře kárá pro samostatné úsudky! Věru prapodivný vstup na práh dvorany, kde se osnuje nové náboženství! Kolik takových moderních bůžků, tolik smyslů a rozmarů; tedy by tak vznikla náboženská anarchie, rozšířil by se souboj nezralých názorů, zápas všech proti všem. končilo by všechno negací (popěračstvím).

Ale hlásí se rozumářství, které chce takové sebezbožnění vyvrcholiti ještě výše. Francouzský ministr vyučování Aristid Briand, který letošního pohnutého roku hrál smutnou roli, r. 1906 měl v zednářské společnosti řeč, v níž pravil, že mají učitelé dětí netoliko vyučovati, ale i vychovávat. Prý mozky svěřenců nemají být přecpány dogmaty a tajemstvími. Pokračoval: »Člověk takový, protože doposud o božství se mluví, božství si nosí s sebou, on sám jest si bohem. A jestliže tento bůh až dosud je bezmocný, kolísavý a přihnutý pod břemenem života. stalo se to proto, že lež a nevědomost rozvoj jeho sil zdržovaly.« — Mohlo se ovšem Briandovi namítnouti, že se má napřed postarati o to, aby ve Francii nebyly tak dlouhé řady analfabetův a úplných ignorantů. Také se mohlo připomenouti, proč právě s postupem zednářským množí se silně ve Francii šiky mladistvých zločinců. Od r. 1906 bylo dost a dost času k zednářské reformě — a ejhle právě doba válečná prozradila úžasné slabiny francouzských bůžků. Nietzsche snažil se vytvořiti nadčlověka, ale Briand postoupil dále; snažil se šířiti sebezbožnění

u samých nevyspělých dětí; bohové »bezmocní, kolísaví, přihnutí« — ale přece jenom bohové! To by se zjednal věru zvláštní respekt před novým francouzským náboženstvím, až by si začaly rozmarné a nezbedné děti podkuřovati samy!

»Národní listy« před lety napsaly: »Nám jest nejsvětějším náboženstvím národnost.« Tedy členové národa místo důkladného a velepotřebného sebezpytu a nutné nápravy by si měli ještě páliť kadidlo sebezbožnění. U volnomyšlenkářů zase náboženstvím jest »zkrašlování života«. Ale — to zkrašlování jest pojem příliš široký. Vždyť se za okrašlovatelky vydávaly pařížské modistky, které předpisovaly hroztánské oděvy a klobouky. »Zkrášlit« život snažili se ubozí veršotepci a malíři předkládáním divokých forem.

A tak by se pojem náboženství rozplízl jako dešťová kapka na okně, kdyby bylo vydáno na milost a nemilost moderních frázistů.

Kladenská »Svoboda« 17. února 1907 ohlašovala bezohledný boj proti »klerikalismu a náboženství . . . do všech důsledků a do krajnosti«. Prý socialismus »má i za úkol zhasnout světla na nebi«. Tato blýskavá fráze ovšem jest odpapouškovaná z ciziny. Kdo ji dal do tisku, měl předem uvážiti, zdali po kurážném sfouknutí nebeských světel pořídí svým zkumem lidskému rozumu aspoň lojovou svíčku; čirá tma přece není náhradou za světlo, — ale nepatrná svíčka světového názoru posud není objevena, jak patrně z vyznání filosofů. Hvězdy svítí posud velmi jasně a hovoří právě nyní výmluvně o existenci Boží. Kdo pak pravou víru chápati nechce, zabíhá v bahno nejružnějších

pověr, jak svědčí zprávy z neznabožských krajů Francie a Anglie. Neobvyklé rozšíření pověrečných představ a prostředků právě mezi pařížskými a londýnskými inteligenty prozrazuje křiklavě, jak místo světla objeveny bludičky. Stavěl se pyšný koráb lidského rozumu, lakoval se blýskavými barvami, ale když měl zahájit po oceáně mohutnou plavbu, začalo do něho téci jako do řešeta, až klesl ke dnu.

Liberální »Berl. Tageblatt« rozeslal r. 1913 řadě učenců a umělců dotazník, jsou-li pověřiví. A ejhle — i profesori universitní přiznávali se k pověrečnosti až humorné. Lékař nervových nemocí prof. Eulenburg tvrdí, že pověra mezi našimi vzdělanými a vzdělaností přesycenými, nervosními a sensace chtivými současníky vždy více se šíří, i tam, kde by se to nejméně očekávalo, ve vědeckém lékařství. Sám se přiznává, že jest fatalistou (věří v neodvratný osud). Jiný přírodopysce-chemik nazval sice pověrou Haecklův materialismus, ale vyznal, že věří v tajné síly přírodní, které nelze smysly poznati.

Kde právě náboženství hyne, kde se lidé začínou pyšnit svou autonomií (duševní svéprávností), tam z nenadání staví si modly, před nimiž bijí svými čely o zem. Na př. jaké řádky se čtly v protikatolickém tisku ještě r. 1914 o Macharovi! Na př.: »Vidím malíře M., jak sedí v lenošce vedle Machara. Slova nemluví, jen hledí na mistra vzhůru jako Maxova matka na Krista na obraze »Kristus hojí slepé dítě«. Nemluví, a zdá se, že neslyší.« A toho psaní, jaké přímo posvátné přípravy se činily k uvítání básníka v domácnosti, jak pečlivě se schovávaly odpadky atd.

Prospěšno jest přechísti si slova, která pronesl dr. Mareš 25. června 1914 na veřejné schůzi v Karlíně. Učenec pravil, že jest každý zavázán sloužiti životu nesmrtelnému, věčnému, pokolení lidskému vůbec. Pokračoval: »Služ životu věčnému i proti vlastnímu sobeckému zájmu, který ti ukazuje rozum. Tato pravda jest kořen veškeré mravnosti, která znamená vyšší závaznost, v zájmu převyšujícím každého, i hromadného jednotlivce (totiž určité společnosti). Z této pravdy prýští náboženství neboli religio, závaznost vyššímu. Nemožno vykořeniti ji z lidské mysli a nahradit rozumovou vědou . . . Rozumové sobectví, oceňující jednotlivost pouze podle prospěchu jednotlivce, spatřuje též ve smrti konec života, svádí ke zpronevěře životu věčnému, ježto rozum vede k nevěře i v takový život. Avšak lidstvo nemůže žiti v této nevěře. Opravdoví nevěrci, věřící v tuto svou nevěru, již nenacházejí víru u lidí, které pudí cit k vyšší pravdě; jsou již jen dokladem marnosti vzpoury jednotlivců proti životu věčnému.« Učenec ovšem jen částečně napověděl. Dlužno doplniti, jaký vliv má i na kořeny mravnosti Božská autorita, vnitřní hlas svědomí. Ale prohlášení Marešovo bylo důkladnou sprchou na moderní pozéry.

Český filosof dr. J. Durdík napsal ve své »Soustavě filosofie«: »Jestliže hlubší a jemnější hlava shledá potřebu náboženství se stanoviska filosofického, tím více ji pocítí při pohledu na lidi, kterým filosofie schází . . . Z úloh filosofie, jež má konati při vzdělancích, jest ne snad jim nahraditi náboženství, nýbrž chrániti je proti polovičaté vzdělanosti a křivé osvětě, proti nevěře, která je sama vždycky velice dogmatická.«

Nás přírodopyscec dr. B. Raýman praví: »Náboženství nežije z minulých mocí, nýbrž z přítomných. Vědy ničeho nenalezly, co by dokázalo, že Boha není; ba naopak obrovský vývoj vědy přivádí nás k výsledkům, jimiž stoupá do nepochopitelné výše idea aranžéra světa. Náboženství zůstane silným, jestli samostatnosti svojí samo ze sebe nabude, jako to učinila věda. Ono nás sjednocuje, osamostatňuje proti přírodním násilím, ono nás vzpružuje, koncentruje k našemu útočišti — k Bohu.«

Ale hlasy podobné čím dále hustěji se ozývají i v těch společnostech, které dlouho otevřeně prohlašovaly, že hledají blaho lidstva zcela na půdě mimonáboženské. Není divu, jestliže po tolika namáhavých studiích náběhy k vědeckému názoru životnímu končí zcela bezúspěšně. Tak na př. v soc. dem. vědeckém listě »Sozialistische Monatshefte« napsal r. 1913 revisionista dr. Müller: »Studujeme blíže vývoj rozličného hnutí, které v kterémkoli odvětví společenského života chtělo uskutečniti ideu bratrství, solidarity, setkáváme se všude s osobnostmi nábožensky založenými jako původci. Veliké myšlenky rodí se jen v čistém srdci a uskutečňují se jen v hlavách lidí, kteří život svůj žijí ne pro sebe, ale pro lidi mimo jejich zájmy ležící . . . Náboženství je tedy neodstranitelným jedním z motorů pokroku sociálního vývoje. Přišel jsem na základě pozorování a zkušenosti k tomu přesvědčení, že síla náboženství při budování socialistických hospodářských organizací nedá se vůbec postrádati a že bez ní musí socialistické hnutí zakrněti. Proto vidím jeden z nejdůležitějších úkolů moderního socialismu v tom, aby názory o

náboženství, jeho bytí a úkolu ve vývoji lidstva, byly revidovány.« Jest dle dra. Müllera potřebí, aby bylo čerpáno z nejbohatšího pramene síly.

Takových vážných hlasů v čase nynějším jsou ovšem celé řady. Ale již dosti citátů; tato stručná úvaha neobrala si za kol s použitím učeného aparátu dokazovati nevyhnutelnou nutnost náboženství; o tom promlouvají obšírně a přesvědčivě veliké novodobé knihy. Chtěli jsme pouze postaviti proti sobě jalové výkřiky pozérů a myšlenky velice bystrých myslitelů, kteří uvažují samostatně a pečlivě. Jak se tu vyjímá skřítek skřehotající o zbytečnosti náboženství vedle vynikajících učenců! »Zhasněte světla na nebi!« píská díblík, který se chce zbaviti laciného složitého přemýšlení o Bohu a cíli lidské duše.

Ale pozoruje-li pozér, že by někde pobízením k čiré nevěře silně narazil, snaží se podrývatí cit náboženský chytrým úskokem, způsobem nepřímým. Na př. hledí otrásti důvěrou k oficielním hlasatelům náboženství. Řekne: »Kristovo učení jest velice vznešené, ale ti, kteří se prohlašují za jeho hlasatele, nemají z něho nic. Nehledí na evangelium, šíříce jen svoje výmysly.« Co si vlastně pozér při takové pomluvě myslí, těžko uhodnouti. Dětem se vykládá ve škole Desatero, citují se jim slova Kristova o posmrtném životě, kráse ctnosti, ohavnosti hříchu; ukládá se mládeži, aby se učila proroctvím Kristovým, modlitbě Páně, životu Kristovu atd. A tohle všecko — prý vlastně není z evangelia nic.

Jestliže se někde brání katolíci organisovaným způsobem proti útlaču svých soků, jestliže za tím účelem svolávají schůze, pozér okamžitě volá: »Vi-

ďte, tohle je tedy náboženství klerikálů. Místo modlení — spolkové schůze.« — Ale zcela nespravedlivá výtká dá se odraziti stručně: »Který katolík tvrdí, že organisační hnutí jest jeho náboženstvím? Co za náboženství považujeme, jest přece obsaženo v našem katechismu. Ve spolkových schůzích však spatřujeme obranu práv svobodných občanů, ke kterým také chceme náležeti.«

Nebo uslyšíš: »Ejhle — klerikálové chtějí chrániti Boha silou fysickou, politikařením, parlamentem.« — Odpovídáme: »Víme, že Všemohoucí naprosto nepotřebuje pomoci a podpory lidské. Ale jedná se nám o bezpečnost katolických občanů, o zachování svobody náboženského kultu.«

Ale hned zase slyšíš jinou frázi: »Osvícený člověk má právo upravit si svůj poměr k Bohu dle vlastní vůle.« — Předně k zcela zvláštní takové smlouvě Boha s člověkem po právu by musili býti nejméně dva: Bůh a člověk. Či Bůh by měl býti odkázán jen na to, co by člověk sám chtěl navrhnouti? Pozér přece dále ví, že Bůh k vůli každému osvícenci zvlášť s nebe sestupovati nebude, aby při stanovení poměru viditelně spolupůsobil. A zvláště: odkud pozér ví, že Stvořitel má povinnost přisvědčovati nejrozumnějším rozmarům tvora? Jak se může Bůh nutit, aby schvaloval celou řadu poměrů navzájem si odporujících — čili různých náboženství?

Pozér, který se nikdy nemodlí, před zbožnými lidmi prohlašuje: »Což jest potřebí navštěvovati chrám? Vždyť se může každý pomodlit v přírodě, v nejkrásnějším to chrámu Božím. Modlete se venku, nikoli nahlas, ale v duchu a pravdě.« — Odpovídáme, že ovšem způsobem naznačeným

také lze se modlití. Ale ve frázích pozérových tají se úskoky. Za zimního ostrého vichru a vánice, za letních bouří každou chvíli v přírodě by se pobožnost překazila. Také by překážky schválně kladli právě ti, kteří modlitbu v přírodě doporučují. Uvidí-li totiž lidé procesí, hned mluví opačně, okamžitě kritisují. A jen si na př. představme, kolik dětí by se ve škole, v kostele anebo v přírodě opravdu modlilo, až by se jim řeklo: »Děti, pozor, teď se všechny modlete v duchu — beze slov!«

»Jest potřebí drahých bohoslužebných rouch a zlatých kostelních nádob?« Tak se táže pozér, který má k vůli vlastní okrase brilantovou jehlici a tři zlaté prsteny. Mimoděk si při tom vzpomínáte na horlení Jidášovo proti drahé masti. I při všech těch slavnostech, které se pořádají k počtě básníků a členů spolkových výborů, berou si lidé šaty sváteční. Do koncertů a tanečních zábav přicházejí dívky v nejelegantnějších úborech. Co na tom tedy podivného, že ve zvláštním rouchu slavnostním přistupuje kněz k samému svátostnému Kristu? Zapořoval si snad Ježíš zvláštní počty při slavném vjezdu do Jerusalema?

Pozěří jednou knězi domlouvají, aby si hleděl jen své věrouky a do veřejných záležitostí se nemíchal. Podruhé však žádají, aby kněz učil hlavně morálce, připravoval děti na život praktický a účastnil se všech manifestačních projevů národních. Vždycky užijí taktiky toho druhu, jaký se jim právě hodí k nepřátelskému šlehnutí osoby duchovní.

Pozérství u mládeže.

Mluvílo se hlučně o svobodném rozvoji individuality; prý jest potřebí, aby mládeži byla popřá-

na největší volnost k uplatnění svérázné povahy; letora, talent, sklony duše nemají býti udržovány v tísnivých poutech přepjaté disciplíny. A ejhle — zatím vychování na moderních osvětářských základech papouškové, jinoši opakující to, co slyšeli a viděli na pozérech starších. Mládež chtěla se státí individuální, typickou jen v takovém směru, jaký by impenoval a jaký by byl nazýván velice osvěceným. Jako dívky jevíly přímo úzkostlivou snahu, aby se oblékaly svorně vždy podle nové módy, tak jinoši místo uplatnění individuality štebetali a tančili dle příkladu pozérů starších. Skutečné typy zanikaly, velkoměstští mladíci zvláště v nezpůsobech a sebevědomém vystupování byli stříženi podle jedné šablony. Že zdravý rozum individuality také vyžaduje duševní námahu, značnou samostatnou práci, na to zapomínali. Jen když se mladík dovedl zabýsknouti znalostí nových hesel! Jen když se mu nevytklo, že jeho »individualita« jest pozadu za duchem času. Tedy u takové mládeže etiketa na venek stejná — a hlava u všech mladých pozérů stejně lenivá. Ale formálně se chtěl vyznamenati každý.

Když r. 1906 Svatopluk Čech slavil svou sedesátku, vyrojila se nadšená blahopřání od studentů, kteří vůbec prací básníkůvých neznali anebo aspoň jejich ceny nemohli odhadnouti srovnáním s nádhernými pracemi básníků jiných. Na př. (dle zprávy »Nár. Listů« z 22. února 1906) gratulováno: »Miláčkovi českého národa vzdává hold III. A. . . reálky.« Blahopřáli »vděční žáci první třídy měšťanské školy«. — Jinde zase »studující III. B. gymnasia se rozepěli: »Milý pěvče český, jenž plamennými slovy učíš nás milovati nám drahou vlast,

příjmi hold Moravěnký družné.« — Inu, vědělo se, že to přijde do novin, studenti tedy zabezpečovali slávu družin vlastních.

Na gymnasiu, kde jsem sám studoval, odebíral »Naši Dobu« jediný spolužák, který náležel mezi — duševně nejslabší. Aby se vyznamenal, vpletl do české komposice několik junáckých šlehů. Ale profesor (doktor filosofie) mu jemně připomněl, že k radikalismu má nejméně práva ten, kdo se dopouští četných a hrubých pravopisných poklesků.

V posledních třídách gymnasia přijato za naše spolužáky více Moravanů, kteří mluvili s každým svým rázovitým podřečím, ale lidovou mluvu spolužáků českých provázeli ironickými poznámkami. Naši sice již k vůli zevnější formě velebili na výsost řeč mateřskou, ale ani slovem se neozvali proti drsným kritikám toho vyjadřování, jemuž se přece naučili od svých matek opravdu. Ba právě naopak: aby se zalichotili a zablýskli, začali někteří napodobiti podřečí hanácké a valašské. A tak synkové východočeských dědin docela i mezi sebou rozmlouvali: »Dě mi kóšček — Ani slůvko dál — Já nejsem tak hlópý — Dostals pětko?« — Pozěři, kteří se umějí tak rychle přizpůsobiti, ovšem zradí velice snadno jak spisovnou řeč, tak podřečí, jakmile se ocitnou v cizině.

Také vzpomínám na vlastenecko-politicko-osvětový studentský klub, skládající se z kvintánů. Ovšem tento šestičlenný sbor byl hodně radikální, ačkoli jeden mládenec se hlásil vždycky na otázky gymnasijsního katechety velice dychtivě, aby se mu zalichotil nábožnými odpověďmi. Maně jsem jednou zaslechl, jak při čtení novin předseda mladistvého klubu pronášel s vážným

vzezřením svůj posudek situace: »Tato poslanecká řeč zdá se ovšem i některým vynikajícím poslancům málo rázná, ale tuhle na př. my . . .«

Taková mládež tehdy nazývala padesátileté konservativce »mandariny« a psala proti nim filipiky i do novin; při tom pisatelé při pracném smolení »vzletné polemiky« nahlíželi pilně do »Slovníku cizích slov«, aby (ze samé lásky k řeči české!) do řádků nastrkali hustě místo slov českých slova francouzská a řecká. Po maturitě ovšem někteří z těch pozěrů s uctivými prosbami a s potem na čele »pucovali kliky« u těch, jimž dříve přezdívali.

Četi jsem frázovitý novinářský protest radikálních studentů, do něhož jim ješitnost diktovala též slova: »Jsme hrdi na své pevné závitky mozkové.« — Bylo jim klidně v listu konservativním odpověděno: »Jsme zvyklí polemisovati jen s občany svéprávnými. Až vám těch závitů naroste více, pak přijďte znovu.«

Jednou v mém rodišti horlivý akademik sehnal na rychlo asi pět gymnasistů na náměstí. »Víte, pojede tu ten chorvatský poslanec v kočáře. Provoďte mu slávu.« — »Nu — a proč vlastně?« tázal se jeden z přinucených nástrojův ovace. Teď teprve narychlo se podávalo vysvětlení o práci poslancově. Noviny pak pochlebovaly »uvědomělému« studentstvu.

Zvláštní oblibou jest u mladých kandidátů nesmrtelnosti, kteří teprve stojí u paty vlasteneckého Parnasu, jak milují při svých podpisech cizí anebo vulgární manýru. »Joe, Arne, Franta, Láďa, Vojta« atd. Češtější by bylo »Kuba, Honza«, ale tak

daleko mladík, chtějící na sebe upozorniti dryáčnickým podpisem, přece jenom nejde — z pochopitelných příčin. Literární začátečníci dávají se fotografovati, jak vyhlízejí kdesi na břehu mořském nebo jinde v cizině, aby podobenka hlásala, kam až »odvážný cestovatel« se dal dopravit (pohodlně) železničním vagonem za peníze svého otce. Ovšem vždy s kloboukem na hlavě a s doutníkem v ústech, aby byla póza živější, moderní. Také české veřejnosti byla předložena v obrázkovém listě podobenka mladého literáta, jak »přemýšlí o novém románu« — s kloboukem na hlavě a pravicí na očích. Ovšem že v tom okamžiku přemýšlel vlastně spisovatel o svém postoji a fotografovi.

Taky jest nápadno, kolik »nedostatečných« sklidili od profesorů dějepisu při zkoušce z partií husitských studenti, kteří tak ohnivě hovořili o Husovi a volali po husitském uvědomění! Jestliže některá nezralá dušička mladá opakuje s učeným vzezřením vyčtené fráze z brožur dějepisných, sociálních a pod., bylo by pro ni největším a nejpřípadnějším trestem podrobiti ji důkladné veřejné zkoušce ze základních vědomostí v příslušném oboru. Pak by veřejnost užasla, jak dlouhá řada mladistvých lidí poučuje hrdě i odborníky o těch věcech, jichž podstatě ani nerozumí; pak by se poznalo, jak mládež staví ve své fantasii střechy a vysoké věže, nehledíc na to, zdali již jsou zbudovány základy, sokly a zdi.

»Já si dostačím úplně sám, vedu rozhovor s vlastní duší«, odsekne polovzdělaný jinoch vlastním rodičům, je-li vybízen k návštěvě sousedovy chalupy. Zatím však při bedlivějším stopování se pozná, že karty a dívčiny (třebas zcela naivní,

jen když s libivou tváří) jsou jeho družkami nepostrádatelnými.

Slyšíte, že ten neb onen mladík narodil se v obci, jež dala české zemi slavného umělce. Jakmile se však zeptáte pozérského mladíka na něco ze života umělce, hned vás naplní odporem způsob odpovědi. Pozér hned se chopí vhodné příležitosti, aby světlo ze slavozáře umělcovy hned také dopadalo aspoň částečně na hlavu jeho. Tituluje v řeči napohled ležérní umělce (i o 10 let staršího) »Franta, Jarka, Bedra« a pod. jako rodného bratra. »To on Jarka vždy se mnou — Když jsem s Bedrou hrál dueta — Napomenul jsem Frantu, aby si dal pozor; však mi ještě děkoval — Ach, tenhle Vojta byl dobrý hoch; ke každému vlídný, mne měl nejradši.« Tak a podobně se vyjadřuje pozér, s nímž umělec buď nemluvil vůbec anebo jen někdy ze sousedské etikety. Vystoupí-li někde proslulý umělec na podium, špatně užije za kulisami chvilky oddechu. Sotva si utře zpocené čelo, už se tlačí kolem něho řada jinochů s žádostí o podpis na pohledce. Jestliže umělec vyhoví, pak se dají na základě jeho autografu spřádati již snadno různé chlubivé výmysly.

Běda tam, kde se mládeži příliš pochlebuje, kde se její výkony přemířtěně chválí! I z nejhodnějších dětí školy obecné stávají se dušičky nafoukané, které pohlížejí s pohrdáním netoliko na spolužáky, ale i na dospělejší. Jestliže se někde pořádá dětské představení anebo jiná veřejná hra, nutno mít největší pozor, aby se nestaly pánovitými, velice domýšlivými ty děti, kterým svěřeny úkoly přední. Jakmile se děcku dá na jevo, že velice vy-

niká nad ostatní, hned malý capart počíná si velice zpupně k dětem spoluhrajícím, strká jimi, spílá jim, rozkazuje jako despota.

Mladík se pyšní, že jest potomkem statečných předků českých, kteří žili před 500—600 lety. Nikdo mu nesní takové hrdé, příjemné pocity zkaliti. Je to tedy vlastně také hrdost — rodová, třebaže ani mladík neví, zdali skutečně jeho rodokmen s oněmi předky fakticky souvisí. Ale týž jinoch činí ironické poznámky, jestliže se právem pochlubí svým rodem a svými předky člověk urozenější, jehož děd a praděd vynikli značně rytířským duchem a jinými obdivuhodnými vlastnostmi. Není to ukaz vybarveného pozérství?

Pozérský jinoch odmítá pochvalu anebo odměnu často jen proto, aby byl tím více chválen a odměňován. Kárá hlasitě zasloužilé občany starší, kteří přijímají různé pocty hlavně proto, aby odměnutím svých přátel nezarmoutili a neurazili. Zato však pozérský kritik čeká lačně, až se o něm promluví: »Ejhle vzor nezištnosti a veliké skromnosti!«

Mladíkovi, který stále se rozčiluje ve své ješitnosti nad tím, jak ho ten neb onen občan podceňuje a uráží, dáš knížku sv. Tomáše Kempenského »Následování Krista« anebo jiný spis, nabádající k pokoře a trpělivosti. Ale shleď se s divným výsledkem! Pýcha, přepjatá sebeláska jest slepá; nechce uvažovati, netíhne k sebezpytu, i kdybys jí poskytl tisícerou příležitost. Na všecko se dívá mladý pozér jen brýlemi vlastního egoismu; neuvažuje spravedlivě ani tenkrát, vyniká-li nadprůměrnou bystrostí ducha. Ve spisech.

které jsi mu k vůli cvičení v sebezáporu daroval, podtrhne ta místa, jež se mu zdají obviněním jeho kritiku. Přemýšlí výhradně o těch větách, které promlouvají o pronásledování nevinného. Taková mysl slavomamem oslepená ještě se snaží četbou přesvědčení o svém velikášství utvrzovati.

Mezi pozérskou mládeží tvoří se rychle dorost demagogů, kteří se ku předu ženou bezohledně, razíce si cestu úskoky i pěsti a urážejíce starší. o-svědčené pracovníky.

Pozérství v žurnalistice.

Tu by bylo příkladů nepřeborné množství! Uvažte toto: mladík, který sotva vystudoval nižší gymnasium anebo který docela v některém ročníku propadl, marně se shání po nějakém slušném zaopatření. Naposledy hledá existenci v založení krajinského listu. Pojednou tedy vystupuje v póze národního učitele, stává se kritikem obyvatelstva celého okresu nebo kraje — ba kritikem celého národa i s jeho inteligencí. Ovšem napřed musí si zabezpečiti podmínky hmotné existence. Svými články nepřímým, ale svůdným způsobem nastavuje talíř hned před ruce konservativců, hned radikálů. Činí to opatrně, jen na půl úst, aby si zatím nerozlil ocet v táboře žádném a — aby protimluvy nebyly příliš křiklavé. Potom pozorně odvažuje hmotné výsledky své literární činnosti; srovnává počet konservativních abonentů s počtem radikálních, pátrá, z kterého tábora dochází více nabídek insertních. Podle toho upraví v měsících dalších své »přesvědčení«, které leckde bývá vzhledem k zevnějšímu okolnostem hodně strakaté.

Protože skutečným inteligentům čeliti nedovede, chápe se proti nim zbraní záluďných. Postaví-li se proti němu sok čelem přímým, uskočí a zakousne se mu do lýtka. Nebo opustí zápasíště, aby ho napadl ze zadu v okamžiku nestřeženém. Odpovídá na věcné poznámky pichlavými vtipy. Dokáže-li na př. někdo pozérskému žurnalistovi bezcharakternost, odpoví se mu: »Pan X mluví o demoralisaci — patrně v té věci má velikou osobní zkušenost.« Poukáže-li na nepoctivost nebo jinou ohybnou vlastnost pozérovu katolíka, odsekne: »Klerikál třikrát selže a třikrát se při tom pokřížuje. Jen ať pan Y všimá si raději svých neduhů, o nichž štěbetají vrabci na střeše.« Jindy zase pozér na zcela slušnou a věcnou polemiku dává odpověď: »Pan Z nakupil hromadu hrubostí a vzteklých osobních výpadů, kterými se mravně popravuje sám. Uvědomělé čtenářstvo zajisté ví, jak se k takovému fanatismu zachovati. Proto by bylo zbytečností odpovídati.«

Někdy proti plytkému, křiklavě klamajícimu článku pozérovu rozvine se delší kritika v časopise jiném. Pozér se hněvem třese, přemýšlí, jak by se dostal z kličky. Nedostaví-li se však žádný účelný nápad, dá vysázeti droboučkým písmem v »listárně redakce« na vymyšlenou adresu: »Plátků toho druhu nečteme. Divíme se Vám, že se můžete rozčilovati nad lístkem, který stejně málokdo čte.« — Když však sokova polemika v dalších člancích se zařezává do masa, slídí pozér po Achillově patě svého odpůrce, chytne se všemi deseti některého jeho bezvýznamného, podružného omylu a napíše: »Náhodou se nám dostalo do rukou jedno číslo časopisu N. . . . Maně náš zrak utkvěl na těchto řád-

cích.« Pak se připojí ožehavá kritika a k ní se přidají slova: »Po přečtení takového nesmyslu jsme ovšem nechtěli namáhati oči čtením řádků dalších.«

Tatmanství takových pozérů hraničí často s nejodpornějším zločinem. Některý žurnalistický spolupracovník doporučoval jistý podnik v časopise několika články. Zatím však psal do jiného, konkurenčního listu drtivou kritiku — na vlastní články. Bral peníze ze dvou pokladen a počínal si tak chytře, že dlouho ani jedna z redakcí nevěděla, že schvalování i odmítání vlastně spisuje jedna osoba. A takové případy nebyly ojedinělé. Často některý pozér hleděl se vymstiti redakci, která jeho službu odmítla, tím způsobem, že vstoupil do jiné politické strany, aby se mu otevřely sloupce listu jiného k vylévání mstivých výpadů.

Chytrých úskoků jest u žurnalistických pozérů bez počtu. Ale tu nastává vážná otázka, jak takové praktiky působí na veřejný život. Co má žurnalistika napravit, obroditi, tam vnáší zmatky, plete pojmy, dovede vpašovati docela i do jasně srozumitelných slov smysl jiný. Mínilme ovšem žurnalistiku pozérskou v pravém slova smyslu, ať již se hlásí k straně té či oné. Vážní pracovníci a vzdělání žurnalisté jsou pro národ dobrodini; mají také těžký, ale zároveň prospěšný úkol odhalovati pravou podobu a kejkle žurnalistických pozérů.

*

Naduté pozérství stává se pro každý národ rakovinou nedozírného dosahu. Kde místo vážné práce se rojí fráze, kde se odbývají velice naléhavé povinnosti hereckými gesty, tam nemůže býti zdrávo. Také nestačí, jestliže výsledkem některé

schůze jest pouze sebevědomá resoluce. Je-li řečník odměněn potleskem, to jest velice málo. A každý si má uvědomiti, že realisování různých resolucí vyžaduje od každého tleskajícího osobní sebezápór, oběti. Vždyť také vidíme, jaká jest situace po všech těch nejskvělejších resolucích.

Jest svatou povinností každého dospělého občana, aby udusil v zárodku náběhy k pozérství zvláště u naší mládeže. Ti, kteří k vůli zvýšení vlastní popularity mládeži do nedávna tolik pochlebovali, mají konečně napravovati chyby spáchané poučováním dorostu o jeho chybách a slabostech, mají mezi mladými důrazně hlásati, jak jest užitečno ctíti slova lidí starších a podřizovati se osvědčeným autoritám.

odborové spolky.) 6., 7., 8. Husité jindy a nyní.) 9. Několik slov o papežství. 10. Katakomy. 11., 12. České náboženství.)

Ročník VIII. 1. Klíč ku bohatství.) 2. O ústavním životě v Rakousku.) 3. Pius VII. a Napoleon. 4. Sebevraždy studentů. 5., 6., 7. Česká konfesse. 8., 9. Účelnost v přirodě.) 10. Pohřívati či spalovati mrtvoly?) 11. Moderní náboženství Masarykovo. 12. Jubileum mariánské a Lurdy.

Ročník IX. 1., 2. Otroctví zrušeno křesťanstvím.) 3. Spojenci spiritistů.) 4., 5. Z domácnosti sociálních demokratů. 6. O manželství.) 7. Braňme se tiskem. 8., 9. O zázracích Kristových. 10. Jest účta Panny Marie oprávněna?) 11. Návštěvou u Slovanů. 12. Volné kapitoly o spořivosti.

Ročník X. 1. Víra a věda.) 2. Zjevení, zázraky a tajemství.) 3., 4. Sociální význam svěcení neděle. 5. Svobodná škola. 6., 7. Vzdělání dorostu kněžského.) 8. Jesuité a jejich protivníci. 9., 10. Z domácnosti sociálních demokratů. Rada II. 11. Svobodné zednářství. 12. Manželství přirozené a svátostné.

Ročník XI. 1. Slovo včas o právu volebním a jiných občanských právech ve státu. 2., 3. Převaha protestantů nad katolíky. 4. Katolíci, organisujme! 5. 6., 7., 8. Útok prof. Masaryka na církev katolickou. 9., 10. Katolickým jinochům — spolky katolické. 11. Řím a university. 12. Proti Volné Myšlence.

Ročník XII. 1., 2. Proti volné škole. 3. Volby do českého sněmu. 4., 5., 6. Inkvisice církevní.) 7. Vlastenectví v duchu křesťanském. 8., 9. Z porýnských misii. Slovo k rekrutům. 10., 11., 12. Z domácnosti sociálních demokratů. Rada III.

Ročník XIII. 1. O duši lidské. 2., 3., 4. Domáci výchova.) 5., 6. Nemléte! Alkohol nepřítel. 7. Machar a křesťanství. 8. až 11. Karel IV., otec vlasti. 12. Klášter v Podlažicích a město Ohrast!

Ročník XIV. 1. Starý a nový názor světový. 2. Jesuité a česká literatura. 3. Blahoslavený Jan Sarkander. 4., 5. Boj o Lourdy. 6. Obrana účty Svatojanské. 7., 8. Příčiny sociální nespokojenosti. 9. Čechové, prohlédněte! 10., 11. »Justiční vražda« Ferrerova ve světle rozumu a pravdy. 12. Dělnické zahrady.

Ročník XV. 1., 2. Mravní velikost Kristova — důkazem Jeho božství. 3. Pohřívati či spalovati mrtvoly? 4. Autorita a svoboda. Pastýřský list arcibiskupů a biskupů

ČASOVÉ ÚVAHY.

Periodický měsíčník

* věnovaný časovým otázkám. *

Redaktor KAREL KEPPL.

Ročník XX. 1916. Číslo 10., 11., 12.

Umění a náboženství.

Uvažuje FILIP ŠUBRT, farář.

Změny na trůnu.

V Hradci Králové 1916.

Majitel a vydavatel Politické družstvo tiskové.

Biskupská knihtiskárna v Hradci Králové.

Nákladem vlastním.

Důležité upozornění našim pánům předplatitelům!

Po 20 let »Časové Úvahy« přinášely za nepatrný peníz hojnost poučení o vážných zjevech nynější doby. Za pouhou 1 K ročně expedováno franko až 384 stran vzdělavací četby. Již z prvotin těchto brožur tedy bylo patrné, že z nich vydavateltvu nekyne žádný hmotný zisk. Politické družstvo tiskové v letech pozdějších ovšem bylo nuceno dopláceti na vydávání tím více, čím značněji se zdražovaly všechny tiskařské potřeby.

Existence »Časových Úvah« byla zachráněna krajním napětím finančních sil i v době válečné, aniž bylo zvýšeno předplatné. Nyní však **jsme nuceni vydávání nových brožur na dobu jednoho roku zcela přerušiti.** Rozhoduje tu mimo jiné překážky zvláště nedostatek papíru. Ačkoli však v roce 1917 nové sešitky tištěny nebudou, přece chceme udržeti spojení se svými pp. odběrateli aspoň výjimečným způsobem. Těm, kteří předplácejí na následující rok, zašleme příslušný počet čísel z ročníků starších. Přihlížejíce k tomu, od které doby jest kdo předplacen, vybereme dle možnosti brožury starší, kterých ještě v rukou nemá; vždyť ani úvahy před léty tištěné (zvláště historické) neztrácejí na své ceně. Zásilky budou expedovány v únoru. Do té doby každý abonent může dopisnicí nás informovati, které brožury speciálně si přeje. (Za 1 K 12 čísel. Obsahy vydaných úvah udávány na obálce každého čísla. Sešitky již rozebrané označeny hvězdičkou nebo vykřičníkem.)

Časové Úvahy.

Periodický měsíčník

== věnovaný časovým otázkám. ==

Redaktor **Karel Keppl.**

Ročník XX. 1916. Číslo 10, 11, 12.

Celoroční předplatné i se zásilkou poštovní 1 K.
Jednotlivá čísla stojí 8 h.

Umění a náboženství.

Uvažuje **Filip Šubrt**, farář.

I.

Četl jsem kdesi výrok našeho milého přítele Machara, který zněl asi v tento smysl: »Myslíte, že náboženství nedá se nahraditi, že lidu našemu je nutně náboženství třeba? I není! Jen dejte našemu lidu výtvary pravého umění, dejte mu umělecké obrazy, sochy, básně, vystavte mu divadla pro lidové, ale umělecky vyspělé hry a koncerty, a uvidíte, že za pár let si ani nevzpomene na kostely a kněze, a že odvykne zcela všemu tomu, co se mu nabízí pode jménem náboženství.«

Možno, že Machar napsal tento výrok různěji, vždyť on ani jinak nežli různě psáti nedovede, ale pokud se pamatuji, smysl byl, jak jsem jej naznačil.

Ach, jak šťasten je náš lid, že takoví věštcí pečují horlivě, aby vymysleli prostředky, kterými by z lidu vytloukli ještě i ty zbytky náboženské víry a života, jež v něm dosud zbyly přes všecku vřavu protináboženskou a zrovna nyní se probouzejí na mnohých stranách k novému životu!

Avšak, chceme-li posouditi, pokud slova Macharova shodují se s pravdou, třeba napřed se poohlédnouti, kdo je ten »náš lid«. Jak často mluví a píše se o »našem lidu«! Obyčejně pisatel či řečník myslí tímto názvem všecky zástupy lidu venkovského i městského, pokud neprošly aspoň několik tříd školy střední, nebo jakýmkoli způsobem ať právem či neprávem, se nečítají k inteligenci. Tomuto lidu tedy nabízí se umění místo náboženství, jako inteligenci má je nahraditi věda.

Ale jako mezi inteligenty, tak i mezi »naším lidem« jsou veliké rozdíly. Mnohý inteligent je vzorným křesťanem, ba obhájcem náboženství. O kněžích se nechci zde zmiňovati, maje především na mysli inteligenty nekněze. Říkati, že takovíto inteligenti činí tak z prospěchářství, bylo by nanejmeně velmi opovážlivé, a jistě by se sám Machar velice zapotil, kdyby to chtěl o každém jednotlivě dokazovati. Podobně i v »našem lidu« bylo by lze nalézt celá zástupy takových, kteří by po všech experimentech, jimiž umění mělo by z nich vypuditi náboženskou víru a snahu, ať třeba velice nedokonalou, po náboženském životě, vzali v ošklivost právě toto umění a tím více by přilnuli k tomu, co se jim běře.

Nepopírám, že jiným, snad také četným zástupům bylo by toto heslo vítaným pláštíkem, kterým by zakrývali svůj náboženský úpadek; ale mám

za to, že těmto lidem umění netřeba, aby jím teprve náboženství nahrazovali, oni si již náhradu opatřili a umění k tomu ani nepotřebovali. Ovšem že je to náhrada taková, jako alkohol a nikotin místo zdravého pokrmu a nápoje.

Dávejte takovému lidu sebe krásnější plody umění, on jimi pohrdne. Básně? Ušlechtilá četba? Hlouposti! Drama? Obraz? Socha? Ano! Ale pak je třeba, aby to všechno byla samá krev a paprika, aby to dráždilo ony pudy, které nejčastěji samým drážděním vedou na kliniky psychiatrické a do ústavů pro blbce.

Těmto lidem mluvit o umění bylo by zrovna tak platno, jako naváděti jistá zvířata, aby se neválela nejraději v loužích, jež nezavánějí právě kolínskou vodou.

Nikoliv! Umění nebude nikdy náhradou za náboženství, jmenovitě nikdy za náboženství Kristovo, ale toto náboženství bylo vždy a bude půdou úrodnou, na které vyrostou a vykvetou nejnádhernější květy umělecké tvorby, a to takové, že nejen pro inteligenci — zvláště pro znatele a přestitele umění — budou zřídlem nejkrásnějšího vznětu, ale poskytovat mohou i našemu lidu ne-
toliko pouhé chvíle nadšení a povznesení nad všední ruch životních strastí, ale trvalého zušlechťujícího pramene duševních radostí, spřízněných s radostnými city, jaké budí a udržuje náboženská víra i život na ní založený.

Toť myšlenka, kterou kladu v čelo této úvahy. Ale, aby tomu tak bylo, je třeba splniti některé podmínky.

II.

Dejte našemu lidu básně přeplněné smělymi metaforami, básně, které hýří samými pestrými barvami a zvoní a hřmí samými kaskádami a přivaly zvukných slov a hřmotných hesel, a zeptejte se, jak se mu líbí! Nerozumí, co se praví, odloží je a nebude se po jiných píditi. Podobně tomu s krásným písemnictvím vůbec, podobně tomu i s výtvary umění hudebního a výtvarného.

Pravý umělec nezabarikáduje se za heslo: »Odi profanum« (nenávidím sprostého lidu), dovede vyjítí také mezi lid a podávati mu krásu řečí přístupnou, ať psanou, ať malovanou, ať tesanou. Nebojí se, že se tím sníží. Zahodil se Aleš svými prostinkými kresbami? Zadal si Sládek svými jednoduchými slokami, Erben svými pověstmi, Němcová, Pravda a j. svými povídkami? Zapřeli zásady umělecké tvorby malíři a sochaři, kteří vyzdobili naše venkovské chrámy svými srozumitelnými obrazy a sochami?

Ano, umění nemá býti spleť hádanek a skrývaček, kterých často nerozluští ani vyškolený kritik, nemá býti skladem pikantních lahůdek pouze pro mlsné jazýčky přesycených aesthétů. Nelze sice umělci zakázati, aby tvořil takové zvláštní pochoutky, ale rozhodně není správně mysliti, že umělecké dílo má býti srozumitelné jen několika zasvěcencům. Pravý umělec dovede svými prostředky promluvit do duše i prostému, nezkaženému člověku, ba dovede tohoto uchvátiti a získati spíše nežli pozorovatele, který se staví nad lid a obyčejně svým kriticko-skeptickým rozborem si požitky a dojem díla uměleckého již předem kazí.

Pravý umělec nehledá záliby davu, nepřemýšlí, kterak věc zařídit, aby mu zástupy tleskaly pochvalu, ale cítí jakousi nutnost vyjádřit svou myšlenku, ideu, cit, své nitro tak, aby tento výraz vzbudil ozvěnu. Ví, co chce říci a kterak to říci, aby nezůstal plně nepochopen jako anglikánský misionář se svou biblí mezi divochy, kteří čísti neumějí.

Mám za to, že právě v tom je podstata umělecké tvorby, aby umělec dovedl zjeviti sebe a své idey co možno srozumitelně. Kristus Pán dovedl svými podobenstvími zjevovati nejvyšší pravdy, osvětlovati nejhlubší propasti věčna, zrovna jako dovedl mluvit řečí vznešeně tajemnou k vyvoleným, kterým bylo třeba Ducha Svatého, aby je pochopili. Ba mám za to, že více sebekázně i znalosti je umělci třeba, má-li se vyjadřovati skutečně lidově, nežli tehdy, chce-li mluvit jen k zasvěcencům.

Které je hlavní pravidlo této sebekázně? »Non multa, sed multum!« Nikoliv mnoho najednou, ale důkladně, svědomitě, poctivě podávati obecenstvu, čeho třeba. Toť heslo, které s příslušnými změnami platí ve škole, na řečništi, v písemnictví, v umění. Budou-li se jím řídit povolání činitelé, odpadne výtku často slýchaná, že prý náš lid valným počtem nemá vůbec smyslu pro nic vyššího, nejméně pak pro skutečné umění a jeho plody.

Náš průměrný člověk v tomto směru podobá se žáčkovi ve škole. Vyprávějte takovému chlapci nejkrásnější pohádky a nedejte mu času, aby je paměti a obrazností mohl řádně zachytiti a v myslí zakotviti a hle -- on nejen zapomene jedno pro druhé, ale brzy se přesytí vaším vyprávěním. Jak

zvolna postupuje učitel ve čtení, psaní, počtech, jak zvolna zvyká oko i ruka dítěte různým prvkům kreslení! Právem vytýkají znalci, že škola vyučuje sice mnohým a různým vědomostem, leckteré zručnosti pro život potřebné; ale přílišným množstvím a pestrotou těchto předmětů takřka nutně vede k povrchnosti nebo k únavě z přesycení pocházející. Zde viděti jasně, že zásada »Non multa, sed multum« je zdravá, že třeba učiteli a vychovatelovi nejen znalosti, ale i sebekázně, aby nechtěl žákům povědět vše, co sám zná, bez ohledu, mohou-li to postřehnouti, pamatovati a bude-li jim toho také třeba. Učitel, má-li býti práv svému povolání, budiž umělcem, který dovede seskupiti svou učebnou látku v celky, jež by se vzájemně doplňovaly, podpíraly, neubíjely, aby vytvořil v duších svěřených nikoli chaos, ale malý, v sobě ucelený svět, sestávající nikoli z pouhých preludů obraznosti, ale z prvků pravdy vyrostlý. K tomu cíli působiti má nejen při učení »formálním«, ale zvláště při velebených nyní reáliích. Nedá-li si práci, spokojí-li se tím, že vyhověl osnově a inspektorovi, svede tolik, že z reálií žáci zapomenou ještě během školní povinnosti téměř vše, a z bývalého trivia ničemu se nenaučí důkladně. Či neučí tomu holá skutečnost?

Neplatí totéž o řečnictví? Naše nejznámější řečnické tribuny jsou kazatelny. Postavte na kazatelnu řečníka, který mnoho zná, který dovede nazpaměť odříkávati celé statě Písma, stránkové výňatky znamenitých myslitelů a spisovatelů, haldy příkladů a dokladů ze životů svatých i nesvatých, ale nemá tolik sebekázně, aby kázal nikoli sebe a své, vlastně cizí a jen povrchně pouhou pa-

mětí osvojené myšlenky, nýbrž Krista; uvidíte, co způsobí. Lidé snad řeknou: »Ten to zná, to je řečník, toho je radost poslouchati!« Ale mimo nějaký nápadnější příklad nezapamatuji si téměř nic a po nějakém čase bude jím jako tomu žákovi, který je přesycen a unaven pestrotou a množstvím látky podávané.

Nebývají to přívaly vod, které po delším suchu zemi osvěží, úrodu hynoucí zachrání a oživí, ale tiché, mírné deštíky. Nebývají to kazatelé hřmící a chrlicí přívaly důkazů a lesklých slov, kteří působí obrat, reformu v životě náboženském a mravním, ale takoví, kteří napřed sami důkladně zažili zdravý pokrm evangelia, a potom podávají řečí slova Božího důstojnou lidu to a tolik, čeho a pokud je třeba k opravě a povznesení života křesťanského. Je to práce snad obtížná, snad i málo uznávaná, ale záslužná i cenná, ba v pravdě umělecká.

Řečníci věku klasického jakou si dali práci, aby jejich řeči byly obsahem přesvědčivé, formou bezvadné, a tak strhovaly k souhlasu nejen rozum, ale i cit a vůli posluchačů! Jednalo se často jen o otázky osobní, nebo nanejvýše o takové, jež se týkaly zájmů vlasti pozemské. Řečník duchovní měl na mysli: »Ars artium — regimen animarum«. (Největší umění — řízení duší.)

Máš zachrániti duše, máš rozšiřovati království Boží, máš z posluchačů tvořiti světce, pokud na tobě záleží, a ty bys nedal si práci, abys dobře rozmyslil, co říci a kterak to říci, ty bys nedbal uspořádati si látku účelně, aby řeč vázala se k řeči a v každé díl k dílu, ladně se doplňující a podpírající, ty bys podával bez rozmyslu spoustu nespořáda-

ných zbytků, které ti uvízly v paměti, nebo které jsi zběžně přehlédl v posledním čísle svého kazatelského časopisu, či docela jen svého politického orgánu?

Nezavrhují ani kazatelských ani politických časopisů, ale míním, že jsou jen pomůckami, ze kterých lze také bráti potřebnou látku.

Látka však není ještě vše, je to pouhá hmota, ze které teprve máš vytvořiti a podati něco daleko dokonalejšího, nežli pouhé zábavné nebo poučné říkáníčko k zahnání dlouhé chvíle.

Podívejme se s tohoto hlediska na práci spisovatelskou! Na středních školách mívali jsme Jirečkovu anthologii z české literatury. Měla 3 díly: Písemnictví staré, střední a nové. V čele prvního dílu byl rukopis Královédvorský. Básně tohoto rukopisu, říkejte si co chcete, velice se nám líbily, třeba že sama staročeská mluvnice i s rukopisovými odchylkami nás mnoho nebavila. Za to ukázky tvorby z literatury střední nás přímo děsily. Nové písemnictví nám bylo již podrobněji známo z úplných děl, nežli aby bylo bývalo přímo k tomu třeba této anthologie. Lépe než anthologie Jirečkova zamlouvala se nám Kosinova slovesnost, kde byl výběr uspořádán soustavně dle útvarů básnické a beletristické formy a podány skutečně ukázky zdařilé.

Druhý díl Anthologie Jirečkovy připadá mi v jistém směru jako vzorek literární tvorby našich dní. Co tu spisovatelů! Ale mnoho a mnoho jich je spíše z Božího dopuštění nežli z Boží milosti. Skoro je pravda, že dnes za spisovatele se má každý, kdo umí psáti a opisovati. Ale kolik je takových, kteří snaží se podati něco platného, cenného, co

by vůbec za to stálo, aby se lidu povědělo, a kolik takových, kteří to dovedou napsati formou lidu nejen přístupnou, ale lid povznášející!

Čím to? První příčinou je domýšlivost. Rozvětvené školství nesporně rozšířilo mezi zástupy mnoho vědomostí, nebo aspoň domněnek vědeckým poznatkům podobných. Není divu, že z těch zástupů aspoň celé setniny se domnívají, že našly cenné zrnko, ne-li nádherný krystal kamene mudrců, a že jsou kýmsi nebo čímsi věčně neznámým posláním, aby z tohoto zrnka radia nebo démantového krystalu dali zářiti paprskům nezničitelné pravdy a krásy tomu zatemnělému světu k podivu.

Čím více se hlásá, kterak svět pokročil, tím více se nachází lidí dle vlastního mínění povoláných k věšteckému úřadu, který má plašiti tmu a zlo hlavně perem, protože se jim to zdá nejnanejdější prací na světě. Jak to lichotí, viděti své jméno tištěno pod nebo nad šiky písmenek v řádky a stránky srovnaných, anebo docela čísti je mezi jmény »znamenitých spisovatelů« a na adresách dopisů: »Slovutný Pán, pan X. Y. z té či oné Lhoty, spisovatel.«

Z této domýšlivosti roste nedostatek autokritiky a sebekázně. Domýšlivci ani nevstoupí na mysl, že jeho myšlenku, má-li vůbec jakou, vyslovili povolanější lidé snad dávno před ním a lépe nežli on. Vždyť není ani možno, aby on, dítě nové doby, stál za těmi zabeďněnci z dob dřívějších, které rád nazývá předpotopními! On stojí na výši doby, on je jejím představitelem, nebo aspoň jedním z představitelů. Co se mu namane, je jedinečné, co uráčí se mu napsati, toho ještě nikdo nenapsal, a pakli napsal, bylo to jiné, nedokonalé.

K tomu vychází tolik Revuí, Obzorů, Sborníků, Knihoven, Sbírek, Týdeníků, Deníků atd. atd., že nastala i trvá velká spotřeba nejen papíru a černě a rotaček, ale i redaktorů a spisovatelů. Mimo to přes všecek pokrok písemnictví a vědy zeje tolik mezer ba propastí v kulturním životě, že je třeba skutečně celých pluků příštípkařů, aby ty mezery zalátali, a nádeníků, aby ty propasti zaházeli aspoň smetím! A skutečně, veliké množství písemných výrobků náleží opravdu mezi smetí.

Co tomu říká náš lid? Kterak by neměl býti zmaten? Slyší a čte, že je uvědomělý, probudilý, pokročilý. Nevím, proč by tomu konečně neuvěřil, když mu to hlásá pan poslanec, pan redaktor, pan spisovatel, pan profesor, pan učitel a kdo ví, kolik ještě pánů. A hned v zápětí čte a slyší: »Každý uvědomělý, probudilý, pokročilý Čech ve vlastním zájmu odebírej, předplácej, rozšiřuj, čti náš list, naši brožuru, naši knihu, sice přestaneš býti pokročilým, probudilým, uvědomělým Čechem, a budeš zpátečníkem, tmářem, ospalým zabeďněncem!«

Jaký závěr si utvoří náš člověk, nikoli logickým usuzováním, ale bezděčně? »Jsem-li pokročilým, probudilým, uvědomělým Čechem, proč bych měl teprve tuto spoustu papíru odebírat a platit? Vždyť A, B, C, D a mnoho jiných pánů i nepánů také toho nečtli ani neodebírali, a jistě ani nepředpláceli ani nedopláceli, a jsou ještě více pokročilí, probudilí a uvědomělí nežli já. Mám-li už něco čísti, vypůjčím si ten a ten kalendář, jsou prý tam hezké a veselé kousky, nebo tu a onu knihu, však ji mají ve škole nebo na faře a rádi ji půjčí.« —

A komu je i to nepohodlno, pošle si hocha pro Nár. Politiku a má tam vražd a nešťastných milenců až do neděle.

A ti opravdu, či spíše dle svého oceňování probudilejší mívají ovšem přísnější výběr, jenže nikoli svůj vlastní. Čtou, co vydala jejich stránka, ale nic, co vydaly strany druhé, leda by to bylo něco sensačního. A jak čtou! Podívejte se na takového venkovského předáka, když vezme svůj žurnál do ruky! Jak jej napřed zobrací, jakoby hledal, kudy do toho! Pak se podívá na obrázky, jsou-li tam jaké, pak nadpisy a podpisy a konečně čte tu kus, tam kus a je s kritikou hotov. »Ten jim dal!« — »To je chlapík!« nebo: »Blbovina! — Nesmysl!« Tohle je zvyšování kulturní úrovně naším písemnictvím?

Nemysli nikdo, že házím všecky čtenáře do jednoho pytle a všecky naše spisovatele mezi ty »znamenité«, kteří patří do druhého pytle a oba pytle do smetí! Chraň Pán Bůh! Však by se na štěstí nevešli ani do mnohých pytlů.

Všecka čest spisovatelům toho jména hodným! Jsou učitelé a řečníky zástupů. Jejich slovo donikne, kam nedonikne slovo učitelovo ani řečnickovo. Jejich slovo přetrvá věky a ještě staletí po své smrti učí a vzdělávají nové zástupy. Jejich ruka dávno shnila, a přece čtenáři připadá, jako by ji cítil, jak mu hladí líce rozpálené. Jeho ústa dávno umlkla, a přece čtenář slyší šepotati slova útěchy, hřmítati slova výstražná, pěti slova milostná. Co cítil, myslel, trpěl, hlásal, čtenář cítí, myslí, trpí a souhlasem provází.

Ale takového úspěchu může se dočkati jen pravý spisovatel u pravého čtenáře, a pravý spi-

spisovatel jistě nalezne dříve nebo později své pravé čtenáře. Pravý spisovatel, to jest takový, který sám ví, co a jak má říci, který podává v jistém smyslu sám sebe, své nitro, a to bez všeliké zbytečné nebo nepřislušné ~~stě~~ ^{kontě}že, s pravou, uměleckou sebekázní, nehledaje účelu své tvorby v tom, aby podal ve své básni, povídce, pojednání, krátce písemné práci dílo zralé, vyhráněné, dobře rozčleněné, soustavné, umělecky ucelené, takový spisovatel nalezne pravé čtenáře, kteří se zablouhají v jeho dílo, dají se vésti, povznášeti, nadchnouti, pozorně, ba zbožně sledují ho krok za krokem, s ním vzlétají, s ním se pohřížují do výšin světla i hlubin tajemství, kterých sami netušili.

Není takových na té ani na oné straně? Jsem přesvědčen, že jich je dosti, a jestliže jich je přece málo, třeba se přičiňovati, aby jejich počet rostl na prospěch obojí strany.

Jestliže řečnictví zasahuje do říše umění téměř jen svojí stránkou formální, jestliže z písemnictví do téže říše patří jen jednotlivá odvětví, náleží sem zcela velká oblast, kde hudba vlní vzduch a kde oko podává duši pomocí světla dojmy, které vytvořil štětec nebo dláto umělcovo a um architektův.

V této říši umění hudebního i výtvarného platí zásady prve probírané ještě více nežli kde jinde, a to zvláště tehdy, chce-li umělec býti lidu srozumitelným.

Ze všech oborů do říše umění zahrnutých vykazuje nejvíce pouhých diletantů zpěv a hudba.

Zpěv je předmětem učebným již v obecné škole. Věnuje se mu čím dál více pozornosti, poněvadž se uznává jeho důležitost i po stránce výchovné

vůbec i po stránce náboženské zvláště, pokud jde o zpěv posvátný. Také se pozoruje nesporný fakt, že nejen chuti ke zpěvu, ale i znalosti, ba schopnosti k němu valně ubylo mezi naším lidem.

Hudba stala se na mnohých místech, zvláště ve větších městech, ve mnohém směru pravou trýzní člověka. Hrají nejen lidé povolání a nepovolání, hrají také pouhé stroje. To je vrchol kultury. Umění strojové, nerci-li tovární. Jaký to povznášející dojem! A k tomu ještě nápad nejednou i tiskem probíraný, zavést takové stroje i do kostela, aby hrály a zpívaly místo věřícího lidu a vycvičených pěvců! Jak daleko tu do modlicích mlýnku, kterým jsme se smávali? Zde proud kultury skutečně se zatočil o hodný kus nazpět, z Evropy do Asie.

Zpěv a hudba po této stránce pozorovány jsou ovšem jen díl celé říše těchto umění, část umění reprodukčního. Ale každý uzná, že způsobem tímto se neprospěje ani umění ani lidu.

Ano, učte zpěvu, nabádejte k němu, zpívejte, ale nemyslete si, že pro školní zpěv hodí se vše, co je psáno v notách a podepsáno slovy! Učte hudbě, pěstujte ušlechtilou hudbu, ale dbejte zásady: Non multa, sed multum! Nepřesycujte ani žáka ani lidu množstvím a pestrotou reprodukcí hudebních a zpěvních kusů, ale dbejte výběru náležitého a potřebné důkladnosti bez odstrašující pedanterie! Jak ve škole, tak v kostele, i v koncertních sálech a na veřejných místech ozývej se zpěv i hudba toho názvu hodná.

Ovšem, že tu záleží nejen na těch, kdo zpěvu a hudbě učí a v nich se cvičí, ale v první řadě na skladatelích. Těchto činitelů není takový šik, jako

učitelů a žáků hudby a zpěvu, ale i mezi nimi přece vidíme mnohého, který do jejich řady přišel jako Saul mezi proroky. Štěstí ještě, že skladatel hudební musí znáti aspoň noty, sice by se mezi ně dostal naposledy také leckterý vůdce poutníků. Vždyť leckterý z nich, znaje poněkud ze zkušenosti to, čemu se říká duše lidu, dovede složit k nápěvu známému odjinud poutnickou píseň, která dojde obliby a šíří se v tisícerych opisech i výtiscích po širých krajích. Ba, třeba se skoro opraviti: Možná, že by některý ten vůdce, kdyby znal noty a co s nimi souvisí, složil lepší zpěvný kus, nežli doveďou někteří taky — skladatelé.

Praví skladatelé potřebují vedle příslušné znalosti velké vytrvalosti a píce, chtějí-li složit hudební dílo cenné, a to tím více, má-li jejich dílo také lidu býti prospěšno nejen pro požitek sluchový, ale i ke vzdělání a povznesení citu uměleckého a zvláště náboženského. A právě v tomto směru třeba umělci neúprosné sebekázně, aby hleděl vyjádřiti, co vyjádřiti chtěl, nejen umělecky, ale zároveň co možno populárně s ohledem na síly, kterými své kusy chce dáti reprodukovati, jakož i na obecenstvo, kterému chce připraviti hudební hody.

Umění pro umění! Heslo na pohled krásné, ale nikoli úplně správné. Není mimo Boha nic v pravdě absolutního. Také umění má účel mimo sebe, směřuje k nějakému cíli, ať si třeba řekneme, že má poskytovat pouhý umělecký požitek. I kdyby nemělo poskytovat ničeho více, nemožno, aby aspoň tomuto cíli vyhovělo, nebude-li míti mimo umělce nikoho, v kom by jej budilo, nebude-li míti pozorovatele, který by se jím dával opájeti a uchvacovati.

Co platí o tomto oboru umění, platí též o ostatních s tím rozdílem, že při nich odpadá celý zastup sil reprodukcí, až na jistý počet napodobitelů nebo pracovníků, kteří umělecká díla dle potřeby pomáhají budovati (stavby, pomníky) nebo rozmnožovati řemeslně odlitky nebo otisky.

Z oborů těchto používá náš lid nejvíce výtvo-
rů umění malířského, ovšem téměř výhradně jen v reprodukcích, a to valnou většinou reprodukcí obrazů náboženských. V domech městských nebo poloměstských vídati také reprodukce obrazů krajin, tu a tam výjevy z válek, pak podobizny znamenitých lidí, poměrně málo obrazů z dějin, z těchto ještě nejvíce obrazů Husových a Žižkových. Bývají to obrazy laciné, pouhé barvotisky, někdy hodně křiklavé. Povšimnutí zasluhují obrazy malované na skle, mezi kterými tu a tam viděti pravá díla umělecká, vzácné to dědictví ze starších dob. Ostatně i z těch pestrých obrazů umělec sezná, kterým směrem by se měl bráti, aby jeho výtvo-
ry zaujaly pozornost lidu vůbec a mohly vésti k povznesení jeho krasocitu a tím i k jistému zjemnění citu a také života náboženského.

Větší obrazy, a to i originály vidí venkovský lid skoro výhradně v kostelích. Zde mají umělci malíři pole posud vděčné k úkolu právě naznačenému. Kolika hříchů se dopouštějí na př. malíři křížových cest! Především je tu málo originality, což by konečně ve venkovském kostelíku neva-
dilo, jen kdyby aspoň ty kopie byly poněkud důstojny účelu, kterému slouží! Podobně bývají od-
bývány také obrazy oltářní, nechceme-li blíže po-
ukazovati na všeliké ty obrazy a obrázky votivní, jež by snad v saloně, po případě v obytné svět-

nici dobře mohly viseti, ale v kostele působí rušivě.

Kéž nemyslí malíři, že kostel má býti místností pro vývěs jejich začátečnických prací, kéž hledí na malbu obrazů náboženských se stanoviska vyššího! I kdyby nepovzbuzovala jich myšlenka, že svou prací mají velebiti Stvořitele, krásu naprostou a původce veškeré krásy stvořené, aspoň to vědomí je má vésti, že svými výtvary mluví k tisícům lidí nábožensky věřících a cítících, kteří snad sice nedovedou říci, proč tento obraz se jim líbí, proč je k radosti i k slzám pohne, a proč onen je zaráží, ne-li dokonce uráží, ale kteří přece jen tuší, kde k nim mluví barvami a podobami umělec a kde jen obchodník, který dal za lacinou cenu laciné zboží.

Nedělejte z kostelů místností pro různé pokusy nových a novějších směrů malířských, kde ani člověk umění znalý se nedohádá, co obraz představuje, kde spleť postav a chaos různých barev rozptyluje pozornost, unavuje a mate diváka, místo aby ho nutil soustřediti se a cele poddati se dojmu, jaký obraz měl vyvolati.

Z výtvorů sochařských náš lid nejčastěji opatruje si podobu Ukřižovaného, sochy Panny Marie, andělů a některých svatých. Plastické křížové cesty, zvláště větších rozměrů venku nebo v kapličkách umístěné, jsou zjevem řidším. Větší díla sochařská vidá zas jen v kostelích nebo na hřbitovech a význačných veřejných místech. Nejsou ovšem veskrz umělecké ceny, ale mohou i tak ukazovati směr, kterým umělci by se měli bráti, aby krasocit i náboženskou úroveň lidu povznášeli.

Primitivní ráz nejpoblárnějších sošek Marian-
ských, zvláště na poutních místech, přímo volá k
sochařům: »Nehromad'te detailů, věnujte přísluš-
nou péči hlavní postavě, zde ať září milosrdenství
mateřské nebo láska k svatému Dítku anebo ať
se obrází bol nad Beránkem, kterého jí vyrvali,
aby byl Obětí!« Útrpný úsměv nad nevzdělaností
a nevkusem toho lidu nic nepomůže. Hled'te po-
rozuměti lidu a naleznete i v té jeho snad neuvě-
domělé náklonnosti k primitivismu pro sebe direk-
tivu, která vyhověti jak zákonům esthetickým tak
potřebám lidu.

Umění architektonické lidu venkovskému se
presentuje téměř výhradně při chrámech, lidu ve
městech též význačnými stavbami veřejnými i
soukromými. Bohužel naše chrámy nejen na ven-
ku, ale i ve městech bývají zastíněny velikostí a
nádherou staveb profánních. Je to jen důsledek
všeho směru naší doby, který dlouho zatlačoval
náboženství a co s ním souvisí, na místo poslední.

Dnes vznikají města jinak nežli za stara. Dnes
je napřed město, pak třeba i veleměsto, a potom
teprve se hledá, kde by se těm statisícům lidí po-
stavil chrám Páně. Jindy stál napřed chrám nej-
častěji s klášterem, a v jeho okolí teprve vznikala
osada, která se rozrostla v město. Dnes je napřed
služba hmotě a penězům a když ta vystřebala té-
měř všecku sílu, jdou ti unavení do chrámu, aby
se potěšili anebo do kapliček satanových, aby hu-
bovali na zlé i dobré. Jindy napřed se pomodlili
a pak šli do práce, dnes mnozí nemodlí se ani před
prací ani po práci. Ale buď jak buď, architekti a
stavitelé při stavbách a opravách kostelů mají se
říditi myšlenkou podobnou jako sochaři a malíři.

mají budovati stánky Nejvyššího, domy modlitby a duševního povznesení, které celá století budou hlásati, že i v našich dobách bylo náboženství úrodnou půdou pro pravé umění. S tohoto hlediska je konečně lhostejno, jakého slohu bude jejich výtvor, jenom nebud' podoben směsi nevkusů a neřádu!

Architektům náš lid nejméně »mluví do řemesla«. Ale všímají-li si našich dřevěných horských chaloupek, pokud si zachovaly svůj starý ráz, naleznou na nich nejeden motiv, kterého dobře mohou použití při svých dílech, nejeden pokyn, kterak spojití zákony esthetické se zájmem a zálibou lidu, aby venkovský kostel byl skutečně kostelem lidu našeho, a nikoli pouhou kopií některého kostela amerického nebo odněkud z poříčí Nilu. Nevíděli jste na národopisné výstavě, že dřevěný kostelík nejen se zamlouval, ale přímo nutil k pobožnosti mnohého z těch, kdož dovedli choditi lhostejně i pod klenbami dómu Svatovítského?

III

Ku podivu! Náš lid prý nemá smyslu pro umělecká díla a přece mu přímo vnucují všechny možné obory umění! Či nikoli?

Naše doba vytvořila — možno říci — celé továrný umělecké tvorby. Nahromadila celé sklady uměleckých děl. Do prvých nutí, do druhých láká kde koho. A náš lid? Nucení se podrobuje, pokud musí, pozvání snad přijme, aby zvoucích neurazil, a pak si jde svou cestou. Kde tedy vězí kořen zla? Uvažujme ještě o té otázce! Snad pravého důvodu nevypátráme, ale povzbudíme povolanějších, aby rovněž pátrali.

Prvkum tvorby umělecké klade již obecná škola v jednom směru základ. Učí slohu, zpěvu, kreslení. Přibírá také začátky malby a modelování. Při učení ženským ručním pracím dbá nejen praktické potřeby budoucí, ale i ozdobných forem. Proti tomu všemu nelze nic míti; naopak je to účelné i praktické, je to platným základem pro další pokrok ve směru, ke kterému žák má schopnosti a sklon. Ale namnoze chybuje se právě proti zásadě: Non multa, sed multum! Jedná se někdy, nechci říci, že vždycky, nedůsledně.

Podává se leckde mnoho látky. Žák není ještě dosti vycvičen, aby snadno a jistě uhodl, kdy psáti měkké i, kdy tvrdé y, kdy »ě«, kdy »je« atd., a už skládá články o tom, čeho zažil o prázdninách, o válce, o trhu, o našem psovi nebo kočce. Chtějí, aby byl co možno brzy obratným stylistou, aby co možno brzy odložil šablonu a psal svérázně různé drobnůstky. Některým žákům se to daří, ale většina zůstane do smrti na rozpacích, co a jak psáti, a když musí psáti, kde je pravopis, kde jakýkoli jen poněkud spořádaný postup? Při zpěvu ovšem se nežádá, by žák sám písničky skládal, ale přece i zde někdy se ukládá víc látky, než aby mohla býti důkladněji procvičena, na zpěvy pak kostelní nedostává se času. Žáci vyšších tříd dovedou třeba trojhlasé skladby zapěti, někde přímo vzorně, ale kostelní písně odbývají ledabyle, že bývá znáti, kterak někteří mají tu píseň za nemilé břímě. Jinak tomu ovšem, kde učitel sám je znalcem církevního zpěvu a buď řídí kůr nebo s ředitelem kůru a varhaníkem je dobře srozuměn, aby s ním krácel ruku v ruce k cíli zvelebení kostelního zpěvu.

Zato všinněte si stálých téměř změn metody při kreslení! Napřed hotové předlohy a jich napodobení. Pak tečkované papíry (stigmata), pak volné kreslení. Jednou se dovolí pravítko a kružidlo, pak se zakáže. Jednou napřed jen náčrt a dle něho kresba na čisto, a zase hned kresliti hotový výkres. Jednou kreslení dle předložených skutečných předmětů (listů, květů), podruhé hned nazzpaměť. K tomu barvičkování perem i štětcein, pokládání ploch ohraničených tužkou nebo tuží; pak již skutečné pokusy malby přímo štětcein. A jako by toho ještě bylo málo, sestavují se vzorky z papírových různobarevných proužků, modelují se hříbky, kachny, rohlíky, bochánky, domečky, ba i panenky a panáčkové. Kam to může vésti, nežli k povrchnosti a přesycení?

Jakou mívalo dítě dříve radost, když dostalo obrázek, zvláště barevný! Dnes mu obrázky přímo cpou v kupeckých kráncích, v knihkupectvích všude. Snad jen v zastrčené vesnici ještě vám za svatý obrázek poděkují, ale ve městech řeknou: »Já mám obrázků a jakých pěkných!« Jen děti skutečně nadané dovedou vyhověti tomu, co se jim ve škole ukládá, u dětí méně nadaných chtěj nechtěj učitel pomáhá přes všecky zásady o samostatné práci žakově, jak právě může, zvláště v tom malování barvami, jen aby sám mohl ukázati, že jeho třída jde také s duchem času. Ale i pokročilí žáci, mají-li jednou se dopracovati stupně skutečného umění, musí začínati na odborných ústavách zase abecedou kreslení a malby, a snad jsou pak nuceni odvykati domnělé samostatnosti, které přivykli na škole obecné.

Tento postup zdá se mi býti v odporu se zásadou o názorném vyučování, jak se jí leckde hová. Kdyby zásada o názorném vyučování a zásada o vlastní volné součinnosti žákově správně se prováděla, nebo důsledně prováděti mohla, pak by v tom nebylo odporu. Žák by vlastním názorem vypožoroval, vyhledal, čeho třeba, a pak vlastní prací si skombinoval písemnou stať, náčrtek, výkres, model. Ale pak by všecka soustava školská musila se přetvořiti asi na takový způsob, jaký navrhoval Tolstoj, a nebylo by možno žáky škatulkovati po tolika a tolika hlavách do tolika a tolika tříd, a také potom by učitel byl nutným činitelem, aby žákovi ukázal, čeho si všimati, kterak postřehy kombinovati, kterak věci nelišné či zbytečné vylučovati, hlavní a bytné rysy spojovati a je vyslovovati buď písmem, buď plastickým nebo plošným tvarem.

Ale názorné vyučování, jak se někdy provádí, je zcela něco jiného. Mnoho modelu a ještě více obrazů obsahují kabinety našich škol, zdobí jejich chodby a třídy, mnoho se žákům ukazuje a vysvětluje, až naposledy mnohý žák je z toho jako slepý, že ve volné přírodě téměř nerozezná květ od květu, ptáka od ptáka, houbu od houby. Multa, sed non multum, místo non multa, sed multum! A nyní chtějte na něm, aby dle látky názorem získané volně skládal, volně kreslil, volně modeloval. Všiml si snad s nechutí a povrchně toho či onoho, a nyní má volně dle svého nadání něco samostatného pracovati. Povrchnost, nechuf — ale škola má roznítiti vřelou touhu a přiváděti k důkladnosti.

Máme jistě dosti žáků, kteří upřímně truchlí, když opouštějí školu. Ale máme jich bohužel až

příliš mnoho, kteří se těší na odchod ze školy a za nic na světě by nešli ani den po onom, kdy dosáhli 14. roku, i kdyby měli si tam dodělati práci, které včera poslední den školní povinnosti, nemohli dokončiti.

Pochybuji, že takoví žáci nesou si ze školy vytříbený krasocit, snahu po něčem ušlechtilém, že budou nadšeni krásou básní, obrazu, umělého zpěvu, krátce, že budou mítí smysl pro pravé umění. Až dorostou, zcela jistě jim ani nejryzejší umění a jeho výtvary nenahradí náboženství, a štěstí pro ně, jestliže aspoň v tomto »učebném předmětu« nezůstali zcela zanedbanými.

Ale nebudou-li mítí ani této brzdy při svém životním běhu, nebude-li ani náboženství jich chrániti před mravní zkázou, pak zcela jistě rozmnoží zástupy těch, komu je i umění, jako vše vznešené, k posměchu. Budou-li vůbec čisti, budou čisti revolverové listy a ohyzdné tiskoviny. Budou-li vůbec zpívati, dají se do toho jen při alkoholu, a při jejich písních hnala by se krev do tváří i prodajné služce Veneřině. Hudba je přiláká jen tehdy, bude-li zníti k orgiím, divadlo jen pak, bude-li v bláto šlapati všecku ctnost a bude-li podávati kaviár a nejostřejší papriku. Sochy? Obrazy? Však znalci městského života dobře vědí, jaké zboží očima přímo hltají takovíto lidé, a s úžasem se táží: »Je to možno, aby z tohoto lidu měl národ ještě někdy nějaký zisk, je to možno, aby obstál národ, který by propadl i této zkáze? Nikoli.« Kde zmizí mravnost na náboženství Kristovu založená, tam ani umění nenalezne, co by ještě nahrazovalo nebo jen opravovalo. Shnilá hmota se shroutí, i kdyby z ní vymodeloval sám Praxiteles nějakého Apolona.

či kteréhokoli antického bužka. Opak je pravdou: Náboženské přesvědčení a snaha o život upravený dle náboženských zásad dává vznik umění ryzímu. Z této půdy rostou nejlepší plody krásy, jež přetrvávají věky a s náboženstvím ruku v ruce povznášejí lidstvo k nejvyšším vrcholům pravého vzdělání.

IV.

V tom přesvědčení utvrzuje nás ještě další úvaha. Nová doba zdělila z minulosti a vytvořila k tomu ještě takové bohatství uměleckých děl, že jich máme zvláště ve městech pravé sklady. Obrazárny, sbírky skulptur, celá oddělení museí, knihovny o tisících svazků beletrie, koncertní síně a divadelní budovy pro činohru i opery . . . Duše moje, čeho si žádáš víc, abys ukojila svou touhu po vznešenu, po kráse?

Jsme snad proti tomu, zavrhuje tyto poklady krásy? Ani nás nenapadá. Jen chceme se podívat, zdali a pokud nahražují nebo mohou nahraditi lidu náboženství. Nejjasněji vidíme odpověď v obrazárnách a příbuzných jim sbírkách. Chtěli by kdo těmto ústavům podkládati cíl, aby nahradily lidu chrámy, jednal by právě tak, jako by chtěl universitními extensemi nahraditi lidu školy vůbec. K tomu jistě universitní extense nebyly zařízeny. Člověk bez náležité přípravy školské neměl by ze žádné pravé universitní extense zisku pro své vzdělání. Profesor či vůbec učenec přednášející nemůže začíti pokaždé od nejprvnějšího »a«, musí předpokládati u posluchačstva mnohé vědomosti, sice by nikam nedošel, nebo by byl nucen vyprávěti, co podává či podávati má třeba

již pouhá obecná škola. Ani nejlepší přednáška neudělá z posluchačův učenců, nanejvýš poučí je o některých otázkách určitého oboru. Kdo by myslil, že vyslechne-li jistý počet takových přednášek, bude míti plné vědecké vzdělání, náležel by mezi kandidáty ústavů pro duševní choroby, a sice mezi ty, kteří jsou stíženi velikášstvím.

Proto nikterak nejsme proti takovým přednáškám, jen ukazujeme, že je chyba podkládati různým institucím cíl a účel, jakého nemají — a na základě tohoto klamného předpokladu pyšně hlásati, že všecko ostatní je zbytečno nebo docela na škodu.

Umělecké sbírky mají jistě krásný účel. Snad lidé, kteří jim dali základ a je obohatili kusy nejskvělejšími, zamýšleli pouze ukojiti svou touhu, aby ukázali světu svou převahu a těšili se z těchto pokladů. Ale přes to sbírky tyto, čím jsou bohatší, tím více poskytují vděčné látky k vědeckému studiu o dějinách umění, o různých směrech umělecké tvorby; tím hojnější příležitost umělcům, aby zde tříbili, zdokonalovali své vlastní umělecké snahy, ba i obecenstvu, aby se nejen pobavilo, ale také svůj krasocit povzneslo a vůbec učilo se vzlétati do říše krásy a ideálu. Ale tomuto poslednímu účelu hověti mohou jen sbírky náležitě uspořádané.

Proti tomu se prohřešují, kdo hromadí sta obrazů, soch a vůbec uměleckých výtvorů jeden na druhý, nedbajíce žádné ideové soustavy. Divák vidí v takových sbírkách na př. vznešenou postavu Kristovu vedle obrazu bachanalií, Madonu vedle nějaké pusté orgie, anděly vedle lotrů, talíř s pokrmem vedle vzdušných rajských niv, vše pest-

ré, rozptylující, unavující. Jako oasou připadá mu po té pouti labyrintem tvarů a barev menší salon, kde jediný obraz, jediná socha účelně umístěná nutí k soustředění, pozornosti, zadumání a často i k modlitbě.

Hle, ilustrace k zásadě: Non multa, sed multum! Tam mezi těmi sty děl nelze se soustřediti leda na chvilku, která prchne hned po následujících krocích. Je toho mnoho a není z toho žádného trvalého dojmu mimo dojem zmatku a únavy. Zde máš jediný výtvar, ale co v něm krásy a půvabu, na který nezapomeneš ani po letech! Mnoho ti dal tento jediný skvost; netoliko je v něm vtělen nějaký paprsek nebeské krásy, ale máš pokdy, aby ten paprsek zapadl ti do duše.

Není tomu podobně i v jiných oborech umění? Je možno pozorně sledovati celou řadu hudebních čísel? Bylo by možno vyslechnouti bez delší přestávky řadu oper nebo tragedií anebo třeba jen frašek? Je možno pozorně sledovati básníka po celé hodiny? Z příčin technických ovšem neposkytují nám divadla a koncertní síně příležitosti, bychom podnikli podobnou obtěžkací zkoušku, naše oči a nervy nedovolují nám toho ani při četbě. Ale i kdyby takové zkoušky byly snadny, vedly by k témuž poznatku: Ne mnoho jednotlivých výtvarů, raději méně a zdařilých, aby posluchač měl kdy zažítí dojmy zachycené a čerpat z nich pro duchovní život co nejvíce povznesení, co nejvíce světla a síly, tryskající z pravé krásy.

V

Mimoděk vzniká v naší mysli vzpomínka na jedinké často místo našeho venkova, kde lidu se

naskytovati mohou větší umělecké výkony a výtvory. Je to chrám Páně, je to kostel. Co jinak umělecký svět venkovu poskytuje, divadla, koncerty, kočující výstavky obrazů, bývá zpravidla tak chudičké, že ve městě by to nikoho nepřilákalo.

Nikterak nechceme, aby předním účelem chrámu a služeb Božích bylo pouhé povznášení krásoty, aby kostel byl lidu náhradou obrazáren a jiných, abych tak řekl, skladů tvorby umělecké. Pravý účel kostela je daleko vznešenější. I kdyby ten kostel byl bez uměleckého slohu, bez okras, bez umělého zpěvu a jiných takových příkras bohoslužebných úkonů, je přece domem Božím, brnou nebeskou, útočištěm v bouřích duševních, místem smíru a očisty svědomí. Ale sám přirozený cit lidu se dožaduje, aby také zevnější úprava kostela i všeho v něm shodovala se s tímto hlavním účelem, aby tedy dům Páně byl pokud jen možno domem krásy.

Tento přirozený cit vedl odjakživa k tomu, že i zevní tvar kostela, i vnitřní zařízení, i zpěv a hudba spojovány v jeden celek, který by harmonicky hlásal i zraku i sluchu, ba celému nitru člověka: Zde je dům zasvěcený Nejvyššímu.»

Opakoval bych jen, co jindy jsem napsal (Studie: »Mají-li se památky církevní jen konservovati, nebo restaurovati?« — ve »Vlasti« 1914/15.), a co jiní povolanější tisíckrát napsali, kdybych znova připomínal podrobněji tuto pravdu a chtěl ji ilustrovati doklady z dějin umění. Zde jen tolik třeba říci: Ani chrám Páně neprohřešuj se proti zásadě: Non multa, sed multum! Jestliže i tam zavládne chyba proti té zásadě, bude škodlivě půso-

biti na lid jako kde jinde, ba mnohem více. Lid bude v takové pestré nádheře uváděn ve chvilkový úžas, který ustoupí únavě, jakémusi přesycení, a za krátko bude jen vzácným návštěvníkem prostor, kde si připadá cizím.

Abychom si dobře rozuměli! Mluvím o přílišném přeplňování chrámů zevní nádherou, nikoli o pravé, umělecky nezávadné konstrukci a výzdobě stavby, tím méně o důstojné vnitřní úpravě, a nejméně o řádném kostelním zpěvu a korektním konání bohoslužebných úkonů. Toto vše je nutným požadavkem, má-li kostel býti důstojným stánkem Božím. Ale chrám, kde věřící pro samé pozlátko a spleť barev nemůže ani rozeznati, kde je Nejsv. Svátost, chrám, kde mezi podobami světců a andělů nelze vypořádati účelného řádu, který přece i v nebi panuje mezi nesčetnými kury andělů a sbory svatých, chrám, kde odstíny tmavé zmateně se chvějí do proudů barevného světla, rozladěně křičíce v divokých akordech, chrám, kde i hudba a zpěv podobně víří a bouří, takový chrám ovšem bude lidu vždy cizím, bude mu připadat, jako by byl určen jen snad pro nějaké dvorní panstvo.

Podobnou chybou může však odstrašovati také jednoduchý venkovský kostel, je-li přeplněn malbami a ozdobami nevhodnými, třeba by i jednotlivé kusy pro sebe měly uměleckou cenu. Soulad, zladění může dodati jak množství, tak i nádheře potřebného rázu jednoty, která neodpuzuje, ale uklidňuje. Soulad může dodati vábného rázu i kostelíku chudému na umělecké výtvary.

Kdo má býti přednějším strážcem, často i povolaným spolupořadatelem tohoto souladu nežli kněz? Kterak by mohl dostáti tomuto úkolu, kdy-

bý vůbec nevšímal si příslušných oborů, kdyby se spokojil jen tím, že celebruje, zpovídá, káže, katechisuje, kdyby chrám Páně byl mu místem nepohodlným, ze kterého rád utíká?

Vytýkalo se kněžím francouzským, že si hleděli jenom svého kostela a sakristie a málo působili v životě veřejném. Tím prý se stalo, že národ se jím odcizil a nezabránil zákonům, kterými jak ty kostely tak ty sakristie byly církvi odňaty a dány v majetek obecním radám, jež kněze vypuzovaly a chrámy zavíraly a bořily.

Nám namnoze taková výtká neplatí, ale bohužel výtká zcela opačná! Co máme horlivých agitátorů, spolkových řečníků, politických pracovníků i mezi kněžstvem, kteří všude jinde jsou hosty často viděnými a slyšenými, ale v kostele jen tehdy, když to nutno! Pravda! Je třeba i této veřejné působnosti, a běda, kde se jí kněz vzdaluje! Avšak velice by se mýlil kněz, který by chtěl řečnickou tribunou nahraditi kazatelnu, který by chtěl získati lid kostelu a svátostem v hostinci nebo na táborech lidu. Tato metoda ještě jistěji by vedla k podobnému konci jako ve Francii. »Sám si kostela nevážíš, sám ukazuješ, jak ti na něm málo záleží, proč my bychom měli býti lepšími?« Tak by zněla konkluse lidu z praemis, kterých jsi sice nevyslovil, ale skutky ukázal.

Církevní hodnostář nejvyšších stupňů se kdysi vyslovil, že mu je milejší venkovský kostelík veškerých ozdob prostý, ale plný zbožného lidu, nežli skvostný velechrám, plný sice umělecké výzdoby, ale zející prázdnotou svých prostor, kde duní jen krok osamělého pozorovatele.

Máme z těchto významných slov snad usuzovati, že nezáleží nic na výzdobě kostela, na jeho stavební kráse, že tedy je zbytečno o vše to míti péči? Jistě nikoli! Ale pravým účelem zmíněného výroku jest dáti kněžstvu pokyn, aby pečovalo, by naše chrámy byly lidu milými, jako pravý domov, jako dům milujícího Otce. Pochybují, že by venkovský prostý kostelík byl na dlouho lidem tolik navštěvován, kdyby kněží zanedbávali svých povinností a k tomu ještě dopustili, aby kostel znenáhla se stal místem špíny a zkázy, nebo skladištěm starožitných zbytků bývalých uměleckých děl. A co se týče velikých kostelů městských, můžeme poukázati, že není to pouhý nedostatek nebo nadbytek uměleckých výtvorů, který odtud lid vypuzuje nebo jej tam láká, ale že tu spolupůsobí mnohé jiné příčiny, mezi které snad náleží také ona, že zevnímu lesku odporuje nejeden nedostatek až v oči bijící, jakým smutně stkví se kazatel, celebrant a jiní sluhové toho kostela, tedy zase nedostatek souladu mezi vnějškem a abych tak řekl vnitřkem.

Nemohu míti na mysli konkrétních případů, ale mohu tušiti, poukázati k tomu, že klášterní chrámy, ba velechrámy ve městech nemohou si pravidelně stěžovati do trvalé prázdnoty. Proč? Co tam vábí zástupy? V přední řadě právě to, že tam naleznou dostatek kněží, kteří důstojně konají služby Boží, ochotně zpovídají, neunavně hlásají slovo Boží, krátce hledí, aby dům Boží nejen byl stánkem důstojným svého vznešeného cíle, ale aby také měl dostatek služebníků k tomu cíli řádně působících. Dejte každému tomu velechrámu ve městech podobný soulad cíle se vnější úpravou. s

chováním jeho služebníku, a jistě přestane prázdnou svojí vás děsiti, nestojí-li v cestě jiných překážek, kterých ani nejslavnější kazatelé s andělskými celebranty by neodstranili bez pravého zázraku.

K tomu cíli pracuj každý kněz dle svých sil a schopností! Aby mohl k němu pracovati, hled' sám nejprve osvojiti sobě potřebnou míru vědomostí! Že by knězi scházelo vůbec lásky k domu Božímu, nedá se mysliti, ale častěji se stává, že se nedoceňuje právě umělecká stránka chrámu a liturgie, nebo není pro ni pochopení. Přednášky seminární nejsou všecko; třeba i vlastní práce, studia, třeba pozorovati a srovnávati jednotlivé výtvary umělecké, a vybírat si, co by se hodilo právě pro náš chrám a naše poměry. Nehodí se všecko yšudy a vhodnost je jedna z hlavních forem krásy. Kéž nelze o žádném knězi, jmenovitě duchovním správci říci, že zanedbává v tomto oboru chrámu Páně, nebo že jej přeplňuje nevkusnými či nevhodnými okrasami, že pouští do jeho posvátných prostor, co tam nenáleží, ať už jsou to výtvary umění malířského a sochařského, či (lze-li to umění nazvati) hudebního!

Nebojme se, že urazíme a odpudíme lid, nepustíme-li do chrámu různých obrázků a obrazů, sošek a soch, papírových a plátěných věnečků a kytiček bez pravé ceny, kterými by zbožné paničky a babičky chtěly jej přeplniti. Snad tím zarmoutíme na chvíli dušičku jednu nebo dušiček několik, ale získáme duši více, které uznají, že jednáme správně, připouštějíce na místa posvátná jen to, co tam patří, co je důstojno domu Božího! Jednej-

me s těmi dušičkami opatrně, hledíce je získati, chtějí-li čosi ke cti Boží obětovati, aby obětovaly něco, když nikoli drahocenného, aspoň důstojného, anebo aby nestály na tom, míti tam něco výhradně svého, ale byly ochotny společným úsilím dати základ dílu většímu, domu Božího důstojnému.

Nebojme se, že přísnějším výběrem kostelních písní, opatrným a pomenáhlým odstraňováním zpěvů pro kostel nevhodných chrám Páně vyprázdníme! Nevyprázdníme ho ani opatrným a vytrvalým zaváděním zpěvů liturgicky předepsaných a hudebně cenných, třeba tu a tam ještě neobvyklých! Nevymlouvejme se, že latina je nesrozumitelná, chorál nezáživný, že taková liturgicky i hudebně přesná bohoslužba je zdlouhavá! Není! Je jen třeba náležitého výcviku, aby se zpěv zbytečně neprotahoval. I malými prostředky, nečetným sborem nadšených ochotníků dá se mnoho provésti.

Ale kde nalézt nadšených ochotníků pro kůr, jestliže sám celebrant je nepřítelem takových přesných zpěvů, jestliže dává na jevo k vzornému zpěvu svou nechuť a nevážnost, která prýští právě z predsudků a nepochopení? Ani zde nestačí poňhá seminářská průprava bez další vlastní práce. Nemůže býti každý kněz výborným pěvcem, ale každý může a má býti dobrého, liturgického zpěvu příznivcem a podporovatelem, každý může aspoň k tomu pomáhati, aby jeho pěvecký sbor rozuměl slovům, která zpívá, ba i ten lid aby znal význam aspoň těch textů, které se opakují skoro při každé kantátě.

VI

Přehlížejíce dosavadní postup svých úvah, shledáváme čím dále určitěji, **kterak náboženství a umělecká tvorba má sice mnoho styků, ale nikterak nedá se zaměňovati jedno za druhé, nejméně pak by se dalo náboženství nahraditi uměním vůbec; nebylo by náhrady ani v umění posvátném. Náboženské vzdělání a povznesení lidu má v tomto umění svou podporu, ale nikoli náhradu.**

Našemu lidu podává se, ba vnucuje mnoho výrobků a výkonů pouze řemeslných pode jménem děl uměleckých. Praví umělci a přátelé umění, mezi kterými na prvním místě státi mají kněží, dbejte toho, aby v tom směru pracovalo se poctivěji. Zvláště naše chrámy buďte našemu lidu nikoli snad plnou náhradou za umělecké sbírky a ústavy pro uměleckou tvorbu, nýbrž místy nejen náboženského povznesení, což je jejich hlavní úkol, ale také útulky posvátného umění, jež i krásu lidmi vytvořenou zasvěcuje Kráse absolutní, věčné.

Zbývá ještě úvaha o tom, pokud náš lid sám, jmenovitě jeho dorost má k tomu cíli pomáhati. Již jsme si povšimli výtky leckdy pronášené, že náš lid nestojí valnou částí o umění. Výtka tato je přehnaná, ba pro lepší část našeho lidu nactiutrahácná.

Proč pak ještě dnes putují znalci nového oboru vědeckého, lidovědou zvaného, po našem venkově a sbírají zbytky starých pověstí, písní, vtipů, ba i nové podobné výtvořry lidu? Jen pro sestavení gramatik dialektologických? Sotva! Hledají a pracně sbírají doklady o lidové tvorbě slovesné, dosud nezapsané nebo zaznamenané jen nedoko-

nale. Proč ode dávna pídí se znalci jiných oborů po lidových popěvcích, nápěvech i slovech písní, po výšivkách a zbytcích starých krojů, po rázovitých stavbách a nábytku, po detailech okras na nich? Tyto všecky pracné snahy jsou důkazem, že v lidu našem zbylo posud velmi mnoho — snad neuvědomělé — touhy, aby si život okrášlil paprsky krásy, pokud jen dovede. Tyto snahy jsou důkazem, že povolání činitelů právě v lidu nevidí jen pouhé publikum, kterému se umění předkládati má v jednotlivých výtvorech jako nějaký doplněk ostatních kulturních složek, pouhé publikum, kterému by snad stačiti měly jen odpadky, jež pro město a tím spíše pro lidi umění znalé jsou slaby a bezcenny, a které má vděčně přijímati vše, nad čím v městě pokrčí rameny. Činitelé tito vidí v lidu samotném působiti ještě tvůrčí sílu uměleckou, která se hledí vyjadřovati svým způsobem, odlišným od způsobu jiných národů.

Tito zkoumatelé sbírají, srovnávají, řadí, analysojí vědecky výsledky svých prací. Dosud zdají se ty výsledky jen kusými zbytky minulých myšlenek a nápadů lidu anebo náběhy k novým. Ale již výsledky práce starších sběratelův ukázaly, co pravých skvostů dá se vytvořiti z těchto živlů nebo na jejich základě. Klasickým dokladem jsou hudební práce Smetanovy, poeticky zpracované pověsti národní od různých spisovatelů, mnohé malby předních našich mistrů. Nepochybujeme, že práce novější, soustavnější vytěží výsledky ještě lepší a léž pro výkonné umělce vděčnější a umlčí všecky utrhače lidu našeho, kteří by mu rádi upřeli umělecký smysl.

Je pravda, že lid náš nemá již té svéráznosti, jakou míval ještě před 50—60, ba i 100 lety. Ale to platí také o jiných národech, pokud moderní způsob života stal se jim více nebo méně zvykem a potřebou. S národním krojem odkládány také jiné národní obyčeje a zvyky, s pověrami starými v zapomenutí přicházejí staré pověsti, s postupujícím školním vzděláním ubývá dialektických zvláštností. Modernější stavby hledí si hlavně na venkově především praktické potřeby a pohodlí, a stránka ozdobná, je-li vůbec o ni dbáno, je nucena spokojiti se řemeslnou šablonou.

Ale nicméně zkoumatelé si přece libují, že shledávají dosud velmi mnoho cenného materiálu dříve nesebraného nebo nedoceněného, který dokazuje, že pod rouchem zmodernisovaným ve státech nově zbudovaných přece se skrývá ještě mnoho specielně českého, jmenovitě mnohý krásný doklad svérázného národního ducha, který pozoruje svět a soudí o něm i mluví po svém, který vyjadřuje své touhy a žaly, svou radost a ples zvuky od jiných národů odlišnými, a dovede i ve směru výtvarném ukázat, že netvoří všeho dle jakési mezinárodní formule.

Pro úkoly posvátného umění není ani tato stránka beze vší ceny. Umělci vyškolení mohou i zde mnoho těžiti a jejich práce budou tím lidovější, čím lépe dovedou použití takových lidových motivů. Jmenovitě lze poukázati, kterak právě hudební skladatelé na základě starých českých zpěvů kostelních dovedli a jistě i budoucně dovedou tvořiti mešní a jiné posvátné skladby, ze kterých k lidu našemu ozývají se nápěvy notované dávnými předky. Proč by nemohlo podobných motivů

domluhali se ještě i nyní třeba v některé starší písni poutnické, ba i v leckterém popěvku, kterému podložen světský text?

Nejen umělci z povolání, ale sám lid může posvátnému umění prokázat leckterou platnou službu. Jak rády naše dívky zasednou občas k ozdobným ručním pracím! Jak rády tvoří různé umělé květiny! Jak snadno by se mohlo při těchto pracích použití vzorků národního vyšívání k výzdobě kostelního prádla, jak by bohoslužebná roucha dostala svůj český ráz, kdyby vycvičené ruce kouzly tyto vzorky třeba zlatými či stříbrnými drátky a barevným hedvábím a třeba i vlnou barevnou na naše ornáty, pluviály, pláštíky na ciboria atd.! Při jistém návodu dalo by se docílit, aby také umělé květiny zdánlivě dýchaly vůní květin pravých a zároveň měly ráz našich zahrádek a jejich pestrých obyvatel!

Posléze ještě jednu věc nadhodím. Nemyslíte, že by lid náš ještě více si oblíbil chrám Páně, kdyby také jeho děti platně mohly přispívat k zvelebení služeb Božích, ba samého kostela? Nenalezlo by se k tomu příležitostí nazbyt? Pamatuji se, jak jsme si rádi hrávali na kostel, jak jsme si zdobili svůj improvizovaný oltář, pořádali průvody Boží-tělové, ba i pohřby. Snad nyní děti si již nehrávají tímto způsobem, ale kde se toho aspoň trochu pozitivně dbá, přece nepozbyly plně lásky ke kostelu. Kněz, katecheta může nalézt nejednu příležitost, aby použil také dětských sil k výzdobě oltáře, a nepotřebuje spokojiti se jen tím, že k prvnímu sv. přijímání, k Božímu Tělu nebo k májovým pobožnostem sebere nějaké to sto družiček, andělíčků, jak jsme jim říkali.

Nejvděčnějším polem k této činnosti je kostelní zpěv. Nespokojme se jen tím, že ve škole se nacvičí pár kostelních písní, které se v kostele odбудou jak Pán Bůh dá! Zkušenost — bohužel jen ojedinělými pokusy získaná — ukazuje, kterak právě děti dovedou se dobře naučiti chorálnímu zpěvu aspoň jednoduchých forem, a kterak to, čemu se naučily, rády zpívají, ba na základě motivů pochycených samy různé kombinace tvoří.

Kdo by chtěl tvrditi, že takový dětský chorál není hezký, ať si poslechne hochy Ěmauzského kláštera v Praze při slavných službách Božích! Netřeba, ba neradno začínati hned chorálem. Stačí pro začátek zpívané litanie, české, později i latinské žalmy (upozorňuji na lidové nešpory Mariánské, vydané »Obecnou Cyrilskou Jednotou v Praze«), pak Pange lingua, responsoria — a uvidíte, jak se budou těšiti děti i jejich rodiče a přátelé na služby Boží, při kterých se produkovati budou ti malí zpěváci! Jen upřímný pokus a sami budete pobízeni, abyste v tom směru pokračovali.

Mohlo by se namítati: Vida! Napřed ukazuje, kterak školní mládež je přetížena množstvím a pestrotou učebné látky, zvláště oné, jež má býti přípravou pro povznesení krasocitu a snad i docela umělecké úrovně, a nyní sám ještě přidává celé množství látky téhož oboru. Ovšem, škole musí vytýkati vady, ale pro kostel, pro zájmy církve by zapráhl učitele i žáka ještě k větší práci!

Ó nikoliv! Také zde platí: Non multa, sed multum! Co jsem jen tak letmo nadhodil, nemá býti novou přítěží na bedra školy a mládeže, má býti příležitostí pro ušlechtilou a v mnohém směru užitečnou zábavu dětem, právě jako dospělým je

několi námahou, ale milou zábavou cvičení v »Sokole«, zpěv ve pěveckém spolku, divadelní zkouška. Kde cvičitel sám bude dbáti zásady často zde uvedené, nebude ani pro něho práce s tím spojená námahou, ale milým osvěžením. Jen to zkuste! Sebeřte si těch malých umělců in spe kolem 20, pomaloučku jim vysvětlujte záhady not a klíčů a taktu (kde toho třeba), hned připojujte jednoduché skupiny not se slabikami a slovy, a za měsíc svedete s nimi leccos, co lze i v kostele zpívat. Potom uvidíte, jak ten váš malý sbor zrovna sroste druh se druhem i s vámi, jak se bude těšiti na další cvičení, jak se budou hlásiti též jiní. Důkaz, že to není žádné přetěžování dětí školních.

Děti takto vedené nabudou větší lásky nejen k zpěvu posvátnému, ale i k chrámu Páně a k posvátnému umění vůbec. Kdo by chtěl tvrditi, že to bude na ujmu jejich krasocitu, jejich vzdělání? Vyrostou, snad nebudou moci potom již docházeti pravidelně na kůr, ale s krásnou vzpomínkou na léta mladší zbude v nich přece záliba v tom, čemu již za dětských let věnovaly tolik píle, tolik času milé a povznášející zábavy.

Při eucharistickém průvodu na vídeňském sjezdě r. 1912 bylo všem nesčetným zástupům nápadno, že určité skupiny tohoto imposantního průvodu ctitelů Nejsvětější Svátosti nadšeně pěj, jako by na ně neproudil liják, ale svítilo milé slunko domoviny. Tázaly se: »Odkud jsou ti lidé?« Zvěděly, že Čechové, Moravané, vůbec Slované. Zpěvný lid!

Kterak by byli nezpívali? Slunko spásy provázeli, byli u Pána, který sezval všechny národy k své slavnosti. Cítili se doma. Kéž k této zálibě, která jistě nesvědčí o mysli tupé a srdci tvrdém, přistoupí také ještě větší záliba k ostatním oborům umění, zvláště umění posvátného, aby každá vesnička svým kostelíkem, kapličkou, Božími mukami, kříži a pomníky na hřbitovech hlásala: Náš lid je nadšen pro vše krásné a ušlechtilé, jest uměnímilovný, protože je ve svém jádru naplněn duchem náboženským. Neubíjejte v něm tohoto ducha, sice zaschne pramen veškeré ušlechtilé snahy a bude v dějinách o doklad více, že národ náboženství zbavený je ztracen také pro všechny ostatní složky pravé kultury a kdybyste místo náboženství vočkovati mu chtěli cokoli jiného, třeba i umění se všemi jeho výtvary, pokus ten selže, očka se neujmou, a také kmen sám znenáhla zaschne!

Císař František Josef I.

Dne 21. listopadu tohoto roku žalostná zvěst hlásala národům naší říše, že jejich pečlivý otec, nejjasnější císař a král odevzdal šlechetnou duši svoji Kristu, jež tak vřele miloval.

Nemoc vážná ohlašovala se již tři týdny před smrtí. Přes to pracoval starostlivý mocnář bez oddechu. I dne 21. listopadu vstal v obvyklou časovou hodinu a vyřizoval četné záležitosti. Ačkoli si liboval, že spal té noci lépe než jindy, přece jenom cítil tělesnou slabost a proto s vroucí zbožností se připravil na osvěžení duchovní. Veliké potěšení projevil nad tím, že Svatý otec mu poslal své pozhnání. Před 10. hodinou přijal vznešený panovník hradního faráře, jenž ihned přinesl Nejsvětější svátost. Vykonal ve velké své pracovně sv. zpověď, přijal s tklivou zbožností svátostného Krista a papežské pozhnání. Brzy nato panovník sám přiznával, že jeho tělesný stav se zhoršil, ale doufal přece v uzdravení; podotkl, že nemá na churavění času. Opětovně projevoval radost nad živou účastí Benedikta XV. Těšily ho rovněž zprávy, že rakouským vojákům daří se dobře. Odpoledne byl nucen panovník v práci ustávat a o půl 6. hodině k večeru řekl, že se mu daří špatně. Před 6. hod. dal se dovésti ke klekátku; modlil se však delší dobu sedě, protože již nemohl klečeti, jak dříve činí-

val při ranní a večerní modlitbě. Když Jeho Veličenstvu komorník připomněl, že jest čas ulehnutí, odpověděl císař: »Musím se ještě mnoho modlití.« Byl dopraven na lůžko. Po provedení lékařské prohlídky ještě panovník hlasitě určil hodinu k vstávání: »Ráno v půl čtvrté.« Císař na chvíli usnul, ale pak se projevíly bezpečné příznaky blížící se smrti. Hradní farář po půl 9. hodině udělil umírajícímu za přítomnosti vznešených členů Habsburského arcidomu poslední pomazání. V 9 hod. 5 min. zesnul milovaný mocnář v Pánu.

Nejjasnější mocnář nastoupil vládu v čase velice nepokojném, svízelném. Doufal dle vlastního přiznání, že západ jeho života bude lemován kouzelnými červánky míru, o jehož udržení tolik usiloval. Jinak však v knize osudů psáno. Nejjasnější kmet složil stříbro svých šedin v rakev za nejhlučnějšího třesku zbraní, za divého světového víru. Ale i v této vichřici v posledních dnech života svého mohl cítiti vznešený mocnář jedno živé uspokojení: blahý pocit nad tím, že válečné štěstí přeje trvale zbráním rakouským. Ano — František Josef I. umíral jako vítěz; mohl hrdě prohlásiti, že právě jeho pečlivými přípravami a vzácnou energií zdolány tak obrovské vlny nepřátelských vojáků, jakých svět dosud neviděl.

Vskutku jen muž ženiální, jen panovník těšící se zcela mimořádným darům tělesným a duševním mohl po 68 let vládnouti tak skvěle s nezlomnou silou říši mnohotvárné, mnohojazyčné. Mocnář také pracoval do posledního dechu; i když cítil, že zákeřná choroba postupuje zcela jistě, že stravuje síly tělesné neodolatelně, přece i poslední dni odhodlal se obětovati prospěchu svých poddaných.

Doba dlouholeté a požehnané vlády Františka Josefa I. značí pro jeho říši slavnou éru moderního rozvoje ve všech směrech. Právě vždy bdělá péče neuchvatného mocnáře umožnila, že rakouští národové čile a skvěle závodili a závodí ve všech oborech civilisace a kultury s nejvyspělejšími národy říší jiných. Co všechno v čase 68 let vykonáno na poli vědy a umění! Jak obrovský rozmach lze konstatovati v periodě 68 let ve školství, v pokroku samosprávy, v zákonodárství zemědělském, sociálním, obchodním! Co znamenal pro radostný, svolněný ruch národů rakouských přerod absolutní monarchie ve stát konstituční!

My Čechové nikdy nezapomeneme, co všechno vznešený vladař k prospěchu našemu vykonal. Pod žezlem Františka Josefa I. stalo se naše království nejvzdělanější zemí monarchie a náš národ kulturním ohledu postoupil mezi Slovany nejvýše. Z chaloupek vkročili jsme do paláců vědy, umění, finančnictví, obchodu a průmyslu. Také národ náš slovem i skutkem osvědčoval, jak vřele panovnickou péči a ochranu oceňuje. Pro naši politickou směrnicí jsou dány základy Palackým a Riegrem, v jejichž programu výrazným písmem napečetěna pevná vůle setrvati v neochvějném příslušenství národa k dynastii a monarchii, která přetrvala vítězně největší bouře dlouhých staletí.

Proto také národ český, který byl tak dlouho svědkem skvělých vlastností panovnickových, oplakává opravdově skonu vznešeného mocnáře. Druží se otevřeně a hromadně k těm, kteří projevují procítěnou, hlubokou soustrast vznešenému arcidomu habsburskému. Všecky české spolky a korporace, přední národní notability a zástupcové

českého lidu dávaly manifestačním způsobem průchod svému žalu nad ztrátou tak velikou.

František Josef I. narodil se 18. srpna 1830. Dětská léta trávil u svého děda, císaře Františka I. Po prvé vystoupil v záležitostech úředních na veřejnost 16. října 1847 jako císařský komisař při instalaci arciknížete Štěpána za vrchního župana v Pešti. Po druhé r. 1848. když se měl státí místodržitelem v Čechách. Pak přidělen byl na italském bojišti generálnímu štábu maršálka Radeckého. Dne 2 prosince 1848 byl slavně prohlášen za císaře; stal se prvním konstitučním vládařem Rakouska. Mladistvý císař a král vzbudil veliké nadšení svým manifestem, v němž psáno: »Na základech pevné svobody, na základech rovného práva všech národů říše a rovnosti všech občanů před zákonem, jakož i účastenství zástupců národních v zákonodárstvívz-
může se znovu vlast v omlazené síle a ve staré velikosti. Jsouce pevně odhodláni skvělost koruny nezkalenou a veškerost mocnářství nezkrácenou zachovati, a hotovi jsouce práva Naše se zástupci národů našich sdíleti, důvěřujeme se, že se nám s pomocí Boží a ve srozumění s národy podaří všecky země i kmeny mocnářstvív v jeden veliký státní celek spojití.«

Roku 1849 vydal panovník patent o náhradě za robotu za tím účelem, aby zákon o zrušení poddanství vstoupil v platnost. Vyvazovací dílo bylo skončeno r. 1860. R. 1859 vypukla opět válka s Itálií. Potom byly válečnými lety rok 1866 a 1878. Od toho času těšila se naše říše utěšenému rozvoji a blahému míru až do r. 1914. R. 1867 došlo k utvoření dualismu, zřízeny delegace a s Maďary uzavřeno vyrovnání. R. 1854 uzavřel císař sňá-

ek s dcerou vévody bavorského Maxmiliána Alžbetou Amálií Eugenií, která si získala šlechtitou povahou srdce rakouských národů rázem. Manželství císařovo bylo požehnáno čtyřmi dítkami: Zofii, Giselou, Rudolfem a Marií Valerií. Trn za ním vrýval se do vznešené skráně panovníkovy když v rodině docházelo k nenadálým chorobám a předčasným, často zcela nepředvídaným úmrtím. Ale energický císař, opásán jsa pevnou vírou v pomoc Boží, nikdy na duchu neklesal. Snášel sám kruté svízele, netoliko osvědčoval velikou trpělivost, ale stíral současně slzy s tváří lidí jiných a panovnickým povinností i za nejtěžších okamžiků se věnoval s nezdolnou houževnatostí.

Konečně tedy odešel po práci obrovské, aby přijal z rukou nejvyššího Pána odměnu zaslouženou, odpočinek krásný a trvalý.

Nový císař a král.

Karel I. narodil se 17. srpna 1887 v zámku Perthebeugu jako syn arcivévody Otty a arcivévodyně Marie Josefy, rozené princezny Saské, sestry krále Bedřicha Augusta. Slunná léta dětská trávil v Brně, v Enži a v Praze na Hradčanech. Pražané měli denně příležitost vidati svěží jeho zjev na promenádě po Příkopě. Záhy cvičil se princ pilně v řeči maďarské, české, francouzské i anglické; i v jiných naukách prospíval zdárně. Po skončení středoškolských studií ve Vídni ztrávil jeden rok jako důstojník mysliveckého praporu v Bělině.

Následovala vysokoškolská studia věd právních a státních v Praze v letech 1907 — 1908 dle plánu předem vypracovaného do podrobností. Profesor Ott vykládal arcivévodovi právo kanonické a církevní. Prof. Ulbrich právo občanské, obchodní a směnečné. Trestní právo a trestní proces profesor Pfaff. Finanční vědy, národní hospodářství, obchodní politiku a příslušné partie práva veřejného profesor dr. Albin Bráf, potomní ministr. O dějinách státního práva přednášel arcivévodovi dvor. rada Jar. Goll. Kulturní dějiny vykládal prof. Schmidt.

Náš dr. Bráf horlivě pečoval, aby Karel František Josef seznal rozvoj hospodářský, průmyslový a výrobní z vlastního názoru. Proto došlo k návštěvám vynikajících českých podniků. Profesori vyslovovali se velice lichotivě o pílí, dychtivém vědeckém zájmu a nadání vznešeného žáka. Chvilé vážného studia střídal princ srdečným obcováním s mladými českými šlechtici, jízdou na kole, bruslením, lovem a cestami po českých krajích.

Dne 1. července 1908 zvolil trvalé své sídlo v Brandýse n. Lab., kde nastoupil službu u dragounského pluku č. 7. Pobyt šlechtetného arcivévody, který již v Praze prostou srdečností a nejvyšší milou povahou si získal tisíce srdce, zapsán do análů brandýských písmem zlatým. Již příjezd vítán velikými ovacemi věrných Čechů. Nadšení se stupňovalo, když z četných skutků dobročinných a jiných čím dále více vyzařovala arcivévodova upřímná láska k českému lidu.

V této době (21. října 1911) pojal Karel František za choť princeznu Zitu z Parmy-Bourbonu, nynější nejjasnější císařovnu. Když se vrátil arcí-

Arcevévoda s chotí 28. listopadu do Brandýsa, byli vyhystány v místě a okolí okázalé slavnosti, divadla a koncerty. Vznešení manželé účastnili se všech těchto manifestací. Arcivévoda zajímal se velice živě o veškeré záležitosti města i celého okresu, osobně docházel tam, kde došlo k nějaké živelní katastrofě, aby poskytoval útěchu a podporu. K hostinám, které sám pořádal, zval také hodnostáře městské a okresní. Poslední taková hostina r. 1912 vzbudila myšlenky elegické, protože tehdy se loučil Karel František s místem, kde tak dlouho pobýval. Dne 2. března téhož roku totiž jel Karel František v čele své švadrony do Kolomyje. On nesl ztrátu jasného arcivévody velice bolestně; vždy vzpomínáno, jak dobrotivý hodnostář na procházkách se s každým rád zastavoval, jak se každého vyptával na jeho poměry, potřeby a tužby. Není divu, že se arcivévoda do Brandýsa ještě vrátil, aby se tklivě rozloučil s městem a okresem ještě jednou.

Ačkoli byl v Haliči velice zaměstnán vojenskými povinnostmi, užíval každé příhodné chvíle k seznámení poctěných tamějšího lidu a k podpoře ubožáků. Tak i tam lid lnul ke Karlu Františkovi se vším vroucností.

V květnu r. 1912 byl jmenován majorem uherkého pěšího pluku č. 39 ve Vídni. V květnu 1914 jmenován podplukovníkem, v červenci plukovníkem husarského pluku č. 1, v září majitelem pěšího pluku č. 19 a krátce na to kapitánem řadové lodi. V červenci r. 1915 postoupil na generálmajora a kontreadmirála. Když se r. 1916 v březnu vyznamenal skvěle ofensivou v severní Itálii, stal se podmaršálkem. Pak převzal vrchní velení na jižní čá-

sti naší východní fronty, jmenován generálem jízdy a admirálem. Dne 12. listopadu stal se generálem-plukovníkem a velkoadmirálem.

Císařského žezla ujmá se v době nejvýše pohnuté zrovna jako jeho zvěčnělý předchůdce nejjasnější císař František Josef I. To právě vzbuzuje nejoddanější důvěru rakouských národů, že nový panovník před svým nástupením nebyl pouhým svědkem nynějších světových událostí, nýbrž že zasahoval mocně a neohroženě ve chvílích nejkritičtějších všude tam, kde se jednalo o dobro a zachranu říše. Jezdil neupavně z fronty na frontu, všude uplatňoval zdárně své znamenité zkušenosti; všude osvědčoval, jak dovede bystře využívatí svojí vzorné průpravy k praktickým činům vojenským a politickým. Tato doba nejvýš bouřlivá přináší před trůn nového císaře stále nové zkušenosti, vyžaduje největší napětí energie a všech státnických schopností. Byli-li tedy Jeho Veličenstvo nový nejjasnější císař vždy pevný, nynější události činí jej žulovým. Pod ochranou vznešeného panovníka Karla I. obyvatelstvo Rakouska klidně může vyčkati konce bojů, protože jest chráněno rukou velice mocnou, všestranně pilnou a ostražitou. Pevnou důvěru utvrzuje v nás významný výrok znalce nekompetentnějšího. Vždyť sám císař František Josef I. před několika měsíci řekl tajnému radovi Berzeviczymu: »Prosím vás, jsem starým člověkem a nemohu již dlouho žítí, Buďte však upokojen: Můj nástupce je stařečný, znamenitý mladý muž. Mám z něho radost. Možná míti v něj úplnou důvěru.«

Nová císařovna.

Od 10. září 1898, kdy způsobem tak tragickým odešla k Pánu nejjasnější choť císaře Františka Josefa I., neměla naše říše císařovny. Proto srdce věrných poddaných habsburského arcidomu jeví živé uspokojení, že opět máme vznešenou vrchní paní, která se bude dělití o vládní a humánní starosti s Jeho Veličenstvem novým císařem. Princezna Zita narodila se 9. května 1892 ve vévodské vile Pianore v italské provincii Luce. Již v letech dětských jevila živý soucit s trpícími. Navštěvovala chudáky v jejich příbytcích a přinášela jim oděv, který sama šila. Princezna na procházkách živě rozmlouvala s venkovany, vyptávajíc se na jejich slasti i strasti. Všechny obyvatele obce Pianore znala dle jména.

Po desátém roce svého věku byla Zita svěřena vychovatelské péči Salesiánek v Zangberku v Horním Bavorsku. Konvikt Salesiánek požíval výborné pověsti pro své znamenité řízení, odpovídající moderním ušlechtilým požadavkům. Zde se vzdělávala celá řada dívek z vysoké šlechty. Tam se vzdělávala princezna s velikým úspěchem v různých oborech věd a umění. Naučila se na př. i velmi dobře hráti na varhany a tohoto umění často využítkovala prakticky ve svatyních.

R. 1908 princezna konvikt opustila a za několik měsíců byla poslána k jednoročnímu pobytu do kláštera Benediktinek na ostrově Wightu. Benediktinky tyto pro své vynikající působení byly významávány i návštěvami anglického krále. Klášterní sestry vedly velice čilou chovanku sférou

vyššího vzdělání, učíce ji filosofii a latinskému jazyku. Opatství v Ryde na Wightu bylo pro princeznu vysokou školou.

Arcivévoda Karel František se Zitou seznámil se r. 1909 ve Františkových Lázních. R. 1910 při dvorním plesu byl upozorněn arcivévoda vysokou osobností na velmi gracesní tanečnici. Byla to princezna Zita. Arcivévoda poznamenal hned živě: »Ó, ta se mi líbí dávno již velmi dobře!« Zvýšený zájem Karla Františka vzbudilo netoliko ušlechtilé a prostosrdečné chování princezny, ale i její vážné nazírání na skutečný život. Došlo k zasnoubení a r. 1911 k šťastnému sňatku.

Když mladistvá arcivévodkyně přijela do Brandýsa, získala si rázem srdce všech, s nimiž se seznámila. Její srdečné vystupování, upřímná účast na tužbách českého lidu, její dobročinnost a zbožnost — toť byly vlastnosti, které jí získávaly lásku nejširších vrstev lidových. Vznešená panovnice nese jméno sv. Zity, prosté služby v Luce. Rozjímá o ctnostech své patronky a kráčí jejími šlépějemi, jevíc živé porozumění pro potřeby všech strádajících. Její veliká dobročinnost prochází vítězně ohněm veliké, obtížné zkoušky zvláště za této války, kdy vznešená paní až do umdlení navštěvuje raněné a choré, aby jim poskytla posily, pomoci a útěchy.

Naše říše právem jest hrdá, že i nyní vládne po boku csařově rodem i duchem vznešená choť, která láskou a velikými skutky něžného citu doplňuje a krásí to, co buduje cílevědomá energie nejjasnějšího jejího manžela.

Kéž dočasné zastavení tisku těchto brožur ne-
svádí k zapomínání na podnik tolik důležitý! Právě
proto, že jest doba pro tisk tolik kritická, **snažně
žádáme, aby naši přátelé obrátili k našim poučným
článcům zvýšenou pozornost.** Právě nyní jest ve-
lice zapotřebí, aby naše brožury katolický lid uvě-
domovaly. Jest přípravná kulturní chvíle na dobu
mírovou, do které nutno vstoupiti s duševní vý-
zbrojí. Vždyť nyní pracují na svém sebevzdělání
horlivě strany všechny. Proto doporučujeme, aby
naši přátelé dle možnosti si objednávali i větší po-
čet brožur.

Upozorňujeme, že kupováním úvah již vyda-
ných zároveň přispějete k zlepšení finančního sta-
vu naší pokladny. Kdo nepotřebuje brožur právě
pro svou osobu, zajisté vykoná záslužný čin, ob-
jedná-li pro jiné katolíky, kteří se rádi četbou po-
učují. Velice potěšíte **zvláště katolické vojíny,** o-
pačíte-li jim tyto brožury. Mnoho jsme jim na je-
jich přčetné žádosti poslali darem sami. Prosíme
tedy o laskavou hmotnou podporu našinců, aby-
chom mohli žadatele uspokojiti ještě lépe. Jakmile
nám bude zaslán příslušný obnos, zašleme brožury
na adresu, jež nám bude přesně udána. Jestliže o-
desílatel žádného adresáta neurčí, sami rozhodne-
me, kterým vojínům jest potřebí brožury zaslati.

Račte si dobře prohlédnouti dolejší korunové
skupiny brožur a ukažte seznam ten i jiným! Ná-
sledující tři skupiny brožur zasíláme franko

po 1 koruně:

- I. Víra jako víra. — Moderní náboženství Masa-
rykovo. — Převaha protestantů nad katolíky.
— Inkvisice církevní. — O duši lidské. — Karel
IV., Otec vlasti.

II. Péče o dívčí katolický svět. —
dubic. — Vzdělání kněžstva v době husitské a
předhusitské. — Úpadek vědy. — O ruském
pravoslaví. — Jan ze Želiva. — Sociální po-
stavení kněžstva v době husitské.

III. Bludné učení Mistra Jana Husa, odsouzené na
sněmu kostnickém. — Byl Hus odsouzen jenom
pro 30 článků z jeho spisů? — Český obchod
v době předhusitské a husitské.

Objednávky obratem vyřídí

administrace »Časových Úvah« v Hradci Králové.

Požáry vzplály.

Dějepisné obrázky z doby husitské.

Napsal Alois Dostál.

Stran 120. Cena 80 hal. franko.

Vynikající katolický spisovatel zachytil
velice významné scény z války husitské
a předkládá je v rouchu krátkých histo-
rických povídek českému lidu. Sluší po-
chváliti, že při uměleckém zpracování po-
hnutých výjevů pan autor nedává se do
vleku stranického šovinismu a že pro-
jevuje živé porozumění i pro dobré vlast-
nosti a strasti lidu husitského. Tudiž
z pestré a velice poutavé mosaiky bele-
tristické čtenář utvoří si správný obraz
o charakteru velikého náboženského hnutí.

Objednávky vyřizuje

**Družstevní knihkupectví
v Hradci Králové, Adalbertinum.**